Virginia Woolf

TOPLU ESERLERİ 8

PERDE ARASI

ÇEVİREN: TOMRİS UYAR

[illegible]

[illegible]ETİŞİM

VIRGINIA WOOLF 25 Ocak 1882'de Londra'da doğdu. Roman türüne yaptığı özgün katkılarla edebiyat tarihine adını yazdırdı. Aynı zamanda döneminin en önemli eleştirmenlerinden biri olarak kabul edilir. 1925'te yayımlanan *Mrs. Dalloway* (İletişim Yayınları, 1999) ünlü yazarın adıyla birlikte anılacak "bilinç akışı" tekniğinin en başarılı örneğidir. Virginia Woolf, 28 Mart 1941'de içine düştüğü ruhsal bir bunalım sonrasında evlerinin yakınlarındaki bir nehre atlayarak intihar etti. İletişim Yayınları yazarın 20. yüzyılın en iyi romanları arasında yer alan *Mrs. Dalloway, Deniz Feneri, Orlando, Jacob'un Odası, Dalgalar, Flush, Perde Arası, Kendine Ait Bir Oda, Gece ve Gündüz, Dışa Yolculuk, Bir Yazarın Güncesi* ve *Yıllar* adlı kitaplarını "Toplu Eserleri" başlığı altında yayımlıyor.

Can Yayınları, 1992 (1 baskı)

Between the Acts
© 1941 The Estate of Virginia Woolf
Onk Ajans Ltd.

İletişim Yayınları 966 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 189
ISBN-13: 978-975-05-0207-1
© 2004 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2004, İstanbul
2. BASKI 2010, İstanbul

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Utku Lomlu
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Serap Yeğen
BASKI ve CİLT Sena Ofset
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VIRGINIA WOOLF

Perde Arası

Between the Acts

ÇEVİREN *Tomris Uyar*

iletişim

Perde Arası'nın elinizdeki baskısında, 17 Temmuz 1941'de Hogarth Press tarafından gerçekleştirilen özgün baskı temel alınmıştır. Aşağıdaki not, hem sözü edilen baskıda, hem de Harcourt, Brace and Company tarafından 2 Ekim 1941'de gerçekleştirilen ABD baskısında yer alıyordu:

Virginia Woolf öldüğü sırada bu kitabın elyazmaları tamamlanmış, ancak basıma hazırlanmadan önce son okuması gerçekleştirilmemişti. Böyle bir fırsatı olsaydı bile kitapta ciddi değişiklikler yapmazdı diye düşünüyorum. Yine de muhtemelen, son okuma kopyalarını teslim etmeden önce çok sayıda küçük düzeltme yapardı.

LEONARD WOOLF

Bir Yazarın Son Serüveni

TOMRİS UYAR

Virginia Woolf, intiharından sonra kocası Leonard Woolf tarafından yayına hazırlanıp 1941'de yayımlanan son romanı *Perde Arası*'nın (Between the Acts) yazılış serüvenini ince ince aktarıyor güncesinde. O sıralar, sonradan adını *Yıllar* (The Years) olarak değiştirdiği *Burada ve Şu Anda*'yı (Here and Now) bitirmiştir. Kendisini, elinizdeki romandaki yazar Miss La Trobe gibi bir metnin bitişiyle öbürünün başlayışı arasında, 'ilk sözcükler' boşluğunda bulmuştur. 21 Ağustos 1934 tarihli güncesinde şöyle diyor:

> "*Burada ve Şu Anda*'dan çıkarttığım ders, kişinin bir tek romanda bütün 'formlar'ı kullanabileceği. Demek ki bundan sonraki kitap, şiirin, gerçekliğin, komedinin, oyunun, öyküleme ve psikolojinin iç içe kullanımı olabilir. Ayrıca kısacık. Üstünde düşünmek gerek..."

15 Ocak 1935 tarihli güncede *Önümüzdeki Savaş* başlıklı bir roman yazma tasarısından söz ederken *Perde Arası*'nın ilk ipuçlarını veriyor:

"Üç gün önce, *Önümüzdeki Savaş*, çılgın bir heyecana sürükledi beni. Brighton'da dinlediğim L.P.'nin kitapla aramdaki engeli yıktığını söylemiş miydim; dayanamayıp kaleme sarıldım, bir bölümünü çiziktirdim, sonra tuttum kendimi, yine de her şeyiyle hazır, elimin altında -formu da iyi- yeter ki uygun zaman bulayım, mı?"

İki yıl sonra, 6 Ağustos 1937'de, "Acaba bir roman daha çıkar mı su yüzüne? Çıkarsa, nasıl çıkar?" sorusuna yanıt ararken, üç yıl önceki form kavramına dönüyor yine:

"Bildiğim tek şey, diyalog halinde yazılacağı; ayrıca şiir ve düzyazı; ama hepsi belirgin olmalı. Bir daha uzun, sıkışık kitap yazmak yok."

26 Nisan 1938 tarihli günceden, romanın *Pointz Konağı* başlığını taşıyacağını anlıyoruz, dokusu hakkında ilk bilgileri alıyoruz:

"Bir odak olacak; o odak çevresinde edebiyat; gerçek, yavan, güncel hümor'la bağlantılı biçimde tartışılacak: Aklıma ne gelirse artık. Ama 'Ben' yok: Onun yerine 'Biz': Belki de sonunda bizlere bir dokundurma mı? 'Bizler'... birçok farklı şeyin bileşkesi... bizler, yani bütün hayat; bütün sanat; bütün acı yoksunluklarla bütün tatlı kaçamaklar -gönlünce dağıtmaktan kaçmayan, şımarık, yine de bir biçimde kaynaşmış bir kitle- şu andaki ruh halim mi yoksa? İngiltere'nin kırlık bir yöresi; tarihi bir konak - dadıların gezindiği bir taraça - gelip geçenler - ve yoğunluktan düzyazıya ve gündelik gerçeklere kayışın sürekli çeşitlemeleriyle sürekli bir değişim - müzik; bir de - öff yeter artık!"

17 Ağustos 1938:

"Hitler, milyonlarca adamını silah altına aldı. Yalnızca yaz manevraları mı; yoksa? Herold, ben her şeyden anlarım

havasıyla verdiği haberlerde savaş çıkabileceğini çıtlatıyor. Bu yalnızca Avrupa'daki uygarlığın değil, son dönemde aldığımız yolun da tam anlamıyla bitimidir. Quentin askere alınmış vb. Artık düşünmekten vazgeçiyorsunuz, o kadar. Yeni odayı tartışıyorsunuz, yeni koltuğu, yeni kitapları. Çimen yaprağındaki bir tatarcık başka ne yapabilir ki? *P. H. (Pointz Hall)*'u yazmak isterdim ve daha neler neler."

25 Mayıs 1940'daki günlük şöyle bitiyor:

"Rodmell, söylentilerle kaynıyor. Bombalanacak mıyız, buralar boşaltılacak mı? Camlar mermi sesleriyle zangırdıyor. Hastane gemileri batırılmış. Demek bizim buralara geliyor" (savaş).

16 Ağustos 1940:

"Çok yakınımıza geldiler. Ağaç altına yattık. Tam tepemizde gökte biri testereyle bir şey biçiyormuş gibi bir ses. Yüzüstü yattık, eller ensede. 'Dişlerini sık,' dedi L.[1] Durağan bir şeyi biçiyorlardı sanki: bombalar, oturduğum bölmenin camlarını sarstı. 'Düşecek mi?' dedim. 'Düşerse, hep birlikte parçalanırız.' Galiba hiçliği düşündüm -düz, yavan bir şey- ben de öyleydim çünkü. Bir tür korku herhalde. Mabel'i garaja götürse miydik. 'Bahçeyi aşmak çok tehlikeli olur,' dedi L. Derken bir uçak daha sökün etti Newhaven'dan. Uğultu, o testere gıcırtısı, vınıltı dört yanımızda. Bataklığın oradan bir at kişnedi. Nasıl boğucu. 'Gökgürültüsü mü?' dedim. 'Hayır, makineli tüfek,' dedi L.; 'Ringmer'dan, Chesterton yönünden'. Sonra gürültü, ağır ağır azaldı. Mabel mutfaktan, camın zangırdadığını haykırdı. Hava saldırısı sürüyordu: Uzaktan uçaklar, Leslie, top oynuyor. Bitkinim. 'Kitaplarım bana yalnızca acı verdi,' de-

1 Leonard Woolf - ç.n.

mişti Charlotte Bronte. Bugün ona katılıyorum. Çok ağırım, sersem ve ıslak. Bunu hemen atlatmalı. Alarm bitti. 5'ten 7'yeydi. Dün gece, 144 tanesi düşmüş."

17 Eylül 1940'ta evleri bombalanır:

"Bu sabah yüzeye çıkan sözcükler şunlar; 'Ne kadar varsa, o kadar yüreklilige ihtiyacımız var': Mecklenburg Alanı'nda bütün camlarımızın kırıldığını, tavanların çöktüğünü, tabak çanağımızın paramparça olduğunu öğrendikten sonra. (...) Yine de *P.H.*'u karalamayı sürdürmekte direndim."

Yazar, 'sersemlik' diye nitelendirdiği, belli aralarla gelip çatan ruh bunalımını atlatıp ya da erteleyip *Pointz Konağı*'na *Perde Arası* kesin başlığını verdiğinde bile kuşkularından tam anlamıyla sıyrılmamıştır. Romanı yayımlamakta bocalar.

Nedenleri ne olabilir? Önce bir çevirmen, sonra da bir yazar (şu andaki sıralama böyle olmalı) kimliğiyle metni okurken, yazarın başlangıçta güttüğü "şiirin ve düzyazının belirgin biçimde tek tek sivrileceği" amacından saptığını ya da caydığını görüyorum. Onun için artık önemli olan kullandığı her 'form'da benzer cayırtı, cazırtı, vızıltı, vınıltı ya da yaygara, şamata, curcuna ya da tantana, debdebe, tumturak aracılığıyla bir keşmekeş bütünlüğü sağlamak. Bastıran İkinci Dünya Savaşı'nın gürültüleri arasında yurtlarını uygarlığın beşiği diye tanımlayan İngilizler başta olmak üzere (roman, ilk bakışta, yalnızca İngiliz okuruna sesleniyor gibi, ülke edebiyatına göndermeleriyle) bütün ülkelerdeki bütün sınıfların çifte standart güden düşün kültür ve yaşam politikalarına acımasız, kişisel eleştirisini yöneltmek; başkaldırmak. Son bir çığlık gibi.

İnsan yapısının tarih öncesinden günümüze kadar süren, olsa olsa farklı kisvelere bürünen barbarlığını, ilkelliğini göz önüne sermek için sözüm ona Shakespeare sever bir

toplumu odağa alıyor Woolf. Mr Oliver., Mrs Swithin ve Isabella, yani yazarın bir ölçüde tuttuğu roman kişileri (hatta Isabella, Woolf'un bir yarısıysa, Miss La Trobe öteki yarısıdır diyebiliriz) bile Hamlet ile Macbeth'i birbirine karıştıracak kadar yarı bilgilidirler. Tam anlamıyla donanmışlarsa, Miss La Trobe ve William Dodge gibi, zaten toplumun dışına itilmiş kişilerdir. Yazar, mantığıyla pek tutmasa da 'doğanın vahşi çocuğu' Mrs Manresa ile 'yakışıklı, somurtkan kahraman' Giles'ın yarı düzmece doğallıklarına imrenir zaman zaman. Soylu çiftçi Rupert Haines'den sığırtmaç Bond'a uzanan çizgideyse toprak insanlarına duyduğu saygıyı imler.

Woolf'un tarih ve bugünle (o günle) giriştiği hesaplaşmada edebiyat düşkünü okurlar, nice evrensel edebiyatçıdan izler bulacaklar. Onların bazen olduğu gibi alıntılanmış, bazen değiştirilmiş dizeleriyle tümcelerine, rastlayacaklar. Çünkü amaç, yalnızca Elizabeth dönemi tiyatro anlayışını, ulusal müsamere estetiğini (!) taşlamak değil; günlük konuşmaların arasına da o oyunların, o manzumelerin gülünç, uyduruk uyaklarıyla vezinleri serpiştirilmiş. Eninde sonunda bu romanı okuyacaklar, bu kitleyi oluşturanlardır, bir de yeni kuşak: Gazeteyi kitap belleyenler. Oysa bu romanın tadını çıkartmak için alıntıların kaynaklarını bilmek, yani iyi bir edebiyat okuru olmak, baş koşul. Ola ki Woolf, daha önce yazdığı romanlara pek benzemeyen bu romanda bile isteye giriştiği bu eğlencenin okurca yanlış anlaşılmasından, uyakların ciddiye alınması olasılığından tedirgindir.

Çeviriye oturduğumda, bizdeki benzer seslerin, sözgelimi 'hececilerin' uyaklarının, onların pastoral manzaralar çizerken kullandıkları sesin işime yarayacağını düşünmüştüm. Ne yazık ki her zaman yaramadı. Y. Kemal ile M. Akif 'ses'i

daha uygun düştü zaman zaman... Daha yerleşik, daha köklü bir vezin gerekiyordu ne de olsa.

Yazarın *Orlando* adlı yapıtını bu romanda bir seyirlik oyuna dönüştürdüğü, böylelikle Miss La Trobe'da kendi karikatürünü yarattığı görüşü de yaygın.

Yine de bütün bunlardan daha dikkat çekici olan, bir süre sonra kendini bir ırmağa atarak canına kıyacak yazarın, yumuşacık çiçekleri, şenlikli kırlarına karşın hâlâ kaldırılamayacak kadar ağır gelen bir dünyadan söz edişi. Hizmetçilerin havuzda bulunmuş kemiğinden vazgeçemedikleri leydi izleği... Miss La Trobe'un dipteki suların boğazına kadar yükseldiği duygusuna kapılması...

Dünyanın katlanılmaz ağırlığı, Woolf'un romanlarında sık kullandığı bir tema ama bu romanda savaş patırtısı içinde özel bir yere oturuyor; günümüzde yaşadığımız benzer katlanılmazlıklara bir deniz feneri gibi ışık tutuyor yıllar önceden.

Panther Books'un *Between the Acts*'teki dizgi ve baskı sistemi çok özensiz. Leonard Woolf, giriş (yoksa sunuş mu demeli?) yazısında, yazarın yaşasaydı, romanda büyük değişiklikler yapmayacağı, belki birkaç önemsiz yerini değiştireceği kanısında olduğunu söylüyor. Ben aynı kanıda değilim. Yine de üstünde yeterince işlenmediği izlenimi veren tümceleri değiştirme hakkını kendimde bulamadım. Ölmüş yazarların son kere gözden geçiremedikleri yapıtları bence yayımlanmamalı ama böyle bir girişimde bulunan kişi -o yazarı yakından tanıyan biriyse- gerekli düzeltileri (en azından tümce bozukluklarında) yapmalı. Ben, Mr Woolf'a değil Virginia'ya olan saygımdan düzelti yapmadım da bunun keyifli öcünü oyunlardan birindeki paragöz, tiksinç leydinin adının ve soyadının baş harflerinin United Kingdom ol-

masını sağlayarak aldım. Woolf okusaydı, çok hoşlanırdı, eminim.

Çeviride değilse de roman üstüne bilgi edinme aşamasında, Joan Bennett'in *Virginia Woolf, Her art as a Novelist* (Cambridge, At the University Press, 1964) incelemesinden yararlandım.

TOMRİS UYAR

Yaz gecesiydi, onlar da pencereleri bahçeye açılan geniş salonda lağım çukurundan söz ediyorlardı. Belediye, köye su getirmeye söz vermişti ama tutmamıştı sözünü.

Yörenin soylu çiftçisinin karısı Mrs Haines, bataklıkta midesine indirecek bir av görmüş gibi yuvalarından uğramış patlak gözleriyle kaz suratlı kadının teki, yapmacıklı bir sesle, "Tam da böyle bir gecede açılacak konu ya!" dedi.

Sessizlik oldu: Bir inek tıksırdı; kadın da bu boşluktan yararlanıp ne tuhaf diye girdi söze, çocukken ineklerden hiç korkmamıştı, yalnızca atlardan. Ama aslına bakılırsa, pusette gezdirildiği günlerde, koca bir at arabası burnunun dibinden geçmişti. Söze ailesiyle başlayıp koltukta oturan ihtiyara, yüzyıllardır Liskeard dolaylarında yaşadıklarını belirtti. Kilise avlusundaki mezar taşlarına bakmak yeterdi.

Dışarıda, bir kuş kikirdedi. "Bülbül mü?" diye sordu Mrs Haines. Yok canım, bülbüller bu kadar kuzeye çıkmazlardı. Bir gündüz kuşuydu bu, günün cevherinin, özsuyunun tadını çıkarıyor, solucanların, salyangozların, tahıl tanecikleriniin - uykusunda bile.

Koltuğunda oturan ihtiyar - Hindistan Genel Valiliği'nden emekli Mr Oliver - yanlış duymadıysa, çukur için Romalılar yolunu seçtiklerini söyledi. Bugün bile uçaktan bakınca, her şeyi açık seçik görebiliyordunuz; Britanyalılardan, Romalılardan, Elizabeth dönemi malikânesinden, ayrıca Napoleon savaşları sırasında buğday ekim alanı olarak seçilen tepede sabandan kalan izleri de.

"Ama unuttuğunuz..." diye atıldı Mrs Haines. Yok canım, o değil. O hatırındaydı ihtiyarın-tam söyleyecekken dışarıdan sesler geldi ve gelini Isa, oğlunun karısı, örgülü saçlarıyla girdi içeri; soluk tavuskuşlarıyla bezenmiş bir sabahlık giymişti. Kendi bildiği suda ilerleyen bir kuğu gibi süzüldü içeri; önü kesilince durdu; odada birilerinin bulunmasına, ışıkların yanmasına şaştı. Rahatsızlanan küçük oğlunun başındaydı da, özür diledi. Ne konuşuyorlardı?

"Lağım çukurunu tartışıyorduk," dedi Mr Oliver.

"Tam da böyle bir gecede açılacak konu ya!" diye haykırdı Mrs Haines ikinci kere.

Acaba *o* bu konuda ne demişti ya da herhangi bir konuda? Isa, soylu çiftçi Rupert Haines'e çevirdi başını. Onunla bir kere bir kermeste karşılaşmışlardı; bir kere de bir tenis maçında. Isa'nın eline bir fincanla bir raket tutuşturmuştu-hepsi bu. Ama bu adamın yıpranmış yüz çizgilerinden her keresinde gizem duymuştu, suskunluğundansa, tutku. Tenis maçında da kermeste de. Şimdi, üçüncü karşılaşmada daha da ağır yokluyordu bu duygu.

"Aklımda kaldığı kadarıyla, annem..." diye atıldı ihtiyar. Annesinden aklında kalan, çok iriyarı oluşuydu; çay kutusunu kilit altında tuttuğu; ama asıl, kendisine şu odada bir Byron cildi verdiği. En az altmış yıl oluyordu dediğine göre annesi bu odada kendisine Byron'un yapıtlarını armağan edeli. Sustu.

"Gece gibi süzülüyor güzelliğiyle," dizesini mırıldandı.

Sonra da:

"Demek gezinmek yok artık ay ışığında."

Isa başını kaldırdı. Sözcüklerin oluşturduğu iki kusursuz halka, kendisiyle Haines'i iki kuğu gibi sürükledi ırmağın akıntısında. Ne var ki Haines'in kar beyazı göğsüne çamurlu yosunlar dolanmıştı; Isa da perdeli ayaklarıyla kocasının, borsa simsarının ağına yakalanmıştı. Üç köşeli koltuğunda otururken, koyu kumral örgüleri omuzlarına sarkmış, uçuk sabahlığının kılıfına yastık gibi tıkılmış bedeniyle iki yana sallandı hafifçe.

Mrs Haines ikisini kuşatıp kendisini dışarıda bırakan halkanın farkındaydı. Kiliseden çıkmadan önce orgun son çırpınışının erimesini bekleyen bir dinleyici tavrıyla bekledi. Otomobilde, mısır tarlalarının arasındaki kırmızı villaya giderken, yolda bitirecekti bu işi, bir ardıç, kelebeğin kanatlarını nasıl didiklerse öyle. Onlara on saniyelik bir süre tanıdıktan sonra ayağa kalktı, durdu, sonra son notanın da eriyip gittiğini duymuşçasına, Mrs Giles Oliver'a uzattı elini.

Ama Isa, Mrs Haines'in kalktığı anda ayağa kalkması gerekirken, oturmayı sürdürdü. Mrs Haines, ateş saçan kazgözleriyle ona bakıp yutkunuyordu. "Lütfen Mrs Giles Oliver, varlığını kabul etme nezaketini gösterin bana..." ki zaten zorundaydı Isa; soluk sabahlığı, iki omzuna düşen örgüleriyle sonunda kalktı ister istemez.

Pointz Konağı, bir yaz sabahının erkenci ışığında büyücek bir yapı gibi görünürdü. Turizm rehberlerinde adı geçen malikânelerden değildi. Gösterişi yoktu. Yine de -ne yazık ki çayırın ta dibine gömülmüş- setteki ağaçlarla örtülmüş, gri çatılı, kanadı iki yana dik açılarla açılan bu beyazımsı ev, yukarıdaki ekin kargalarının yuvalarına doğru kıvrılan dumanıyla, yaşanılası bir evdi. Yoldan arabayla geçen-

ler, "Bir gün satışa çıkarılacak mı acaba?" diye sorarlardı birbirlerine. Şoföre de, "Kim oturuyor burada?" sorusunu yöneltirlerdi.

Şoför bilmezdi ki. Burayı yüzyılı aşkın bir süre önce satın alan Oliverlar'ın, Waringler, Elveyler, Manneringler ya da Burnetlerle, kendi aralarında evlenmiş, ölümlerinde de kilisenin duvarı dibinde sarmaşıklar gibi iç içe yatan köklü ailelerle bir ilintileri yoktu.

Topu topu yüz yirmi yıldır buradaydılar onlar. Yine de ana merdivenden çıkıldığında -arka tarafa hizmetçilerin kullandığı dar bir merdiven daha vardı- bir portre çarpardı göze. Tam yarı yolda, önce sarı bir brokar kıvrımı belirirdi, en üst kata varırken de pudralı, küçük bir yüz ve incilerle tutturulmuş şatafatlı bir türban açığa çıkardı: Ailenin soylu ninelerinden biri. Koridora altı yedi yatak odası açılıyordu. Uşak, asker kökenliydi; leydilerden birinin nedimesiyle evlenmişti; cam bir mahfazada, Waterloo Savaşı sırasında atılan bir kurşunu sektirmiş saat duruyordu.

Sabahın erken saatleriydi. Çimenler çiyle kaplıydı. Kilisenin çanı sekiz kere çaldı. Mrs Swithin, perdeleri açtı yatak odasında, soluk beyaz kumaşın yeşil astarı dışarıdan ne güzel bir renkle vuruyordu cama. İhtiyar elleriyle perdenin çubuğuna asılırken durdu bir an: Mr Oliver'ın kız kardeşi; artık dul. Hep kendine ayrı bir ev kurmak istemişti; Kensington mu olur, Kew mu olur, yeter ki bahçe keyfini yaşayabilsin. Yine de yaz boyunca burada kalmıştı; kış gelip de camları buğulandırdığında, hendekleri ölü yapraklarla doldurduğunda tıka basa, "Bart," demişti, "sence neden bu evi çukura yerleştirmişler, cephesi kuzeye açık üstelik?" "Besbelli doğadan korunabilmek için," diye yanıtlamıştı ağabeyi. "Aile faytonunu çamurda sürebilmek için dört at gerekmiyor muydu?" Sonra da kız kardeşine on sekizinci yüzyılın o korkunç kışının dillere destan hikâyesini anlatmıştı; o

kış, tam bir ay kar altında kalmıştı ev. Ağaçlar yıkılmıştı. O yüzden her yıl, kış bastırdığında, Mrs Swithin, Hastings'e dönerdi.

Ama şimdi yazdı. Kuş sesleriyle uyanmıştı uykusundan. Ne güzel şakıyorlardı! Kremalı pastaya üşüşen oğlanlar korosu gibi saldırıyorlardı tan ışığına. Onları dinlemek zorunda kalınca, en sevdiği kitaba uzanmıştı -*Tarihin Anahatları*- ve üç ile beş arasındaki saatleri Piccadilly'deki rodendron ağaçlarını düşünerek geçirmişti; anladığı kadarıyla, o dönemde daha kanalla bölünmemiş anakara bir bütündü; anladığı kadarıyla, fil gövdeli, ayıbalığı enseli, inildeyen, iç geçiren, karada usulca sürünen, büyük bir olasılıkla kükreyen canavarlar yaşıyordu burada o zaman; dev kelerler, mamutlar, mamutsu filler; herhalde diye düşündü pencereyi açarken, onların soyundan geliyoruz biz.

Gerçek zamana göre beş saniyeydi ama beynindeki zamana göre kim bilir ne kadar uzun sürdü tam o sırada mavi porselenler dizili bir tepsiyle kapıdan giren Grace'i, bir ilkçağ ormanının buğu tüten yeşil örtüsünde kocaman bir ağacı devirmek üzere olan deri postlu, ateş saçan canavardan ayırt edip yerli yerine oturtması. Grace tepsiyi masaya dayayıp, "Günaydın Hanımefendi," deyince sıçradı tabii ki yerinden. İhtiyarın yüzündeki parçalanmışlığı, yarısı bir bataklık canavarına, öbür yarısı basma giysili, beyaz önlüklü bir hizmetçiye bölünmüş çifte anlatımı fark eden Grace, "Kaçık," dedi içinden.

"Ne güzel şakıyor kuşlar!" dedi Mrs Swithin laf olsun diye. Pencere açıktı şimdi; kuşlar da ötüyorlardı ötmesine. Bir ardıç kuşu, tarhta sekerek yardıma koştu; gagasında pembe bir kauçuk bitkisiyle. Bu görüntünün yüreklendirmesi sonucu düş gücüyle geçmişi yeniden yaratma çabasına girişen Mrs Swithin duraladı; anın sınırlarını, geçmişe ya da geleceğe uçarak ya da geçitlere, yan sokaklara dalarak genişlet-

me hevesindeyken annesi -tam da bu odada kendisini azarlayan annesi geldi aklına. "Ağzın bir karış açık durma Lucy, sinek kaçar..." Bu odada kim bilir kaç kere azar işitmişti annesinden- "evet bu odada ama annemiz öbür dünyada," derdi ağabeyi duysa. Sabah çayının başına geçti, burnu kemerli, yanakları çökük herhangi bir ihtiyar hanımefendi gibi; parmağında yüzüğü, oldukça ilerlemiş yine de soylu bir yaşın bildik giyim kuşamı ve takılarıyla; yalnız onun göğsünde ayrıca ışıl ışıl, altın bir haç vardı.

Kahvaltıdan sonra dadılar, çocuk arabasını sürüyorlardı taraça boyunca, bir yandan gevezelik ederek ama öyle ağız ararcasına ya da birbirlerine haber aktarırcasına değil, yalnızca sözcükleri dilleri altında şeker taneleri gibi yuvarlayarak; incele incele sonunda saydamlaşınca, pembe, yeşil, tat saçan sözcükleri. O sabahın tadı tuzu: "Oğlan, kuşkonmaz yüzünden aşçıdan nasıl zılgıt yedi"ydi; "Kız aradığında, 'doğrusu çok güzel bir takım, gömlek de pek uymuş,' dedim"di; onlar çocuk arabasını ağızlarındaki şekerleri yuvarlayarak süredursunlar, konu genç bir adamda düğümleniyordu gitgide.

Ne yazık ki Pointz Konağı'nı yapan mimar, çiçek bahçesiyle bostanın ötesinde onca geniş bir düzlük uzanırken, yapıyı bir çukura kondurmuştu. Doğa, kendi bağrında bir yerleşim alanı sunmuşken, insanoğlu evini çukura indirmişti. Doğa, yarım mil boyunca dümdüz uzanan, sonra birdenbire nilüferli bir havuza dalan bir de çimenlik sunmuştu. Taraça, boydan boya uzayan dev ağaçlardan birinin gölgesine rahatça sığacak genişlikteydi. Orada, ağaçların gölgesi altında bir yukarı bir aşağı dolaşıp durabilirdiniz. Ağaçlardan iki üç tanesi yan yana dikilmişti, sonra boşluklar vardı. Kökler, çimenleri delip geçiyordu, omacaların arasındaysa ilkbaharda menekşeler, kışın yabani mor orkideler

biten yeşil çimen çavlanlarıyla yastıkları göze çarpıyordu.

Amy tam bir gençten söz ederken Mabel, bir eli çocuk arabasında, ansızın döndü, şekerini yutmuştu. "Çançanı bırak artık," dedi sert bir sesle. "Hadi bakalım George, gidiyoruz."

Küçük oğlan arkadan geliyordu, çimenlere dala çıka. O sırada Caro, arabadaki bebek, yumruğunu battaniyeden çıkardı, oyuncak ayısı kenardan yere düştü. Amy eğildi. George havada kaptı ayıyı. Köklerin açıları arasından çiçeğin yalazı gözleri aldı. Zarlar peş peşe yırtıldı. Çiçek, yumuşak sarı, titrek bir ışık saçıyordu kadife bir zarın derinlerinden; göz oyuklarını ışığa boğuyordu. Oyukların içsel karanlığı, boydan boya, yaprak kokan, toprak kokan sapsarı bir ışık geçitine dönüştü. Ağaç, çiçeğin arkasında kalmıştı; çimen, çiçek ve ağaç bütünleştiler. Çimenlere dizüstü çöken George, çiçeği sıkıca kavradı. Derken bir kükreme, kızgın bir soluk ve boz, kaba tüylü bir yumak hızla geçti kendisiyle çiçek arasından. Korkudan sendeleyerek ayağa fırladı; o anda, sivri tepeli, gözsüz, korkunç bir canavarın kılıcını savurarak üstüne doğru geldiğini gördü.

"Günaydın küçük bey," diye bağırdı dürülmüş bir gazetenin içinden boğuk bir ses.

"Günaydın desene George; hadi, 'Günaydın dedeciğim' de." Mabel, ihtiyara doğru hafifçe itti onu. Gelgelelim George, korkudan ağzı bir karış açık, kalakalmıştı yerinde. Boş boş bakıyordu. O zaman Mr Oliver, boru şeklinde dürdüğü gazeteyi buruşturdu, yüzünü gösterdi. Gözleri gülen, yanakları kırışmış, kafasında tek tel saçı olmayan çok uzun boylu bir ihtiyar. Arkasına döndü.

"Kalleş seni!" diye haykırdı, "kalleş, seni alçak!" George da döndü; oyuncak ayıyı tutan dadılar da o yana döndüler; hepsi, çiçeklerin arasında zıplayıp sıçrayan Afgan tazısına, Sohrab'a baktılar.

"Kalleş!" diye haykırdı ihtiyar komut verircesine. Onun yaşındaki ihtiyar bir delikanlının hâlâ kükreyebilmesi, böyle azman bir hayvana söz geçirebilmesi, etkilemişti dadıları. Afgan tazısı, siftinerek, özür dileyerek geri geldi. Ihtiyarın ayaklarına sürtünürken tasmasının üstüne bir kayış geçirildi; ihtiyar Oliver'ın yanından eksik etmediği yular.

"Seni yabani... yaramaz hayvan," diye homurdandı eğilerek. George'un gözü köpekteydi. Hayvanın böğründeki kıllar inip inip kabarıyordu; burun deliğinde bir köpük kabarcığı duruyordu. George, avaz avaz ağlamaya başladı.

Ihtiyar doğruldu, damarlar şişmiş, yanakları kızarmıştı; öfkelenmişti. Gazeteyle yaptığı küçük oyun tutmamıştı. Oğlan, ana kuzusuydu düpedüz. Başını öfkeyle sallayarak uzaklaştı, buruşturduğu gazeteyi düzeltip demin okuduğu sütunun neresinde kaldığını bulmaya çalışırken bir yandan da, "Ana kuzusu, inga bebek," diye homurdanıyordu. Ama rüzgâr, bir esişte gazeteyi boydan boya açtı; ihtiyar, kâğıdın kıyısından karşısındaki manzaraya baktı-akıp giden tarlalar, çalılık, orman. Böyle çerçeveye alınınca bir resim çıkıyordu ortaya. Ressam olsaydı, sehpasını buraya, ağaçların kır parçasını çevrelediği bu resmin önüne yerleştirirdi. Rüzgâr durdu.

"Mr. Daladier," diye okudu aradığı sütunda, "Frankı sabit tutmayı başardı..."

Bayan Giles Oliver, tarağını gür saçlarında gezdirdi, yıllar önce uzun uzun ölçüp biçtikten sonra bu gür saç yumağına dokunmama, saçını kestirtmeme, kısaltmama yolundaki kararını bozmamıştı; sonra, düğün armağanı ağır kakmalı gümüş fırçayı, otellerdeki oda hizmetçilerini çok etkileyen fırçasını eline aldı, üç bölmeli aynanın önünde durdu; böylelikle oldukça etli yine de güzel yüzünün üç ayrı görünümünü saptayabiliyor, ayrıca aynanın dışındaki taraça dilimini, çayırı, ağaç tepelerini görebiliyordu.

Aynadaki gözlerinde, geçen gece o yıpranmış yüzlü, suskun, romantik, soylu çiftçiye duyduklarını okudu. Gözlerinde, 'âşık oldum' yazıyordu. Ama aynanın dışında, lavaboda, tuvalet masasında, gümüş kutuların, diş fırçalarının arasında öteki aşk duruyordu: Borsa simsarı kocasına duyduğu aşk-. "Ne de olsa çocuklarımın babası," diye ekledi, basmakalıplığın rahatlığına sığınarak. İç-sevgi, gözlerindeydi; dış-sevgiyse tuvalet masasının üstünde. Ama şu anda aynanın ucundan baktığında ne tür bir duygu kımıldamıştı içinde, çimenlikte sürülen çocuk arabasını, iki dadıyı, hele küçük oğlu George'un geriden geldiğini gördüğünde?

Sapı kakmalı fırçasıyla cama vurdu. Ne var ki onlar, duyamayacak kadar uzaktaydılar. Kulakları, ağaçların uğultusuyla, kuşların cıvıltısıyla doluydu, kendisinin yatak odasından duyamadığı, göremediği, bahçede olup biten ne varsa, onlarla doluydular. Kar taneleriyle kuşatılmış, ipek örtünün kırışıklarına gömülmüş, ıssız, yeşil adasından baktığında, o çocuk saflığındaki ada, penceresinin altında yüzüyordu. Yalnız George, geride kalmıştı.

Aynadaki gözlerine döndü. 'Âşık' olsa gerekti; dün akşam o adamın odadaki varlığından böyle etkilendiğine göre; onun çay fincanını uzatırken, tenis raketini verirken söylediği sözler benliğinin ta derininde bir noktaya böylesine çakıldığına göre; ikisinin arasında titrek, titreşimli, çapraşık bir tel gibi gerildiğine göre-aynanın derinliklerini yoklayarak, bir zamanlar Croydon'da gördüğü bir uçak pervanesinin alabildiğine hızlı titreyişine uygun düşecek bir sözcük aradı. Daha hızlı, daha da, daha da hızlı vızıldamış, vızlamış, bütün sesler tek bir vızıltıya döndüğünde vız diye havalanmıştı uçak...

"Neymiş, nereyeymiş, umurumuzda mı neyin nesi," diye mırıldandı şarkıyı. "Çarparken kanatlarımıza havanın akkor, yaz yorgunu..."

Evet, 'nefesi'ydi uyak. Fırçayı bıraktı. Almacı kaldırdı.

"Üç, dört, sekiz, Pyecombe," dedi.

"Ben Mrs Oliver... Bu sabah hangi balıklar var? Morina mı? Kalkan? Dilbalığı? Pisi?"

"Bu bağlardan orada kurtulmak hevesi," diye mırıldandı içinden. "Dilbalığı. Fileto lütfen. Öğle yemeğine yetiştirin," dedi yüksek sesle. "Mavi bir tüyle, mavi bir tüy... kanatlarımızda havanın nefesi... şu bağlardan orada kurtulmak hevesi..." Giles'in kuşkusunu uyandırmamak için hesap defteri gibi ciltlenmiş defterine yazmaya değmezdi bu sözcükler. 'Yarım yamalak' sözü çok iyi anlatıyordu onu. Hiçbir zaman sözgelimi, bir mağazadan beğendiği giysilerle çıkmamıştı; bir vitrindeki koyu kumaş toplarına yansıyan bedeninden hoşlanmamıştı. Beli kalın, bacakları iriydi, günün modasına uygun sımsıkı taranmış saçları dışında ne Sappho'ya benzer yanı vardı ne de fotoğrafları haftalık dergileri süsleyen genç güzel erkeklere. Olduğu gibi görünüyordu: Sir Richard'ın kızı; O'Neil olmalarıyla, İrlanda krallarının soyundan gelmeleriyle çok övünen Wimbledonlu iki ihtiyar hanımın yeğeni.

Bir keresinde, densiz bir ihtiyar kadın, bir zamanlar kendisinin 'evin yüreği' diye adlandırdığı kitaplığın eşiğinde duralayarak övgü niyetine demişti ki: "Mutfaktan sonra evin en güzel odası kitaplıktır, hiç değişmez." Sonra da eşikten geçerken eklemişti: "Kitaplar ruhun aynasıdır."

Bu durumda, kirli, lekeli bir ruh. İngiltere'nin tam göbeğindeki bu ücra kasabaya trenle ulaşmak üç saatten fazla sürdüğünden, nasılsa hiç kimse ansızın bastırabilecek kafa açlığını savuşturmadan, kitapçı tezgâhından bir kitap almadan bu uzun yolu göze alamıyordu. Böylelikle soylu ruhu yansıtan ayna, ezik ruhu da yansıtıyordu aynı zamanda. Hafta sonunda uğrayanlardan kalan ucuz piyasa romanları yığınına bakan hiç kimse, aynanın her zaman bir kraliçenin

acısını ya da kral falancanın kahramanlığını yansıttığına inanmış görünemezdi.

Haziran sabahının bu erken saatinde kitaplık boştu; Mrs Giles, mutfağa bakmak zorundaydı. Mr Oliver, taraçada dolaşıyordu. Mrs Swithin kilisedeydi tabii ki. Hava tahmin raporunu doğrulayan hafif ve değişken rüzgâr, sarı perdeyi kımıldatıyor, bir ışık, derken bir gölge salıyordu içeri. Ateş söner gibi olup bozlaştı, sonra yine yalazlandı; üç-renkli kelebek, pencerenin alt camına vurup duruyordu; pat, pat, pat; biri çıkıp gelmezse, hiç, hiç, hiç uğramazsa, kitaplar çürüyüp gidecek, ateş sönecek, üç-renkli kelebek de cama yapışıp kalacak, diyordu durmadan.

Afgan tazısının çılgın öncülüğünde ihtiyar girdi içeri. Gazetesini okumuştu; gözlerinden uyku akıyordu, hemen basma kılıf geçirilmiş koltuğuna çöktü, köpeği de -Afgan tazısı- ayakucuna kıvrıldı. Burnunu patilerine yaslamış, kıçı tortop, taştan oyulmuş bir köpeği andırıyordu, ölümün hüküm sürdüğü beldelerde bile efendisinin başında nöbet tutan bir haçlı askeri köpeğini. Ne var ki efendisi ölmemişti; düş görüyordu yalnızca; yarı uykuda-yarı uyanık, sırı aşınmış bir aynada miğfer giymiş genç bir adam olarak kendisini ve bir çavlanın akışını. Su yoktu ama; tepeler, boz çuha kıvrımları gibiydi; kumlarda, kaburgalardan bir çember; güneşte, kurtçukların didiklediği bir öküz leşi; kayanın girintisinde barbarlar; kendi elinde de bir tüfek. Düşteki el, sıkı sıkı yapıştı; gerçekteki el, koltuğun kenarını kavradı, damarları kabarmış bir el, ama artık kahverengimsi bir sıvıyla.

Kapı açıldı.

"Şey," diye özür diledi Isa, "zamansız mı geldim!"

Tabii ki zamansız gelip gençliğini de, Hindistan'ı da yok etmişti. Yine de suç kendisindeydi. Bu kız, onun yaşam çizgisini ne inceliklerle nerelere kadar uzatmakta direnmişti

hep. Onun odada gezinmesini izlerken, teşekkür etmek geliyordu içinden aslında, bu çabayı hâlâ sürdürdüğü için.

Bir sürü ihtiyarın, kala kala Hindistan'ları kalmıştı - kulüplerde, Jermyn Sokağı'nın arkalarındaki odalarda oturan ihtiyarların. Oysa şu genç kadın, yollu giysisiyle kitap raflarının arasında duralayarak onun izini sürüyordu: "Avlak, ay ışığında karanlık, telaşlı bulutlar, içip bitirdiler bile son soluk... Balık ısmarladım," dedi Isa yüksek sesle, yüzünü ona dönerek, "ama taze mi değil mi, bilemem o kadarını. Her neyse, dana eti hem pahalı hem de evdekilere danadan da kuzu etinden de gına geldi... Sohrab," ihtiyarla köpeğinin önünde duralayarak sordu, "*onun* günü nasıl geçti bari?"

Sohrab'ın kuyruk salladığı görülmemişti. Evcillik bağlarına yüz vermezdi. Ya siftinir ya ısırırdı. O anda da, yırtıcı sarı gözleriyle bir Isa'ya bakıyordu, bir ihtiyara. Ikisini de bakış-altı edebilirdi istese. O sırada Oliver'ın aklına sabahki olay geldi:

"Senin oğlan tam bir ana kuzusu," dedi aşağılarcasına.

"Yaa," diye içini çekti Isa; bir koltuğun kenarına ilişmişti, görünmez incelikte binlerce iplikle ev içine tutturulup havasız kalmış bir balon gibi. "Ne oldu ki?"

"Gazeteyi şöyle bükmüştüm," diye açıkladı ihtiyar, "şöyle..."

Gazeteyi dürüp burnuna yerleştirdi. "Böö," diye bir ağacın arkasından fırlamıştı çocukların üstüne.

"Bir hüngürdedi, görecektin. Ödleğin teki senin sulugöz."

Isa'nın kaşları çatıldı. Hayır, oğlu ödlek değildi. Kendisi de. Yalnızca evcimenlikten nefret ediyordu, sahip çıkılmaktan, anaçlıktan. Ihtiyar da biliyordu da, sırf onu kızdırmak için özellikle böyle davranıyordu inatçı keçi, kayınbabası.

Gözlerini ondan kaçırdı.

"Mutfaktan sonra evin en güzel odası kitaplıktır her zaman," diye bir alıntı yaptı, kitaplara göz gezdirdi. "Ruhun aynası"ydı ya onlar. *The Faerie Queene* ile Kinglake'in *Crimea*'sı, Keats ile *Kreutzer Sonata*. Durdukları yerde yansıtıp duruyorlardı. Ama neyi? O yaşta -yüzyılın o yaşında otuz dokuzundaydı- ne gibi bir umar arayabilirdi kitaplarda? Kendi kuşağındakiler gibi kitap ürkeği, ayrıca tabancı ürkeğiydi. Öyleyken, diş ağrısı tutmuş biri, eczanedeki yeşil ilaçların yaldızlı etiketlerini, belki birinden biri acımı dindirir umuduyla nasıl gözden geçirirse; Keats ile Shelley olabilir, dedi Yeats ve Donne. Ama belki şiir değildi, bir yaşamdı aradığı; Garibaldi'nin yaşamı, Lord Palmerstone'un yaşamı. Belki bir insanın da değil, bir ilçenin yaşamı: *Durham'ın Eski Günleri; Nottingham Toplumunun Arkeolojik Tutanakları*. Belki yaşam da değil, düpedüz bilim - Eddington, Darwin ya da Jeans.

Hiçbiri geçirmemişti diş ağrısını. Onun kuşağı için kitap gazeteydi; kayınbabasının yere attığı *Times*'ı aldı, okudu: "Yeşil kuyruklu bir at... bu 'fantastik'e giriyordu. Ardından, "Whitehall'daki muhafız..." geliyordu ki 'romantik'ti, sonra sözcüklerin altını çizerek okudu: "Süvariler, kıza atın yeşil bir kuyruğu olduğunu söylemişlerdi; oysa onun gördüğü kadarıyla sıradan bir attı. Kızı kışlaya sürükleyip bir yatağa devirdiler, süvarilerden biri üstündekileri zorla çıkarttı, kız da bağıra çağıra onun suratına tokatlar attı..."

Burası o kadar gerçekti ki Isa, kapının abanoz aynalığında Whitehall kemerini gördü; kemerin arkasından kışladaki odayı; ranzayı da; yatağa devrilen kız tam bağıra çağıra süvariyi tokatlıyordu ki kapı (gerçek kapı) açıldı, Mrs Swithin, elinde bir çekiçle girdi içeri.

Partal bahçe pabuçlarıyla, altındaki zemin kayganmış gibi sarsakça yürüyordu; yaklaşırken dudaklarını büzdü, ağabeyine yan yan güldü. Köşedeki dolaba giderek ondan izin al-

madan çıkardığı çekiçle -avcunu açtı- bir avuç çiviyi yerine koyana kadar tek söz geçmedi aralarında.

Dolabın kapısı örtülürken, "Cindy, Cindy," diye homurdandı ağabeyi.

Lucy, ondan üç yaş küçüktü. Adının Cindy ya da Sindy yazılması fark etmiyordu, zaten Lucy'den bozmaydı. Ağabeyi, çocukluklarında bu adla çağırırdı kız kardeşini; balık tuttuğu, Lucy'nin onun ardından koşuşturup en uzun sapları seçip kır çiçeklerini sımsıkı bağladığı, küçük demetler yaptığı günlerde. Hiç unutmuyordu, bir keresinde, ağabeyi balığın ağzındaki iğneyi çıkartmasını istemişti de kan görünce eli ayağı dolaşmıştı. - "Ayyy!" diye bağırmıştı - solungaçlar kan içindeydi. Ağabeyi yine "Cindy!" diye kükremişti. Çekici rafına, çivileri öbür rafa, yerlerine koyarken, ağabeyinin sevgili dolabını kapatırken -balık takımları hâlâ oradaydı- çayırda geçen o sabahın hayaleti gözlerinin önündeydi.

"Afişi ambara astım da," dedi ağabeyinin omzunu patpatlayarak.

Bu sözcükler, bir dizi çan sesinin ilk çınlayışıydı sanki. İlk çanda, ikinciyi duyarsınız; ikincide, üçüncüyü. İsa da Mrs Swithin'in, "Afişi ambara astım da," dediğini duyunca lafın gerisini kestirdi:

"Temsil için."

İhtiyar da:

"Bugün müydü? Tüh! Unuttum gitti!" diyecekti tabii.

"Hava bozulmazsa," diye sürdürdü Mrs Swithin, "taraçada oynanacak..."

"Yağışlıysa," diye sürdürdü Bartholemew, "Ambarda."

"Peki sence, hava nasıl olacak acaba?" diye sürdürdü Mrs Swithin. "Yağışlı mı, açık mı?"

Sonra, iki kardeş sırayla yedişer kere pencereden dışarı baktılar.

Her yaz, yedi yazdır aynı sözcükleri duymuştu Isa; çekiçle çivi, temsille hava durumu. Her yıl, hava yağışlı mı olacak, açık mı sorusunu sorarlar, her yıl da birinden biri olurdu. Bildik çan sesi, bildik çanı izlerdi, yalnız bu yıl çan sesinin altından başka bir ses erişti Isa'nın kulağına. "Kız, bir çığlık atarak adamın yüzüne çekici indirdi."

"Hava tahmin raporu," dedi Bay Oliver, gazeteyi karıştırıp köşeyi buldu, "diyor ki: Rüzgâr, değişik yönlerden esecekmiş; hava sıcaklığında değişiklik olmayacakmış, yer yer yağış."

Gazeteyi elinden bıraktı; üçü de göğün meteoroloji uzmanının dediklerine uyup uymayacağını anlamak için havaya baktılar. Gerçekten de hava değişkendi. Bahçe bir an yeşilleşiyor, sonra kararıyordu. Derken güneş çıkıyordu-her çiçeği, her yaprağı tek tek sarmalayan sonsuz bir coşku fışkırtısıyla. Sonra sevecenlikle geri çekiliyordu, yüzünü örterek, insan acılarını görmekten kaçınırcasına. Seyrelip seyrelip kabaran bulutlarda bir başıboşluk, simetri ve düzen yoksunluğu göze çarpıyordu. Uydukları kendi yasaları mıydı, yasasızlık mı? Bazıları, dağınık beyaz saçlar gibiydi. Ta tepede, çok uzaktaki bir bulut, sertleşip altın kaymaktaşına dönüşmüştü; ölümsüz mermerdendi. Onun ötesinde ne varsa maviydi, masmavi, mürekkep mavisi; renk ayrımına uğramamış, kaçak mavi. Ne güneş ne gölge ne de yağmur gibi süzülüyordu yeryüzüne; tam tersine, o küçük, renkli yeryuvarlağını hepten yok sayıyordu. Ne bir çiçek farkındaydı onun varlığının ne bir tarla ne bir bahçe.

Mrs Swithin'in gözleri ışıl ışıldı o maviye bakarken. Isa'ya kalırsa, yengesi, onda Tanrıyı gördüğü için ayıramıyordu bakışlarını, tahtına kurulmuş Tanrıyı. Ama ertesi an bahçeyi gölge kaplayınca yere indirdi bakışlarını.

"Çok kararsız bir hava," dedi. "Yağacak korkarım. Dua etmekten başka bir şey gelmez elimizden," diye ekledi boynundaki haçı yoklayarak.

"Bir de şemsiye ayarlamak tabii," dedi ağabeyi.

Lucy kızardı. İnancına yine taş atmıştı ağabeyi. O 'dua'dan söz ederken, 'şemsiye'yi yapıştırıvermişti. Haçını azıcık gizledi parmaklarıyla. Sindi, pustu; gelgelelim bir dakika sonra neşeyle haykırdı:

"Bakın geliyorlar, bizimkiler-canlarım benim!"

Çocuk arabası çimenlikten geçiyordu.

Isa da o yana baktı. Ne sevimliydi şu ihtiyar kadın! Çocukları böyle candan karşılayışıyla; bütün bu belirsizlikleri; ayrıca ihtiyarın densizliklerini cılız yumrukları, gülen gözleriyle dize getirişiyle! Bart'a ve havaya meydan okuma cesaretiyle!

"Oğlanın yanaklarından kan damlıyor," dedi Mrs Swithin.

"Nasıl da kilo alıyorlar şaşılacak şey," dedi Isa.

"Kahvaltı etti, değil mi?" diye sordu Mrs Swithin.

"Silip süpürdü tabağını," dedi Isa.

"Bebek nasıl peki? Kızamık falan?"

Isa başını hayır anlamında sallayınca, "Aman tahtaya vur," dedi masaya vurarak.

"Söylesene Bart," dedi sonra, ağabeyine döndü. "Tahtaya vurmak nereden çıkmış... Antaeus'un uğuru toprağa basmak değil miydi?"

Pekâlâ çok zeki bir kadın olabilirdi, diye düşündü ağabeyi, dikkatini belli bir konuda toplayabilseydi. Ama biraz şundan, biraz bundan derken. Bir kulağından giren öbüründen çıktı. Sonra hepsi gelip gelip, yetmiş yaştan sonra görüldüğü üzere, aynı soruda düğümlendi. Onun sorusu, Kensington'da mı Kew'da mı oturacağı. Yine de her yıl, kış bastırdığında, ikisinden de cayıyordu. Hastings'de oturuyordu.

"Tahtaya vur; toprağa bas; Antaeus," diye mırıldandı Bartholemew, dağınık parçaları toparlayarak. Ya Lempriere çözerdi bu soruyu ya da ansiklopedi. Gelgelelim kendi so-

rusunun yanıtı kitaplarda bulunamazdı neden Lucy'nin, kendisininkine bu kadar benzeyen kafatasının içinde dua edilebilir bir varlık yatıyordu? Kız kardeşinin bu varlığa saç, sakal, diş ya da ayak parmağı yakıştırdığını sanmıyordu. Daha çok, bir güce ya da ışıltıya benzese gerekti, ardıçkuşuyla solucanı, laleyle tazıyı denetleyen bir şey, tabii bu arada damarları fırlak bir ihtiyara dönmüş ağabeyini de. Bu varlık, soğuk bir sabah saatinde kadıncağızı yataktan uğratıyor, kendisine tapması için çamurlu bir patikadan yürütüp Streatfield'deki vekiline yolluyordu. Vekilin de-kilisenin vestiyerinde puro tellendiren sevimli bir adam-astımlı ihtiyarlara vaaz yetiştirmek, habire yıkılan çan kulesini çiftlik ambarlarına iliştirilen afişler aracılığıyla habire onarmak çabaları içinde olduğuna göre, biraz huzura gereksinimi vardı doğrusu. Kanlı canlı insan yapısına beslemeleri gereken sevgiyi, kiliseye adıyorlar bu insanlar, diye düşünüyordu ki... Lucy, parmaklarını masaya vurup sordu:

"Bu nereden çıkmış peki?"

"Boş inançlardan," dedi ihtiyar.

Lucy kızardı, ağabeyi inancına bir darbe daha indirirken tuttuğu soluğun fısıltısı duyuldu. Yine de kardeşlik, kan bağı, bir engel değildi, bir sisti olsa olsa. Aralarındaki sevgiyi hiçbir şey değiştirmezdi; hiçbir tartışma; hiçbir gerçek; hiçbir doğru. Onun ağabeyinde gördüğü eksiklik, ağabeyinin onda gördüğü vb. sonsuza kadar giderdi.

"Cindy," diye homurdandı ihtiyar. Ve tartışma kesildi.

Lucy'nin afişini çaktığı ambar, çiftliğin avlusunda, kocaman bir yapıydı. Kiliseyle aynı yaştaydı, aynı tür taştan yapılmıştı, yalnız kulesi yoktu. Farelerden ve nemden korunması amacıyla köşelerine yerleştirilmiş boz taş koniler üstüne oturtulmuştu. Yunanistan'a yolları düşmüş olanlar, yapının onlara bir tapınağı anımsattığını söylerlerdi hep. Yu-

nanistan'a hiç yolu düşmemiş olanlar -yani çoğunluk- da aynı hayranlığı paylaşırdı. Çatı, hava koşullarının etkisiyle kızılımsı-turuncuya dönmüştü; içeride, güneşle yer yer yarılmış, kahverengi, tahıl kokan bir geçit uzanıyordu, kapılar kapalı durduğunda karanlıktı da dipteki kapılar açıldığında ışıl ışıldı -yani yük arabalarına 'geç' dendiği sıralar- gemileri andıran, ama dalgaları değil de tahıl tanelerini göğüsleyen upuzun, basık yük arabaları, akşamüstü tepeleme samanla döndüklerinde. Geçtikleri yollara mısır püsküllleri takılı kalırdı.

Şimdi, ambarın zeminine sıralar yerleştirilmişti. Yağmur yağarsa, oyuncular ambarda yapacaklardı gösteriyi; bir uçta, kalaslarla bir sahne oluşturulmuştu. Yağsın yağmasın, seyirciler çaylarını burada içeceklerdi nasılsa. Delikanlılarla genç kızlar -Jim, David, Jessica- Taç Giyme Töreninden kalma kırmızı, beyaz yapma gül çelenklerini asmaya başlamışlardı bile. Tohumlardan, çuvallardan yükselen tozdan hapşırıyorlardı. Iris, alnına bir mendil bağlamıştı; Jessica, pantolon giymişti. Delikanlılar gömlekle çalışıyorlardı. Saçlarına samanlar yapışmıştı, parmaklarına her an kıymık batabilirdi.

"İhtiyar Çıtkırıldım," (Mrs Swithin'in takma adı) ambara bir afiş daha çakmıştı demin. Birinciyi ya rüzgâr uçurmuştu ya da asılı gördüğü her şeyi koparıp yırtan köy delisinin marifetiydi, nitekim bir köşeye sinmiş kıskıs gülüyordu afişe bakıp. Öbür çalışanlar da gülüyorlardı, sanki Swithin, bir kahkaha dalgası bırakmıştı ardında. Uçuşan bir tutam incecik saçı, ayaklarının yerinde kanarya pençeleri varmış izlenimi veren yamru yumrulaşmış hantal pabuçları, bileklerinde toplanmış siyah çorapları, David'in Jessica'ya ister istemez kaçamak bir bakış atmasına, onun da bir tomar gülü uzatırken David'e göz kırpmasına yol açtı. Züppe gençlerdiler; daha doğrusu, dünyanın bu küçük bucağına yıllar yılı

yurt bilen ailelerden geldiklerinden, üç yüz küsur yıllık göreneğin şaşmaz mührünü taşıyorlardı. O yüzden de gülseler bile saygıda kusur etmezlerdi. Bu ihtiyar inci taktı mı, hakikisini takardı.

"İhtiyar Çıtkırıldım işbaşında," dedi David. Yirmi kere bir içeri bir dışarı koştuktan sonra kocaman bir kâse limonatayla bir tabak dolusu sandviç getirecekti onlara. Jessie, çelengi tuttu; David duvara çaktı. Bir tavuk daldı içeri; kapının önünden tek sıra halinde inekler geçti; sürünün arkasından gelen sığırtmaç Bond, eşikte durdu.

Çatı kirişleri arasına güller asan gençleri süzdü. Kimse umurunda değildi, ne köylüler, ne toprak sahipleri, Sessizce, alaycı bakışlarla kapıya yaslanmış dururken, bir ırmağa sarkmış, bütün yapraklarını dökmüş kuru bir söğütü andırıyordu, gözlerindeyse, akan suların delişmenliği.

"Hössst!" diye bağırdı birden. İneklerin anladığı bir dil olmalıydı ki kapı aralığından başını uzatan alacalı inek, boynuzlarını indirdi, kuyruğunu sallayıp ağır ağır yola koyuldu. Bond da onun peşinden yürüdü.

"Sorun bu işte," dedi Mrs Swithin. Mr Oliver, ansiklopedide boş inançlar maddesinden 'tahtaya vurma' deyiminin kökenini arayadursun, Isa'yla ikisi balık konusunu tartışıyorlardı: Uzaktan getirilen balık taze olur muydu acaba?

Denizden çok uzaktaydılar. Yüz mil falan, dedi Mrs Swithin; hatta belki yüz elli. "Yine de, durgun bir gecede dalgaların sesi duyulabiliyormuş dediklerine göre," diye sürdürdü. "Dediklerine göre, fırtınadan sonra, bir dalganın kumsalda çatladığını... O hikâyeye bayılırım," dedi dalgın dalgın. "Gecenin ortasında dalgaların sesini duyunca, atını eyerleyip denize sürmüştü. Kimdi o adam Bart, hani şu atını denize süren?"

Ağabeyi, okuyordu.

"Su dolu bir kovada kapına balık getirilmesini bekleyemezsin artık," dedi Mrs Swithin, "çocukluğumuzda, deniz kıyısında bir evde otururken, getirirlerdi aklımda kaldığı kadarıyla. Sepetlerinden yeni çıkarılmış taptaze ıstakozlar. Hayvancıklar, aşçının uzattığı çubuğa nasıl saldırırlardı! Bir de som balığı tabii. Pullarında bit varsa, tazedirler demektir."

Bartholemew başını sallayarak doğruladı onu. Gerçekten doğruydu dediği. Deniz kıyısındaki evi anımsadı. Istakozu da.

Denizden, tepeleme balık dolu ağlar taşıyorlardı yukarı; ama Isa'nın gördüğü, hava tahmininde öngörüldüğü kadar değişken rüzgârda, tatlı esintiye açık bahçeydi. Çocuklar bir daha geçtiler bahçeden, o da camı tıklatıp bir öpücük yolladı onlara. Bahçenin uğultusunda kaynayıp gitti öpücük.

"Gerçekten denizden yüz mil uzakta mıyız?" diye sordu dönerek.

"Yalnızca otuz beş," dedi kayınbabası, cebinden bir mezura çıkarıp kılı kılına ölçmüşçesine.

"Daha uzak gibi," dedi Isa. "Taraçadan bakıldığında, kara uçsuz bucaksız görünüyor."

"Bir zamanlar deniz yokmuş," dedi Mrs Swithin. "Bizle anakara arasında deniz filan yokmuş. Bu sabah bir kitapta okuyordum. Strand'de rododendronlar varmış; Piccadilly'de mamutlar."

"Bizler daha barbarken," dedi Isa.

O anda aklına geldi; dişçisi, ilkel insanların çok usta beyin ameliyatları yapabildiklerini söylemişti. Barbarların dişleri takmaydı, demişti. Takma diş, demişti Isa'nın anımsadığı kadarıyla, firavunlar döneminde bulunmuş.

"En azından dişçi bana öyle söyledi," diye bitirdi sözünü.

"Kime gidiyorsun şimdilerde?" diye sordu Bayan Swithin'e.

"Eski dişçi çifte; Sloane Sokağı'ndakiler, Batty ile Bates."

"Demek Mr Batty sana firavunlar zamanında takma diş kullanıldığını söyledi ha?" dedi Mrs Swithin düşünceli bir sesle.

"Batty mi? Yok canım Batty değil, Bates," diye düzeltti Isa.

Batty, yalnızca kraliyetten söz ederdi ağzını açtığında. Batty'nin hastalarından biri prensesmiş, dedi Mrs Swithin'e.

"Beni bir saatten fazla bekletti o yüzden. Çocuklara o bir saat ne kadar uzun gelir, bilirsiniz."

"Kardeş çocuklarıyla evlenmek, diş sağlığına iyi gelmese gerek," dedi Mrs Swithin.

Bart, parmağını ağzına sokup üst dişlerini dışarı itti. Takmaydı dişleri. Ama Oliverlar kardeş çocuklarıyla evlenmemişlerdi ki. Oliver ailesi, soyağaçlarını belirlerken iki üç yüzyıldan geriye gidemezlerdi. Ama Swithinlar öyle mi. Swithinlar, fetihten önce de oradaydılar.

"Swithinlar," diye söze başladı Mrs Swithin. Sonra sustu. Bu fırsatı verirse, Bart 'Azizler' konusunda tatsız bir şaka yapardı mutlaka. Şimdilik iki tatsız şaka canına yetmişti, biri şemsiye üstüne olan; öteki, boş inançlar üstüne.

O yüzden sözünü yarıda kesti, sonra "Peki bu konuya nereden geldik?" dedi parmaklarıyla sayarak. "Firavunlar. Dişçiler. Balıklar... Ha sahi Isa, sen balık ısmarladığını söylüyordun; taze olmamasından korkuyordun. Ben de, "Sorun bu işte..." demiştim.

Balıklar getirilmişti. Mitchell'in çırağı, balıkları dirseğinin altına kıstırıp, motosikletinden atladı. Midilliye mutfak kapısının önünde şeker yedirecek, azıcık laflayacak vakti yoktu, işi başından aşkındı artık. Tepenin ötesindeki Bickley'e balık teslim edecekti daha; ayrıca Waythorn, Roddam ve Pyeminster'a da uğrayacaktı: Bu adların hepsi, kendi adı gibi Kraliyetin Tapu Sicil kütüğünde yer alıyorlardı. Ama aşçı kadın -adı Sands'di de yakın arkadaşları Trixie derlerdi- elli

yıllık yaşamı süresince bir kere bile şu tepeyi aşmamış, aşmak da istememişti.

Filetosu çıkarılmış dil balıklarını, yarı saydam, kılçıksız nesneleri mutfak masasının üstüne devirdi. Mrs Sands'in kâğıdı sıyırmasına kalmadan, hasır iskemleden olanca görkemiyle kalkan, balıkları koklayarak salına salına masaya yaklaşan görkemli erkek sarmana ufak bir şaplak attıktan sonra yok olmuştu ortalıktan.

Azıcık kokuyorlar mıydı ne? Mrs Sands, balıkları burnuna tuttu. Kedi, masanın bacaklarına sürtünüp duruyor, başını bacaklarına sürtüyordu. Sunny'ye bir dilim ayıracaktı tabii -kedinin salondaki adı Sung Yen, mutfakta bir değişime uğrayıp Sunny'ye dönüşmüştü. Kedinin gözetiminde, balıkları kilere götürdü, o yarı dinsel mekânın ıssızlığında bir tabağa yerleştirdi. Çünkü reformdan önce, yöredeki bir sürü konak gibi bu konağın da küçük bir tapınağı vardı; zamanla tapınak kiler haline getirilmiş, tıpkı kedinin adı gibi o da dinle birlikte değişime uğramıştı. Evin beyi (salonda beydi; mutfaktakiler Bartie derlerdi) ara sıra bazı konuk beyefendilere kileri gösterirdi - çoğu zaman aşçı daha önlüğünü giymemişken. Tabii ki çengellere asılı domuz pastırmalarını, mavi arduvazda duran tereyağını ya da ertesi akşam pişirilecek butu değil, kilerin açıldığı mahzeni, oymalı kemeri görmeleri için. Duvarı tıklattınız mı -beylerden biri bir çekiç getirmişti de- kof bir ses çıkıyordu; bir titreşim; hiç kuşkusuz, demişti o bey, zamanında birinin saklandığı gizli bir geçit var orada. Mrs Sands'e kalsa, keşke hizmetçi kızlar ortalıkta dolanırken mutfağına girip böyle şeyler anlatmasalardı. Kızların aptal kafalarında garip fikirler doğuyordu. Ölülerin fıçıları yuvarladığını duyuyorlardı. Ağacın altında beyazlı bir kadının gezindiğini görüyorlardı. Karanlık çöktü mü, hiçbiri taraçaya adım atmıyordu. Bir kedi tıksırmaya görsün: "İşte hortlak geldi!" çığlığı.

Sunny, balığını bitirmişti. Bayan Sands, kahverengi yumurta sepetinden bir yumurta aldı; bazılarının sarıları kabuklarına yapışmıştı; çatlakları sıvamak üzere bir tutam un aldı sonra; kıtır ekmeklerin durduğu büyük toprak çanaktan da kıtır kıtır bir kabuk. Mutfağa dönüp ocak başında hızla işe sarıldı; külleri eşelerken, ateşe kömür atarken, su serperken çıkarttığı gürültülerin garip yankıları yayıldı bütün eve; evdekiler, ister kitaplıkta, ister salonda, ister yemek odasında ya da çocuk odasında olsunlar, ne yapıyor, ne düşünüyor ya da ne konuşuyor olurlarsa olsunlar, kahvaltı, öğle yemeği ya da akşamı yemeğinin birazdan hazır olduğunu bu seslerden anlarlardı.

"Sandviçler..." dedi Mrs Swithin mutfağa girerken. "Mrs Sands," diye eklemekten kaçındı; "Sand" ve 'sandviç' sözcükleri hoş kaçmıyordu bir arada söylenince. Annesi, 'insanların adlarıyla sakın eğlenme' demişti. Trixie adı da bu cılız, ekşi suratlı, kızıl saçlı, huysuz, titiz kadına Sands kadar uymuyordu zaten, gerçi tadına doyulmaz yemekler kotarmazdı ama hiç değilse fırketelerini çorbaya düşürmüyordu. Bir keresinde Bart, "Bu da neyin nesi!" diye kükreyerek kaşığındaki fırketeyi göstermişti, çok eskiden, on beş yıl önce, daha Sands gelmeden, Jessie Pook'un zamanında.

Mrs Sands ekmeği getirdi; Mrs Swithin de domuz pastırmasını. Biri ekmeği kesti; öbürü pastırmayı, birlikte elleriyle giriştikleri iş dinlendiriciydi, birleştiriyordu onları. Aşçının elleri habire işliyor, kesiyor, kesiyordu. Oysa Lucy ekmeğe dokunur dokunmaz bıçağı havada kaldı. Acaba bayat ekmek neden tazeden daha kolay kesiliyor, diye düşündü. Çağrışım yoluyla da mayadan alkole; oradan da mayalanmaya yanlamasına kaydıktan sonra içkiciliğe dayandı; oradan da Baküs'e; İtalya'daki bir bağda, mor ışıkların altına uzanıverdi sık sık yaptığı gibi; bu arada Sands, saatin tik takını duyuyor, kediyi gözlüyor, bir sineğin vızıl-

tısını fark ediyor ve dudaklarından anlaşıldığı kadarıyla, birileri ambarı yapma güllerle süsleyip keyif çatarken mutfakta iş görenlere içerlememesi gerektiğini düşünüp çenesini tutuyordu.

"Hava açacak mı dersin?" diye sordu Mrs Swithin, bıçağı havadaydı daha. Mutfakta çalışanlar ihtiyar Swithin Ana'yı hoş tutarlardı hep.

"Öyle görünüyor," dedi Bayan Sands, mutfak penceresinden dışarıyı kısık gözlerle inceleyerek.

"Geçen yıl kapalıydı," dedi Mrs Swithin. "Nasıl telaşa kapılmıştık yağmur boşaldığında, aklında mı? Koltukları içeri taşıyalım derken..." Yine durdu. Sonra Mrs Sands'in yeğeni Billy'yi sordu, kasabın çırağını.

"Çıraklara yasaklanan muzırlıklar yapmadan duramıyor," dedi Mrs Sands, "ustasına takılıyor."

"O kadarı idare eder," dedi Mrs Swithin, hem oğlanı hem de pürüzsüz bir üçgen şeklinde kesilmiş sandviçi kastederek.

"Mr Giles gecikebilir," diye ekledi son sandviçi tepsidekilerin en üstüne keyifle koyarak.

Isa'nın borsa simsarı kocası, ta Londra'dan gelecekti çünkü. Ekspresi karşılayan banliyö treni asla zamanında yetişmezdi. Giles, bir önceki trene atlamaya kalkışsa, onun saati de belli değildi ki. Bu haberin Mrs Sands'in gözünde ne demek olduğunu kimse bilmezdi-insanlar treni her kaçırdıklarında, kendisinin canı gitse de eli kolu bağlı, bir an bile işinin başından ayrılmaması, ocağı harlatması, eti sıcak tutması demekti bu.

"İşte oldu," dedi Mrs Swithin, sandviçleri inceleyerek, bazıları düzgündü de bazıları eh işte. "Tepsiyi ambara götüreyim." Aşçı yamağı Jane'in limonatayı ardından yetiştireceğinden kesinlikle emindi.

Candish, yemek odasının ortasında duralayıp sarı bir gülün yerini değiştirdi. Sarı, beyaz, karanfil kırmızısı sırası gözeterek dizmişti çiçekleri. Çiçekleri severdi, çiçek düzenlemeyi de, yeşil bir kılıç ya da yürek şeklinde bir yaprağa rastgeldi mi onu hemen hazırladığı demetin arasına sıkıştırmaktan da hoşlanırdı. Ne tuhaftı bu işi sevmesi, kumarbazlığı ve içkiciliği hesaba katıldığında. Sarı gül, yerini bulmuştu. Her şey hazırdı artık; gümüşlerle beyaz ketenler, çatallarla peçeteler, tam ortada renk renk güllerden gösterişli bir çanak. Son bir bakış attıktan sonra odadan çıktı.

Pencerenin tam karşısındaki duvarda iki resim asılıydı. Gerçek yaşamda şu uzun boylu kadınla, atını dizginlerinden kavrayan şu adam, asla karşılaşmamışlardı. Kadın, yalnızca bir resimdi, Oliver sevdiği için satın almıştı; adamsa kendi atalarından biriydi. Bir adı sanı vardı. Dizginleri sıkı sıkı tutuyordu. Anlaşılan ressama demişti ki:

"İlle de benzetme peşindeyseniz, ağaçların yapraklarla dolu olduğu bir mevsimde benzetin lütfen beni!" Ağaçlar, yapraklarla doluydu. "Colin de Buster'la birlikte sığamaz mı resme?" diye sormuştu. Colin, ünlü tazısıydı. Ne yazık ki yalnızca Buster'a yer vardı. Sanki ressama değil, odadakilere sesleniyordu. 1750'lerden; kendi mezarına, ayaklarının dibine gömmelerini vasiyet ettiği Colin'i resmin dışında bırakmak düpedüz ayıptı canım; leş kargası kılıklı rahip bilmemkim karşı çıkmıştı vasiyetine, o başka.

Bu ata laf üretmekte birebirdi. Oysa kadın, bir resimdi, o kadar. Sarı giysisiyle, yaslandığı sütunla, elinde gümüş bir ok, saçında kuştüyü, bakanın gözünü bir yukarıya bir aşağıya bir kıvrımdan, bir düz çizgiye çekiyordu, yeşil ışıltılarla gümüş gölgelerden bir bozluğa ve yukarıdaki sessizliğe kaydırıyordu. Oda bomboştu.

Bomboş, bomboş, bomboş, sessiz, sessiz, sepsessiz. Zaman öncesinin şarkısını söyleyen bir deniz kabuğuydu oda;

evin tam yüreğinde bir vazo duruyordu, kaymaktaşından, pürüzsüz, serin, boşluğun kıpırtısız, damıtılmış özsuyuyla dolu, sessizlikle.

Sofanın karşısından bir kapı açıldı. Bir ses, derken ikinci, üçüncü bir sesin çınıltıları yayıldı: Bart'ınki-hırçın; Lucy'inki-titrek; Isa'ninki-sakin. Üçünün atak, sabırsız, sistemli sesleri geliyordu sofanın öte yanından: "Tren gecikti," diyen; "Yemeği sıcak tutun," diyen; "Hayır Candish, beklemeyeceğiz," diyen.

Sesleri, kitaplıktan çıktıktan sonra sofada eriyordu. Besbelli bir engele tosluyordu sesler; bir kayaya. Taşranın göbeğinde bile yalnız kalmak yasaktı, öyle mi? Olur şey değildi. Ama hemen sonra, çevresinde dolanılan kaya, bağra basılıyordu. Sıkıcıydı ama gerekliydi. Insan içine çıkmak şarttı. Kitaplığın kapısında, Mrs Manresa'yla yanındaki saman sarısı saçlı, aksi suratlı, yabancı gençle burun buruna gelmek de sıkıcı ama hoştu yine de. Kaçış yoktu; bir araya gelmek kaçınılmazdı. Sürülerine kavuşmaya can atan koyunlarla ineklerin dürtüsüyle anayoldan kaçıp eve sığınan davetsiz, beklenmedik konuklar ansızın bastırmışlardı. Bir de yemek sepeti getirmişlerdi yanlarında. Şurada işte.

"Afişte adınızı görünce dayanamadık," diye söze girdi Mrs. Manresa, ince, kıvrık sesiyle. "Bu, dostum William Dodge. Baş başa kırda oturacaktık. Ben de dedim ki -adınızı görünce- neden sevgili dostlarımıza sığınmayalım? Masaya iki iskemle ekleyin yeter. Yiyeceklerimiz yanımızda. Bardak da var. Tek istediğimiz..." birileriyle birlikte olmak; apaçık, aynı çevreden kişilerle birlikte.

Elini -eldivenin altından yüzükleri seçiliyordu- ihtiyar Mr Oliver'a uzattı.

Uzatılan eli eğilerek sıktı Mr Oliver; yüzyıl önce olsa, öperdi. Bütün bu seslere, hoş geldinler, yapmayınlar, özür

dilemeler ve yeniden hoş geldinlere, gözü genç adama takılan Isabella'nın kattığı bir suskunluk öğesi vardı. Elbette bir centilmendi genç adam; çoraplarıyla pantolonuna bakmak yeterdi: Kültürlü biri-boyunbağı benekli, yeleğinin düğmeleri çözük, tam bir kentli, profesyonel, yani donuk yüzlü, sarı benizli, aşırı gergin, bu beklenmedik tanışma sırasında seğiren yüzünden anlaşılıyor; temelde, inanılmaz kertede burnu büyük. Mrs Manresa'nın aşırı coşkusunu alabildiğine küçümsese de şu anda onun konuğu ne de olsa.

Isa'nın içinde ona karşı düşmanlık duyguları uyandı yine de merak etmekten kendini alamadı. Gelgelelim Mrs Manresa konuyu bağlamak için "Kendisi sanatçıdır," dediğinde, William Dodge da onu, "Bir devlet dairesinde çalışıyorum," diye düzelttiğinde -Eğitim Bakanlığı ya da Somerset Konağı demişti galiba- Isa, genç adamın yüzünü çatlatacak kadar geren, en azından seğirten o sımsıkı düğüme parmağını basmıştı bile.

Sonra hep birlikte yemek odasına geçtiler, bu küçük çaptaki vartayı -sofraya iki yer eklemek- kılı kıpırdamadan atlatmayı beceren Mrs Manresa'nın sevinçten içi içine sığmıyordu. Etli canlı insan yapısına kesinkes inanmamış mıydı öteden beri? Hepimiz etle kandan yoğrulmamış mıydık? Derimizi azıcık sıyırdın mı aynı etle kan ortaya çıkıyorken ufak tefek kılçıkları abartmak ne demek oluyordu? Erkekler de birdi kadınlar da! Ama kendisi erkekleri yeğliyordu besbelli.

"Yoksa şu yüzüklerinizin, boyalı tırnaklarınızın, şu gerçekten sevimli küçük hasır şapkanızın ne amacı olabilirdi?" diye sordu Isabella, Mrs Manresa'ya içinden-konuşmaya dikkat çekici bir suskunlukla katılarak. Şapka, yüzükler, gülkurusuna boyanmış, deniz kabuğu kadar pürüzsüz tırnaklar, herkes görsün diyeydi. Oysa yaşamı gizliydi. Herkes ucundan kıyısından bir şeyler öğrenmişti; belki herkesin

içinde 'Bill' dediği William Dodge daha fazlasını biliyordu. Yine de onun bildiklerinin bir bölüğünü -Mrs Manresa'nın geceyarısı bahçede ipek pijamayla dolaştığını, hoparlörü açıp caz dinlediğini, evinde bir Amerikan barı olduğunu- onlar da biliyorlardı. Ama gizli saklı yanlarını asla; yaşamına ilişkin kesin bir bilgi yoktu.

Dedikodulara bakılırsa, Tasmanya'da doğmuştu; dedesi, Kraliçe Victoria döneminin ortalarında patlayan bir yolsuzluk skandalı yüzünden oraya yollanmıştı; görevi kötüye kullanma gibi bir şey. Ne var ki Isabella'nın ilk duyduğu günden bu yana 'yurtdışına sürülmek'ten bir adım öteye gitmemişti hikâye; Grange kökenli çenebaz Mrs Blencowe'un kocası 'sürülmek' yerine 'sürgün edilmek' deyimi daha uygun olur demişti ama asıl sözcük o da değildi, dilinin ucundaydı, çıkaramıyordu. Hikâye böylece unutulmuştu. Mrs Manresa, arada bir piskopos bir amcasından söz açardı. Bu amcanın ancak bir koloni piskoposu olabileceği görüşü yaygındı. Kolonilerde yaşayan halklar, çabuk unutup çabuk bağışlayan takımındandılar ya. Bir başka söylenti de, taktığı elmaslarla yakutları kocasının kendi elleriyle kazıp topraktan çıkardığı, yalnız o 'koca'nın Ralph Manresa olmadığıydı. Yahudi kökenli Ralph, birtakım kent şirketlerini yönetmekten eline geçen tonlarla parayla -orası kesindi işte- bir toprak sahibinin kusursuz kisvesine bürünmüştü zamanla; çiftin çocukları yoktu. Şurası da kesindi ki, Altıncı George'un tahtta olduğu dönemde insanların geçmişlerini eşelemek, güve yeniği kürkler, kesme boncuklar, işlemeli akikler, kenarı siyah çizgili bloknotlar kadar taponluk, rüküşlük kokmuyor muydu?

"Tek eksiğim," dedi Mrs Manresa, Candish'i sıradan bir hizmetkâr değil de özel bir erkekmiş gibi süzerek, 'bir tirbuşon.' Bir şişe şampanya vardı yanında, ama tirbuşon yoktu.

"Hadi Bill," dedi sonra, başparmağını kıvırarak -şampanyayı açıyordu- "resimlere baksana. Tam bir göz ziyafeti dememiş miydim sana?"

Üstünden, bayağılık akıyordu; bir pikniğe göre aşırı kaçan cinsel ışıltısı, süsü püsüyle. Yine de çok çekici, en azından yarayışlı bir özellikti bu-herkes bu kadının sözünü esirgemediğinin farkındaydı. "O dedi, o yaptı, ben değil," özrüyle onun sizli bizliliği bozmasından yararlanabiliyor, buzları yaran bir teknenin yedeğinde sıçrayan yunuslar gibi ardından gidebiliyorlardı. Ihtiyar Bartholomew'ya baharat kokulu adaları, gençliğini geri vermiyor muydu?

"Bill'e söyledim," dedi şimdi de Bart'a göz süzerek, "sizin sofranızı gördükten sonra bizim yanımızda getirdiklerimize (dağlar kadar yiyecek getirmişlerdi) yüz vermeyeceğini. Bir de, senin ona şeyi göstereceğine söz verdim-şeyi canım..." Şampanya o sırada patladı, Mrs Manresa önce Bart'ın kadehini doldurmakta diretti. "Siz okumuş erkekleri zıvanadan çıkaran nedir sahi? Tarihi bir kemer mi? Normandiya'dan mı? Saksonya'dan mı? Okulu en son bitiren kim? Aramızda yani? Mrs Giles mi?"

Şimdi de Isabella'yı yan gözle süzüyor, ona gençlik bağışlıyordu; gelgelelim kadınlarla ne zaman konuşsa, gözlerini kaçırırdı, ne de olsa suçortaklarıydılar onlar, içini okuyabilirlerdi.

Şampanya ve göz süzme eşliğinde giriştiği peş peşe saldırılardan sonra doğanın vahşi bir çocuğu olduğunu ileri sürdü, bu korunmalı limana -hınzırca gülümsedi- doludizgin dalışıyla; Londra'dan sonra dudak büktüğü bir limandı bu, yine de Londra'ya meydan okuyordu; onlara oradaki yaşamından örnekler vermeye girişti hemen; ufak tefek dedikodular; laf ola beri gele; ama anlattığının hakkını verdiği kesindi; geçen salı, falancayla yan yana otururlarken, sözün burasında önce adamın küçük adını söyledi, sonra da tak-

ma adını; adamcağız başlamıştı anlatmaya -tabii kendisi, sıradan biri olduğundan ona açılmakta sakınca görmüyorlardı- "aramızda kalsın, tabii söylememe gerek bile yok," demişti adam. Hepsi kulak kesildiler. Mrs Manresa, için için kaynayan iğrenç Londra kazanını o anda bir savuruşta küpeşteden fırlatırcasına, "İşte!" diye haykırdı, "buyurun... Peki buraya gelir gelmez ne yaptım dersiniz?" Daha dün gece gelmişlerdi, June yolundan, Bill ile birlikte anlaşılan, Londra'nın boğaza kadar yükselen çirkefine dayanamayıp soluğu burada, şu yemek masasının başında almışlardı. "Peki gelir gelmez ne yaptım dersiniz? Yüksek sesle söyleyebilir miyim? İzin var mı, Mrs Swithin? Evet, bu evde her şey açıkça söylenebilir. Korsemi çıkardığım gibi," (sözün burasında, kalçalarını elleriyle bastırdı, epey şişmandı) "başladım çimenlerde yuvarlanmaya. Yuvarlanmaya-inanır mısınız..." Içten bir kahkaha attı. Kilosunu sorun etmekten vazgeçeliberi özgürlüğüne kavuşmuştu.

"Yapmacıksız bir insan," diye düşündü Isa. Oldukça yapmacıksız. Sayfiyeye duyduğu sevgi de öyle. Sık sık, Ralph Manresa'nın kentte kalmak zorunda olduğu günlerde, buraya tek başına gelirdi; partal bir bahçıvan şapkası geçirirdi başına, köy kadınlarına turşu kurma ve uzun süre dayanmasını sağlama yöntemlerini *değil*, renkli hasırdan çılgın sepetler örmeyi öğretirdi. Tek istedikleri, keyiflenmek, derdi. Kapısından uğradığınızda, onu gülhatmilerin arasında "ta ta ra ta tam..." diye mırıldanırken duyardınız.

Pırıl pırıl bir insandı. İhtiyar Bart'ı gençleştiriyordu. Bart, kadehini kaldırırken, göz ucuyla beyaz bir ışık çakıntısı gördü bahçede. Biri geçiyordu.

Bulaşıkçı kız, tabaklara girişmeden önce, nilüferli havuzun başında yanaklarına su çarpıyordu.

Orada, oldum bittim nilüferler vardı, rüzgârın saçtığı to-

humlardan kendiliğinden bitmiş, yapraklarının yeşil çanağında kırmızı beyazlı yüzen çiçekler. Su, yüzlerce yıldır çukura sızmış, bir küsur metre derinde, kapkara bir çamur yastığının üstünde birikmişti. Yeşil suyun kopkoyu tortusu altında, benmerkezcil dünyalarında camsı bir ışıltı saçarak, balıklar yüzüyordu -altınsı, beyaz benekli, siyah ya da gümüş çizgili. Sudan oluşma dünyalarında usulca döneniyor, ya göğün yansıttığı maviliğe tutunuyor ya da sazların başlarıyla hoş geldin dedikleri gölgelik havuzbaşına süzülüyorlardı sessizce. Su kaldırımına incecik ayaklarını basıyorlardı örümcekler. Bir tohum düştü, döne döne dibe indi; bir taçyaprağı düştü, şişti, battı. O anda, kayık gövdeli canlılar filosu duraladı; seferber oldu; zırhlandı; ufak bir bocalamadan sonra şimşek gibi atıldı ileri.

Suyun dibindeki kapkara yürekte, kendini sulara atıp boğulmuştu o kadın. Havuz taranıp bir kalça kemiği bulunalı on yıl oluyordu. Ne yazık ki bir koyunun kalça kemiğiydi, bir kadının değil. Üstelik koyunların ruhları yoktu ki hayaletleri olsun. Yine de biz hortlaksız edemeyiz diye diretti hizmetçiler; hortlağımız da, kendini aşk uğruna sulara atan soylu bir kadın olmalı. O yüzden geceleri, hizmetçilerden hiçbiri havuz başından geçmezdi, ancak şimdi, güneş parlarken, efendiler daha sofradayken.

Taçyaprak, dibe indi; hizmetçi kız mutfağa döndü; Burtholomew şarabını yudumladı. Hem bir çocuk kadar mutluydu, hem bir ihtiyar kadar atak; alışılmadık güzellikte bir duygu. Karşısındaki güzelim kadının hoşuna gidecek bir şeyler söylemeye çabalarken, aklına ilk geleni, koyun kemiği hikâyesini anlattı. "Hizmetçiler, hortlaksız edemezler," dedi. Hizmetçiler, suda boğulmuş bir leydi isterlerdi ille de.

"Ben de öyleyim, ama," diye atıldı doğanın vahşi çocuğu Mrs Manresa. Birdenbire gamlı bir baykuş ciddiyeti çöktü

üstüne. Adı gibi *biliyordu* ki -sözlerini pekiştirmek için ekmeğini didikledi- Ralph cephede ölürken mutlaka karısının, onun ölümünü gördüğünü biliyordu; "o sırada nerede olursam olayım, ne yaparsam yapayım," diye ekledi; ellerini sallarken, elmas yüzükleri güneşte parladı.

"Ben bu tür duygulara uzağım," dedi Mrs Swithin başını iki yana sallayarak.

"Tabii uzaksınız," diye güldü Mrs Manresa. Sizlere öyle gelmez. Hiçbirinize... Ben..." Candish'in mutfağa gitmesini bekledikten sonra, "hizmetçilerle aynı düzeydeyim de ondan. Sizler gibi akıllı başlı değilim," dedi.

Yeniyetmeliğinden gurur duyuyordu. Haklı bir gurur mu, haksız mı? Yüreğindeki çamur tortusunda bir duygu fokurdadı, taştı. Onlarsa aynı tortuyla beton bloklar döşemişlerdi. Onların gözünde koyun kemikleri, yalnızca koyun kemiğiydi, boğulmuş Lady Erymntrude'un kalıntıları değil.

"Ya siz," dedi Bartholomew yabancı konuğa dönerek,

"Ya siz hangi kümedensiniz? Yetişkinlerden mi, yeniyetmelerden mi?"

Isabella, konuşmaya hazırlandı, belki Dodge bir şey söyleyecek gibi yapıp susar, sözü ona bırakırdı. Ama Dodge suskun, oturuyordu yerinde. "Ne derdiniz efendim?" dedi. Hepsi ona döndü. "Resimlere bakıyordum da."

Resimse, hiçbirine bakmıyordu. Resim, onları suskunluğun patikalarından aşağı sürüyordu.

Lucy bozdu sessizliği.

"Mrs Manresa, sizden bir ricam vardı da. Bu ikindi, yeri gelirse, bize şarkı söyler miydiniz?"

Bu ikindi ha? Manresa donakalmıştı. Temsil mi yani? Bu ikindi olduğu aklının ucundan geçmemişti. Bilselerdi böyle apar topar gelmezlerdi. Çan bir kere daha çaldı elbette. Isa, ilk çanı duydu, sonra ikinciyi, sonra da üçüncüyü. Hava yağışlıysa ambarda; açıksa, taraçada. Peki yağışlı mı olacak,

açık mı? Hepsi pencereden dışarı baktılar. O anda kapı açıldı. Candish, Mr Giles'in geldiğini haber verdi, Mr Giles birkaç dakikaya kadar aşağıda olacaktı.

Giles gelmişti evet. Kapının önündeki kocaman gümüş kaplamayı, uzaktan bir soylunun armasını andıracak şekilde örülmüş R. M. harflerini görmüştü. Arka kapıya yanaşırken konuklar var, diye geçirmişti içinden, odasına üstünü değişmeye çıkmıştı. Duyguların basıncıyla yüzeye zorlanan bir yanak kızartısı ya da bir gözyaşı gibi geleneğin hayaleti yüzeye çıktı; araba, gördüğü eğitimin en ince noktasına dokunmuştu. Üstünü değişmeliydi. O yüzden yemek odasına pamuklu spor giysisiyle, metal düğmeli mavi ceketiyle bir kriket oyuncusu havasında girdi; içten içe öfkelense de. Daha o gün, trende aldığı sabah gazetesinde, körfezin öte yakasında, onları anakaradan ayıran düzlükte on altı kişinin kurşunlandığını, birtakım insanların tutuklandığını okumamış mıydı? Yine üstünü değişmeye özen gösterdi. Bu değişmenin nedeni, odaya girerken kendisine el sallayan Lucy Hala'ydı. Önüne gelen çengele ceketini asarcasına bütün küskünlüklerinin kancasını ona taktı. Delibozuk, patavatsız Lucy Hala, Giles'ın kolejden çıkar çıkmaz kentte bir işe geçmeyi yeğlemesinden bu yana, her fırsatta, yaşamlarını alım satım üstüne kuran erkeklere nasıl şaştığını, gülüp geçtiğini dokundurmadan edemiyor: Saban mıydı sattıkları, incik boncuk mu, hisse senedi mi yoksa? -İşin daha da tuhafı, İngilizler gibi giyinmeye, yaşamaya can atan yerlilere, oysa onların çıplak halleri çok daha güzel değil miydi? Bu desteksiz, acımasız iğneleme, Giles gibi özel bir yeteneği, doğru dürüst bir sermayesi olmayan ayrıca karısına deliler gibi âşık - masanın karşı kıyısından selam verdi ona - bir erkeğe on yıldır kan kusturmuştu. Bıraksalar, çiftçiliği seçerdi. Bırakılmamıştı. O yüzden her şey üst üste binmiş, yı-

gılan yükün altında kalmıştı, oltaya takılmış bir balık gibi. Hafta sonu için gelmişti işte, üstünü de değişmişti.

Herkese "Merhaba," dedikten sonra yabancı konuğa başıyla selam verdi; gözü hiç tutmadı onu; dilbalığı filetosunu yemeğe koyuldu.

Giles, Mrs Manresa'nın içinin gittiği erkeklerdendi. Saçları dalgalı, çenesi çoğu çene gibi kişiliksiz değil, köşeli; burnu, biraz kısa olsa da dümdüz; gözleri, o saça uygun düşecek bir mavilikte; ama asıl, bu tipi tamamlayan, yüzdeki o yırtıcı, serkeş anlamdı ki kırk beşine varmış Mrs Manresa'nın sönmeye yüz tutmuş ateşini harlatıyordu.

Renk renk çiçek demetlerinin arasından birbirlerine başlarıyla selam verirken, "O, benim kocam," diye düşündü Isabella, "Çocuklarımın babası." Bu klasik laf, işe yaramıştı; önce bir övünç kapladı içini, sonra sevgi, sonra, yine bu erkeğin seçtiği kadından, kendinden duyduğu övünç. Sabahleyin aynaya göz atışından, dün gece soylu çiftçinin yüreğine sapladığı tutku okundan sonra onun odaya girişiyle içinde uyanan duygular ne kadar şaşırtıcıydı; süslü püslü bir cici bey değildi o, usta bir kriketçiydi - aşkta da, nefrette de.

Onunla Iskoçya'da karşılaşmışlardı, balık avlarken -kendisi suda yükselen bir kayada duruyordu, o bir başka kayada- Isa, oltası dolanınca avdan vazgeçmişti; genç adamın, oltasını bacaklarının arasından akan ırmağa savuruşunu, yılmadan savuruşunu, -neden sonra, ortadan bükülmüş kalın bir gümüş kütlesini andıran bir alabalık oltaya takılıp da havaya sıçrayana kadar- savuruşunu izlemiş, hemen âşık olmuştu ona.

Bartholomew da âşıktı oğluna; şu anda onun kızgın olduğu gözünden kaçmamıştı - neden acaba? Ama yabancı bir konuk vardı aralarında, birden anımsadı. Başkalarının yanında ailedekiler, içli dışlı olamazdı. Demek yabancının Gi-

les içeri girdiğinde incelediği resimler hakkında ister istemez bilgi verecekti konuklara.

"Şu," diye parmağını uzattı duvardaki atlıya, "atalarımızdan biri. Bir köpeği vardı. Çok ünlüydü köpek. Tarihimizde özel bir yer tutuyor. Ayaklarının dibine gömülmesini vasiyet etmişti onun."

Hepsi resme baktılar.

"Ne zaman bu resme baksam," diye sessizliği bozdu Lucy, "bana, 'köpeğimi çizin,' diyormuş gibi gelir."

"Ya at?" diye sordu Mrs Manresa.

"Evet at," dedi Bartholomew gözlüğünü takarak. Atı inceledi. Sağrısı pek iyi çizilmemişti.

William Dodge, gözlerini resimdeki kadından ayırmamıştı hâlâ.

O resmi çok beğendiği için satın alan Bartholomew, "Hımm," dedi, "anlaşılan sanatçısınız siz."

Dodge, hayır dedi, yarım saat içinde ikinci karşı çıkışıydı bu Isa'ya göre.

Neden Mrs Manresa gibi pırıl pırıl bir kadın, böyle ipsiz sapsızları takar kuyruğuna - yani Dodge gibileri? diye sordu Giles içinden. Onun suskunluğu da konuşmaya sindi. Başını salladı Dodge, "Bu resmi çok beğendim." O kadarla yetindi.

"Haklısınız," dedi Bartholomew. "Biri -şimdi adı aklıma gelmiyor- bir enstitüde çalışan biri, bizim gibi soylu ailelerden yetişmiş soysuzlara bedavadan danışmanlık yapan biri demişti ki... şey demişti..." Durdu. Hepsi resimdeki kadına baktılar. Kadın, onların tepelerinden, boşluğa bakmayı sürdürdü. Geniş yeşil yaprak çanaklarından sessizliğin yüreğine sürdü onları.

"Ressamı Sir Joshua mı demişti?" diyerek sessizliği bozdu Mrs Manresa.

"Hayır o olamaz," dedi Dodge telaşla ama sesini yükseltmeden.

"Neden ürkek bu adam?" diye sordu Isabella kendine. Zavallı bir yaratık bu; inançlarını savunmaktan aciz, korkak - tıpkı kendisinin kocasından korkusu gibi. Giles'in kuşkusunu çekmemek için şiirlerini muhasebe defterini andıran bir deftere yazmıyor muydu? Giles'a baktı.

Kocası, balığını bitirmişti, onları bekletmemek için çabucak yemişti. Sıra kirazlı turtadaydı. Mrs Manresa çekirdekleri sayıyordu.

"Ya şundadır ya bunda... Usta, terzi, asker, denizci, eczacı, sı-ğırt-ma-cın oğ-lun-da... bana o düştü!" diye haykırdı, kiraz çekirdekleri aracılığıyla vahşi bir doğa çocuğu olduğunun kanıtlanmasından büyük sevinç duyarak.

"Yani," dedi ihtiyar, ona hafifçe takılarak, "bu tekerlemeye de mi inanıyorsun?"

"Tabii, tabii inanıyorum!" diye haykırdı Mrs Manresa. Yine başını almış gidiyordu. Yine pırıl pırıl bir insan olmuştu. Onların da keyifleri yerine gelmişti; artık onun peşine takılıp sessizliğin dibine inen gümüş ve boz gölgeleri geride bırakabilirlerdi.

"Babam," dedi Dodge yanı başında oturan Isa'ya kısık sesle, "resmi çok severdi."

"Benimki de!" diye haykırdı Isa. Hızla, daldan dala sıçrayarak anlatmaya koyuldu. Çocukken, boğmaca geçirdiği sıralar amcalarından birinin yanında kalıyormuş, amcası papazmış; takke takarmış, tembelmiş, parmağını bile kıpırdatmazmış, vaaz vermek bir yana; ama bahçesinde dolaşırken kafasında yazdığı şiirleri yüksek sesle okurmuş.

"Herkes onu deli sanırdı," dedi Isa. "Benim dışımda..."

Sustu.

"Usta, terzi, asker, denizci, eczacı, sığırtmacın oğlu derken..." dedi Bartholomew kaşığını masaya bırakarak, "bana da hırsız düştü işe bakın. Kahvelerimizi bahçede içmeye ne dersiniz?" Ayağa kalktı.

Isa, şezlongunu çakıllarda itelerken bir yandan mırıldanıyordu: "Hangi kuytu toprağın, hangi uğultulu ormanın, hangi kara oyuğuna yolculuğumuz? Yıldızdan yıldıza savrulup ayın dolambacında mı döneceğiz? Yoksa..."

Şezlongu yanlış yerinden kaldırmıştı. Ayarlanabilir arkalık içe göçmüştü.

"Amcanızın öğrettiği şarkılardan mı?" dedi William Dodge, onun mırıldandığı şarkıya kulak kabartarak. Şezlongu açtıktan sonra çubuğu çengellere iliştirdi.

Isa kızardı, sanki bomboş bir odada kendi kendine konuşurken perdenin arkasından biri fırlamıştı ansızın.

"Elinde iş varken, çenen oynamasın derler, değil mi?" diye kekeledi. Ama Dodge bu ellerle ne iş görüyordu acaba, bu ak pak, ince, biçimli ellerle?

Giles, eve koşup birkaç şezlong daha getirdi, onları yarım halka şeklinde dizdi, herkes manzaradan ve eski duvarın korunmalı girintisinden payını alsın diye. Çünkü mutlu bir rastlantı sonucu yapının kıyısına bir duvar çekilmişti, ola ki güneş alan tümseğe bir kanat daha eklemek niyetiyle. Ne var ki para çıkışmamıştı; tasarı da suya düşmüştü ve geriye duvar kalmıştı, çıplak bir duvar. Sonraları, başka bir kuşak, hava koşullarından yıpranmış koyu turuncu tuğla cepheyi boydan boya saracak meyve ağaçları dikmişti oraya. Mrs Sands, altı kavanoz dolduracak kayısı reçeli yaptığında, ne bereketli bir yıl derdi, yemek üstüne çiğ yenemeyecek kadar ekşiydi meyveler. Müslin torbayla korunmaya değer ağaç sayısıysa taş çatlasa üçü geçmezdi. Yine de çıplaklıklarıyla, biri kızarık, öbürü yeşil yanaklarıyla öyle güzeldiler ki Mrs Swithin onları kendi hallerine bıraktı; yaban arıları da bildikleri gibi didiklediler.

Arazi, yukarı doğru eğilimliydi, Figgis'in kılavuzundan (1833) alıntı yaparsak, "Çevredeki kırlık yöreye nazır bir

manzara arzediyordu... Bolney Manastırı'nın kulesi, Rough Norton Koruluğu ayaklar altındaydı. Sonra, sola doğru, daha yüksekçe bir tepede Hogben'in Fantezisi; yapının bu adla anılmasının nedeni..."

Kılavuzun dedikleri hâlâ doğruydu. 1833 yılı, 1939 için de geçerliydi. Taş üstüne taş konmamış, yeni bir yerleşim merkezi çıkmamıştı ortaya. Hogben'in Fantezisi hâlâ ön plandaydı; tarlalara bölünmüş düz, basık toprağın geçirdiği tek değişiklik, traktörün bir ölçüde karasabanın yerini almasıydı. At gitmişti de alacalı inek kalmıştı. Figgis yaşasaydı, o da aynı şeyi söylerdi. Onlar da yazın, konuklarla taraçada kahve içerken böyle derlerdi hep. Yalnızken hiçbir şey demezlerdi. Aynı manzaraya bakarlardı; bildikleri manzarada o gün bir değişiklik olmuş mu diye. Çoğu günler hiçbir değişiklik olmazdı.

"Manzaraları hüzünlü yapan da bu ya," dedi Mrs Swithin, Giles'in getirdiği şezlonga gömülerek. "Güzel yapan da tabii. Şu manzara yerli yerinde kalacak," dedi uzaktaki tarlalara çöken sis bulutuna doğru başını sallayarak, "bizler yok olduktan sonra da."

Giles, sert bir çekişle şezlongun arkalığını dikleştirdi. Nasıl sinirlendiğini, şezlonglara kurulup kremalı kahve içerken manzara seyreden eski kafalı insanlara nasıl bozulduğunu, ancak böyle açığa vurabiliyordu, manzaraymış, şuracıkta az ötede, Avrupa diken üstündeyken, tıpkı... Benzetme yetisi pek gelişmemişti. Gözlerinin önünde beliren, tüfeklerle için için kaynayan, dengesini havadaki uçaklarla tutturan Avrupa imgesini ancak bu yetersiz 'kirpi' benzetmesiyle dile getiriyordu. Tüfekler, her an toprağı delik deşik, uçaklar, her an Bolney Manastırı'nı paramparça edebilir, Hogben'in Fantezisi'ni havaya uçurabilirdi. Karşısındaki manzarayı o da seviyordu. Yine de Lucy Hala'yı, şey yapacağına manzara seyretmekle suçluyordu -ne yapacağına? Hayatı boyunca tek yaptığı, eşraftan biriyle evlenmekti, o da

ölmüştü- iki çocuk doğurmuştu. Biri Kanada'daydı, öbürü evliydi, Birmingham'da oturuyordu. Giles, sevgili babasını bu yargıların dışında tutuyordu - kendisine gelince... şu bu derken nereden nereye, eleştirdiği eski kafalarla manzara seyrediyordu işte.

"Gerçekten çok güzel," dedi Mrs Manresa, "çok..." diye mırıldandı. Bir sigara yakmak üzereydi. Rüzgâr, kibritini söndürdü. Giles avcunu siper edip bir kibrit daha yaktı. Bu kadını da yargılarının dışında tutuyordu - her nedense.

"Resme ilgi duyduğunuza göre, bana söyler misiniz lütfen?" dedi Bartholomew suskun konuğa dönerek, "neden biz bir ırk olarak bu soylu sanata karşı bu kadar hevessiz, kayıtsız ve duyarsızız?" - şampanyanın etkisi sonuca açılan diliyle alışılmadık üç heceli sözcükleri peş peşe sıralamıştı - "oysa Mrs Manresa bile, patavatsızlığımı ihtiyarlığıma versin, Shakespeare'i ezbere bilir."

"Shakespeare'i ezbere bilmek mi?" diye karşı çıktı Mrs Manresa. Yapmacıklı bir tavır takındı hemen. "Var olmak mı, olmamak mı asıl sorun bu. Daha soylu olan... Hadi!" diye dürttü yanı başında oturan Giles'ı.

"Eriyip gitmek uzaklarda ve yapraklar arasında asla bulamadığını da silivermek belleğinden..." Isa kocasına yardım amacıyla aklına ilk gelen sözcükleri sıraladı.

"O bezginlik, işkence ve çalkantı..." diye ekledi William Dodge, sigarasını iki taşın arasındaki boşluğa bastırarak.

"Buyurun işte!" diye haykırdı Bartholomew, işaret parmağını salladı. "Apaçık ortada! Hangi tel titredi, hangi gizli çekmece açıyor hazinelerini? Reynolds! Muhafız! Crome! dediğimde?" Birkaç parmağını daha salladı.

"Ne anlamda *ihtiyar*?" diye ekledi Mrs Manresa.

"Sözler aklımızda kalmamış, kalmamış," diye karşı çıktı Mrs Swithin. "Gözümüzün önünde de dudaklarımızın ucunda değil, hepsi bu."

"Söze dökülmemiş düşünceler," dedi ağabeyi dalgın dalgın. "O dize olabilir mi aradığımız?"

"Bana sormayın lütfen!" diye patladı Mrs Manresa başını sertçe sallayarak. "Benim çok ötemde bunlar! Biraz daha alabilir miyim? Zararlı, biliyorum ama canımın çektiğini yapacağım yaşa da eriştim, kiloya da."

Küçük, gümüş krema çanağına uzandı, kahve fincanına usulca döktüğü kaygan sıvıya bir kaşık tepeleme yanık şeker koydu. Kaşığını ara ara hazla döndürerek karıştırdı kahvesini.

"İzin senin! Keyfine bak!" diye haykırdı Bartholomew. Şampanyanın etkisi azalıyordu, içtenliğin son kırıntısı da yitip gitmeden önce elinden geleni yapmaya çalıştı, yatmadan önce bol ışıklı bir odaya son bir bakış atarcasına.

Doğanın vahşi çocuğu, ihtiyarın cömert akıntısına bir kere daha kapılarak fincanın kıyısından, suçortağı gibi gördüğü Giles'ı süzdü. Sonbaharda, tan ağarmadan önce titreyen yaprakları birleştiren görünür-görünmez, bir gözüküp bir gözükmeyen ipliklerden biri bağlıyordu onları. Onunla yalnızca bir kere, bir kriket maçında karşılaşmıştı. Sonra da aralarında sabahın erkenci bağı, gerçek dostluğun dallarıyla yaprakları daha filizlenmeden atılıvermişti. İçmeden önce kahvesini inceledi. Bakmak, içmenin bir parçasıydı. Duyumları neden saçıp savurmalı, diye soruyordu sanki, şu olgun, sulak, ağızda eriyen dünyanın tadını son damlasına kadar çıkarmak varken, tek damlasını bile neden saçıp savurmalı ki? Neden sonra içti kahvesini. Ve çevresindeki hava, duyumla doldu birden. Bartholomew hissetti o havayı, Giles da. At olsaydı, ince, esmer derisi, üstüne sinek konmuşçasına seğirirdi. Isabella'nın teni de seğirdi. Kıskançlık ve öfke yokladı içini.

"Söyleyin bakalım," dedi Mrs Manresa, fincanını elinden bırakarak, "şu gösteri, hani şu ballandıra ballandıra bitire-

mediğimiz temsil," - temsil de balarılarının didiklediği kayısılar gibi olgun ve sulu çıkıyordu ağzından - "nasıl bir şeymiş?" Döndü: "Bu da ne?" dedi. Kulak kabarttı. Taraçanın çalılığa dimdik indiği düzlükten gelen kahkaha seslerini duydu.

Nilüferli havuzun ötesinde toprak yine alçalıyordu, o çukur alanda çalılarla dikenler iç içeydi. Her zaman gölgelikti orası; yazın, güneş-benekli, kışın loş ve nemli. Yazın, kelebekler eksik olmazdı; benekliler, havayı delip geçer; kırmızılılar, süzülmenin tadını çıkarır; beyazlarsa, müslin giysili sütçü kızlar gibi bir fidanın çevresinde amaçsızca, orada bir ömür tüketmeye hazırmışçasına dönenip dururlardı. Kelebek avcılığı tutkusu orada başlamış, kuşaklar boyu sürmüştü. Bartholomew ile Lucy'den Giles'a; George'daysa önceki gün başlamıştı, küçük yeşil, ağlı kepçesiyle bir lahana kelebeği yakaladığında.

Soyunma odası olarak bundan daha uygun bir yer bulunamazdı. Oyun sahnelemek için bu taraçadan daha uygun bir yer nasıl bulunamazsa.

"Tam bu iş için!" diye haykırmıştı Miss La Trobe ilk uğradığında; ona çevreyi gezdirmişlerdi. Bir kış günüydü. Ağaçlarda yaprak yoktu o zaman.

"Burası temsil sahnelemek için bulunmaz bir yer, Mr Oliver!" diye haykırmıştı. "Ağaçların arasına girip çıkılabilir..." Ocak ayının duru ışığında çırılçıplak duran ağaçlara doğru sallamıştı elini.

"Şurada sahne; burada seyirciler; ötede, çalıların arasında da oyuncular için kusursuz bir soyunma odası."

Hep bir şeyler yapma hevesindeydi. Acaba kökeni neydi? Adına bakılırsa, safkan Ingiliz değildi. Anglo-Norman Adaları'ndan belki? Yalnız gözleri mi, havası mı, bir şey, Mrs Bingham'a onun Rus kanı taşıdığı izlenimini veriyordu hep.

Şu çukur göz oyukları, şu sert çene yapısı, Rusya'ya adım atmamış olsa bile - Tatarları anımsatıyordu ona. Dedikodulara bakılırsa, Winchester'da bir çay salonu işletmişti, yürümemişti. Oyunculuğu denemişti. O da yürümemişti. Dört odalı bir kır evi satın alıp bir oyuncu kadınla paylaşmıştı. Kavga çıkmıştı aralarında. Onun hakkında çok az şey biliniyordu aslında. Dış görünüşüne göre karayağız, kunt, iri kemikliydi, kırlarda tulumla dolaşıyordu; bazen ağzında sigarasıyla, çoğu kere elinde bir kamçıyla, argo sözcükler kullanıyordu - belki de tam anlamıyla bir hanımefendi değildi? Her neyse, bir şeyler yapmaya can atıyordu ya.

Kahkahalar usulca eridi.

"Şimdi bir piyes mi oynayacaklar?" diye sordu Mrs Manresa.

"Biraz oyun, biraz dans, biraz şarkı, hepsinden birer tadımlık," dedi Giles.

"Miss La Trobe'un enerjisine diyecek yok," dedi Mrs Swithin.

"Herkese bir rol buluyor, dedi Isabella.

"Bizimki de," dedi Bortholomew, "seyirci olmak. Oldukça önemli bir rol ayrıca."

"Ayrıca, çaylar da bizden," dedi Mrs Swithin.

"Gidip, onlara yardım etmeyecek miyiz?" dedi Mrs Manresa. "Tereyağı ekmek dilimlemek filan?"

"Yoo, yoo," dedi Mr Oliver. "Bize düşen rol, seyircilik. Çok da önemli."

"Geçmiş yıllardan birinde *Gammer Gurton'un İğnesi* oynandı," dedi Mrs Swithin. "Başka bir yıl, oyunu kendimiz yazdık. Nalbantın oğlu -Tony mi? Tommy- nefis bir sesi vardı. Elsie de *Dönemeç*'te -ne oyun çıkarmıştı! Hepimiz hayran kalmıştık doğrusu. Bart; Giles; İhtiyar Çıtkırıldımyani ben. İnsanlarımız gerçekten yetenekli hem de çok. So-

run bu yeteneğin nasıl gün ışığına çıkarılacağı. Miss La Trobe, bunda usta işte. Tabii elinin altında bütün İngiliz edebiyatı var, istediğini seçebilir. Ama seçmek o kadar kolay mı? Yağmurlu havalarda sık sık oturup sayarım, neleri okumuşum, neleri okumamışım."

"Sonra da kitapları halıdan kaldırmazsın," dedi ağabeyi. "Ünlü hikâyedeki öküz gibi, yoksa eşek miydi?"

Mrs Swithin, bir kahkaha atarak ağabeyinin dizini okşadı.

"Eşek, samanla şalgam arasında karar kılamayınca açlıktan ölmüş," diye açıkladı Isabella, yeter ki yengesiyle bu ikindi bu tür konuşmaları hiç mi hiç kaldıramayan kocasının aralarını bulsun. Kitaplar açılır; hiçbir sonuca varılmaz; kocası, seyirci kalır.

"Bizler yerimizden kalkmıyoruz," - "Bize düşen rol, seyircilik." Bu ikindi kullanılan sözcükler, düz anlamlarınla kalmıyordu. Tırmanıyor, gözdağı vererek yumruklarını gösteriyorlardı. Bu ikindi kocası, köyün yıllık seyirlik oyununu izlemeye gelen Giles Oliver değildi; kelepçelendiği kayada, eli kolu bağlı, anlatılmaz bir işkenceye katlanmak zorundaydı. Yüzünden anlaşılıyordu, ne diyeceğini şaşıran Isa, biraz da bile isteye kahve kahve fincanını deviriverdi.

William Dodge, düşmeden yakaladı fincanı. Bir an elinde tuttu. Ters çevirdi. Alttaki çatılmış hançerleri andıran uçuk mavi cam mühürden, fincanın İngiliz yapımı olduğunu anladı. Nottingham işçiliği sanki, 1760 filan. Hançerleri inceleyip bu sonuca varırken yüzünde beliren anlam, Giles'a, öfkesini paltosu kadar rahatça asabileceği bir çengel daha sundu. Dalkavuğun teki; çanak yalayıcısı; dürüst değil; kaypak; kaytarmacı; duygularla oynamakta usta; sağlamcı; saman altından su yürüten kalleş; bir kadına dürüstçe âşık olabilecek bir erkek değil; -başını Isa'nın burnunun dibine sokmuş- "düpedüz bir..." Herkesin içinde söyleyemeyeceği bir sözcük dilinin ucuna gelince dudaklarını büzdü; serçe

parmağındaki mühür-yüzük daha da kırmızılaştı, şezlongun koluna kapışan elinin kanı çekilmişti çünkü.

"Ne eğlenceli!" diye haykırdı Mrs Manresa kıvrak sesiyle. "Hepsinden birer tadımlık; bir şarkı, bir dans, sonra da köylülerin oynayacakları bir oyun. Ne var ki," başını yana eğip Isabella'ya döndü. "Bence oyunu yazan o. Yoksa siz değil misiniz Mrs Giles?"

Isa kıpkırmızı kesilerek karşı çıktı.

"Bana gelince," diye sürdürdü Mrs Manresa, "açık söyleyeyim. İki kelimeyi bir araya getiremem. Nasıl oluyor bilmiyorum -dilim hiç durmazken, elime bir kalem almayagöreyim-." Yüzünü buruşturdu, parmaklarının arasında bir kalem tutuyor gibi yaptı. Gelgelelim küçük masanın üstüne dayadığı kalem kıpırdamamakta diretiyordu.

"Ayrıca elyazım o kadar iri, çarpuk çurpuk ki." Yüzünü bir daha buruşturduktan sonra hayali kalemi bıraktı.

William Dodge, fincanı kıvrak bir hareketle tabağına oturttu. "Oysa, o," dedi Mrs Manresa, Dodge'un bu inceliğinden yola çıkıp O'nun aynı beceriyi elyazısında da göstereceğini kastetmek istercesine, "bir yazı ustası. Her harfi kusursuz."

Yine genç adama baktılar. Dodge ellerini hemen cebine soktu.

Isabella, Giles'in ağzına almadığı sözcüğün ne olduğunu kestirmişti. Peki o biçim olsa ne çıkardı? Neden yargılıyoruz birbirimizi? Birbirimizi tanıyor muyuz? Hayır, şu anda, burada asla. Ama bir yerde, bu toz, bu bulut, bu sis, bu kilit- Bir uyak aradı, aklına gelmedi, ama bir gün bir yerde bir tek güneş parlayacaktı mutlaka ve her şey aydınlığa kavuşacaktı.

İrkildi. Uzaktan, yine kahkaha sesleri geldi kulağına.

"Galiba oyuncular," dedi "Hazırlanıyorlar. Çalıların arasında giyiniyorlar."

Miss La Trobe, yan yatmış huş ağaçlarının arasında bir yukarı, bir aşağı gidip geliyordu. Bir eli cebindeydi sımsıkı; öbür elinde bir tabaka kâğıt vardı. Kâğıttaki metni okuyordu. Gemisindeki hazırlıkları gözden geçiren bir kaptanı andırıyordu bu haliyle. Gümüş gövdelerinin çevresindeki siyah bileziklerle yana yatmış, zarif ağaçlar, aşağı yukarı bir gemi boyu uzaktaydılar.

Yağacak mıydı, açacak mıydı? Derken güneş yüzünü gösterdi; Miss La Trobe da gemisinin kıç güvertesinde duran bir amirale yaraşır biçimde gözlerini kısarak, görevin açık havada yürütülmesi sorumluluğunu üstlenmeye karar verdi. Kuşkuya yer yoktu artık. Bütün sahne donatımı ambardan çalılığa taşınacak, diye komutunu verdi. O, güvertesinde dolaşırken, bütün sorumluluğu alıp zarını yağışlıya değil apaçığa atarken, oyuncular çalılıkta giyiniyorlardı. Kahkahalar ondandı.

Giysiler, çimenlere saçılmıştı. Kartondan taçlar, yaldızlı kâğıttan kılıçlar, tabak bezlerinden türbanlar, çimenlere atılmış, çalılara fırlatılmıştı. Gölgelikte kırmızı, mor renk öbekleri göze çarpıyordu; güneş ışınlarına tutulmuş gümüşsü çıkıntılar. Giysiler, kelebekleri çekiyordu. Kırmızı, gümüşsü, mavi, sarı renklerden sıcaklık ve tat yayılıyordu. Kırmızı kelebekler, tabak bezlerini oburca emiyor; beyazlar, parlak yaldızlı gümüşlü kâğıttan buz gibi bir serinlik içiyorlardı. Uçuşarak, tadarak, geri dönerek renklerden renk beğeniyorlardı.

Miss La Trobe, volta atmaktan vazgeçip karşısındaki sahneye baktı. "Tam öbürünün malzemesi..." diye mırıldandı. Yazıp bitirdiği her oyunun ardından başka bir oyun yürürdü aklında. Gözlerini kısarak baktı. Dönenip duran kelebekler, değişen ışık, sıçrayan çocuklar, gülen anneler - "Yoo, bana bir şey demiyor bunlar," diye mırıldandı, volta atmayı sürdürdü.

Mrs Swithin'e kendi aralarında Çıtkırıldım dedikleri gibi Miss La Trobe'a da "Patroniçe," adını takmışlardı. Sert hareketleri, kunt gövdesi, kalın ayak bilekleri, hantal pabuçları; gırtlaktan çıkan sesi - hepsinin 'kafasını bozuyordu.' Ama işleri düştü mü ona koşuyorlardı. Birinin başı çekmesi gerek. Hem sonra, suçu ona yükleyebilirlerdi pekâlâ. Ya yağmur boşanırsa birden?

"Miss La Trobe!" diye sesleniyorlardı şimdi de. "Bu ne olacak?"

Miss La Trobe duraladı. David ile Iris gramofona yapmışlardı. Saklamak gerek, yine de sesinin duyulabilmesi için seyircilere yakın bir yerde olmalı. Daha önce söylememiş miydi ne yapılacağını? Yaprak kaplı çitler neredeydi? Getirin çabuk. Mr Streatfield üstüne almıştı o işi. Neredeydi Mr Streatfield? Papaz kılıklı biri görünmüyordu ortalıkta. Ambarda mı acaba? "Tommy, koş çağır onu." "Tommy'nin ilk sahnede rolü var." "Beryl öyleyse..." Anneler aralarında tartışıyorlardı. Çocukların biri seçilmiş, öbürü seçilmemişti. sarı saçın siyah saça yeğlenmesi düpedüz haksızlıktı. Mrs Ebury, kurdeşen döktüğü için Fanny'nin oynamasına izin vermemişti. Köyde, başka bir şey diyorlardı kurdeşene.

Mrs Ball'un kır evi pek temiz sayılmazdı doğrusu. Geçen savaşta, kocası siperlerde çarpışırken, Mrs Ball, bir erkekle birlikte yaşamıştı. Miss La Trobe bütün bunları biliyor, ama dedikoduya karışmaktan kaçınıyordu. Bu seyrek dokulu söylenti ağına foş diye daldı, nilüferli havuza yuvarlanan koca bir taş gibi. Çapraz fiskoslar kesildi. Zaten yalnızca suyun altında kalan kökler yarardı işine, yarasa yarasa. Sözgelimi gösteriş budalalığı, hepsini cıvıklaştırmıştı. Oğlanlar, önemli roller peşindeydiler, kızlarsa şatafatlı giysiler. Bütçe düşüktü. En fazla, on paund. Böylelikle, gelenekler açıkça çiğnenmiş oluyordu. Gözleri görenekten başka şey görmediği için, başa sarılan bir tabak bezinin, açık havada gerçek

ipekten çok daha alımlı gözüktüğünü göremiyorlardı. Birbirlerini yesin varsınlardı, kendisi dışarıda kalıyordu. Mr Streatfield'i beklerken, huş ağaçlarının arasında dolandı durdu.

Öteki ağaçlar, ulu ve dimdiktiler. Çok düzgün aralıklı sayılmazlardı, ancak bir kilisenin sütunlarını andıracak kadar, çatısız bir kilisenin, bir açık hava katedralinin; kırlangıç uçuşlarının, ağaçların düzeni yüzünden bir çizim oluşturduğu bir mekânın sütunları kadar düzgündüler; tıpkı Ruslar gibi, yalnızca müziğe değil, sanki kendi yabanıl yüreklerinin duyulmayan atışına da ayak uyduran kırlangıç uçuşlarının.

Kahkahalar usulca eridi.

"Sabrın sonu selamet," diye yineledi Mrs Manresa. "Yoksa yardım etsek mi?" dedi omzunun üstünden bir bakış atarak, "şezlong taşımaya falan?"

Candish, bir bahçıvan ve bir hizmetçi şezlong taşıyorlardı içeriden seyircilere. Seyircilerin yapabileceği bir şey yoktu. Mrs Manresa esnemesini güç tuttu. Çıt çıkarmıyorlardı. Gözlerini karşılarındaki manzaraya dikmişlerdi, sanki şu uzak tarlaların birinde, onları kalabalık içinde sessiz, eli kolu bağlı kalmanın inanılmaz yükünden kurtarabilecek bir şey patlak verebilirdi. Düşünceleri de bedenleri de çok yakındı ama yeterince değil. Hepsi, özgür değiliz diye geçiriyordu aklından ya da içinden, uyuklayamayız da. Birbirimize çok yakınız, ama tam değil. O yüzden kıpır kıpırdılar.

Hava, iyiden iyiye ısınmıştı. Bulutlar yok olmuştu. Varsa yoksa güneşti. Güneşin gözler önüne serdiği manzara, tatsız, suskun, durgundu. İnekler kıpırtısızdı; gölgeliği kalmamış tuğla duvar, ısı taneciklerini hızla geri püskürtüyordu. İhtiyar Mr Oliver, derin derin iç çekti. Başı yana düştü; eli kucağından kaydı; yanı başında çimenlerde yatan köpeğin

başına birkaç santim kala durdu. Çekip yine dizine koydu elini.

Giles, dik dik bakıyordu ötelere. Dizkapaklarını sımsıkı avuçlamış, yassı tarlalara dalıp gitmişti. Dalgın dalgın, dik dik bakıyor, ses çıkarmadan oturuyordu.

Isabella, bir zindandaydı sanki. Zindanın demir parmaklıkları arasından, parmaklıkları yamultan uyku sisinin arasından, ucu küt oklar saplanıyordu bedenine; önce aşk, sonra nefret okları. Başka insanların bedenleri aracılığıyla ne tam bir aşk tatmıştı ne de tam bir nefret. Can attığı bir şey varsa - öğle yemeğinde tatlı şarap içmişti- susuzluğunu gidermekti. "Bir sürahi soğuk su, bir sürahi dolusu soğuk su," diye yineledi, çevresine pırıl pırıl cam bir duvar çekilmiş suyu gördü.

Mrs Manresa, bir yastık, birkaç çizgi roman, bir dolu şekerlemeyle köşesine çekilip kıvrılmak derdindeydi.

Mrs Swithin ile William, manzarayı uzaktan, kayıtsız bakışlarla inceliyorlardı.

Manzaraya boyun eğmek, ne kadar, ne kadar ayartıcı bir duyguydu; onun kıpırtılarını yansıtmak; kendini o kıpırtılara kapıp koyvermek; dış çizgilerin bulanıklaşıp uzaması, tam üst üste binecekken - ani bir sarsıntıyla.

Mrs Manresa, önce gevşedi kaydı, tam koyverecekken kendini birden toparlandı.

Sigarasının külünü silker gibi yaparak, aslında esnediğini belli etmemek için, "Ne müthiş manzara!" diye haykırdı. Sonra da gözlerinin uykudan değil de manzaranın güzelliği karşısında kapandığını anlatmak istercesine iç çekti.

Kimse yanıt vermedi. Dümdüz tarlalar, yeşil sarı, mavi sarı, kırmızı sarı sonra yine masmavi parıldadılar. Anlamsız, ürkünç, sersemletici bir yineleme.

"Eee, o zaman," dedi Mrs Swithin, daha önce bir konuşma yapmak üzere söz vermiş de sırası gelmişçesine, "gelin, gelin de size evi gezdireyim."

Hiçbirine doğrudan seslenmemişti. Yine de William Dodge, onun kendisini kastettiğini anladı. Birdenbire ipi çekilmiş bir kukla gibi sendeleyerek ayağa kalktı.

"Ne enerji!" dedi Mrs Manresa iç çekmekle esnemek arası bir sesle. "Benim de onlarla gitmeye cesaretim var mı?" diye sordu Isabella kendine. Gidiyorlardı işte, onun tek istediğiyse soğuk suydu, bir sürahi dolusu soğuk su, öyleyken başkalarına karşı duyduğu sorumluluğun ağır ketlemesiyle seyreldi isteği. İkisinin odadan çıkışlarını -Mrs Swithin'in aksayarak, Dodge'un onun yanı başında duvarın kızgın tuğlaları boyunca gevşek adımlarla, sırtını dikleştirerek yürüyüşlerini, evin gölgesine varışlarını gözledi.

Yere bir kibrit kutusu düştü - Bertholomew'nun kutusu. Parmakları gevşeyince kaymıştı. İhtiyar, direnmekten vazgeçti; umurunda değildi artık. Başı yana kaykılmış, bir eli köpeğin başının üstüne sarkar durumda uyuyakaldı; horlamaya başladı.

Mrs Swithin, bir an sofada, ayakları yaldızlı sehpaların arasında durdu.

"Burası merdivenimiz," dedi. "Hadi yukarı çıkalım."

Konuğunun iki basamak önünden yürüdü. Onlar çıkarken, sarı saten topları, çatlak bir tuvalin üstüne kat kat açıldı.

"Ailemizin büyüklerinden değil," dedi Mrs Swithin resimdeki kadının başı hizasına vardıklarında. Ama o kadar uzun yıllardır yanımızda ki, sahipleniyoruz artık onu. Kimdi acaba?" diye baktı resme. "Resmi kim yapmış?" Başını şaşkın şaşkın salladı. Üstüne vuran güneş ışığında resim, bir şölene hazırlanmış gibi pırıl pırıldı.

"Yine de ben onu en çok ay ışığında seviyorum," dedi Mrs Swithin, birkaç basamak daha çıktı.

Merdivenlerde, soluğu azıcık daralmıştı. Kat arasında,

duvara gömülü duran kitaplarda gezdirdi parmaklarını, pan kavallarına dokunurcasına.

"İşte bunlar da düşüncelerini devraldığımız şair ataları-mız, Mr..." diye mırıldandı. Genç adamın adını unutmuştu. Yine de onu seçmişti aralarından.

"Ağabeyimin dediğine bakılırsa, kuytuda olsun diye konağı kuzeyde yaptırmışlar, güneş alan güney cephede değil. O yüzden de kitaplar, kışları nem içinde geçiriyorlar." Duraksadı. "Şimdi sıra nerede, bakalım..."

Durdu. Karşılarında bir kapı vardı.

"Gündüz odası." Kapıyı açtı. "Annem, konuklarını burada ağırlardı." Kenarları yivlerle süslü bir şömine rafının iki yanına karşılıklı iki koltuk yerleştirilmişti. William Dodge, onun omzunun üstünden eğilip içeri baktı.

Mrs Swithin kapıyı örttü.

"Hadi bakalım, biraz daha çıkacağız." Yine merdivenleri tırmanmaya koyuldular. "Çık babam çıktılar böyle," dedi Mrs Swithin soluk soluğa, görünmez bir geçit töreni izliyordu sanki, "yataklarına varmadan önce."

"Biri piskopos, biri gezgin;- adlarını bile unutmuşum. Önemsemediğimi unuturum."

Koridordaki pencerelerden birinin önünde durdu, perdeyi yana çekti. Aşağıda bahçe güneş ışığında yüzüyordu. Çimenler kaygan, pırıl pırıldı. Tuvalet giymiş hanımlar kadar şık üç beyaz güvercin, parmak uçlarına basarak geziniyor, cilveleşiyorlardı. Minik pembe ayaklarıyla çimenlere kırıta kırıta basarken, ince gövdeleri iki yana yaylanıyordu. Ansızın, bir kanat çırpışıyla, hep birlikte havalandılar.

"Artık," dedi Mrs Swithin, "yatak odalarına geldik." Bir odanın kapısını iki kere tıklattı. Başını yana eğip dikkatle bekledi.

"Bakarsınız içeride biri vardır," diye mırıldandı, "hiç belli olmaz." Sonra kapıyı ardına kadar itti.

Doğrusu Dodge da içeride çıplak, yarı soyunuk ya da çömelmiş dua eden biri görmeyi ummuştu biraz. Gelgelelim oda boştu, tertipli, temizdi, aylardır yatan olmamıştı orada - kullanılmayan yedek bir odaydı. Tuvalet masasının üstünde mumlarıyla. Yatak örtüsü kırışıksızdı. Mrs Swithin, yatağın yanında durdu.

"İşte burada - evet bu yatakta," örtüyü patpatladı hafifçe, "doğmuşum ben. Burada."

Sesi hafiflemişti. Yatağın kenarına ilişti. Yorgun düşmüştü besbelli, merdivenlerden, sıcaktan.

"Ama bence başka hayatlarımız da vardır bizim, umarım vardır," diye mırıldandı. "Başkalarında yaşarız, Mr... Eşyalarda yaşarız."

İçinden geldiği gibi konuşuyordu. Büyük bir çaba harcayarak. Bir yabancıya, bir konuğa sevecenlik gösterme adına yorgunluğunu üstünden atmak zorundaymış gibi. Genç adamın adını unutmuştu. İki kere 'Mr' demiş, gerisini getirememişti.

Mobilyalar, orta Victoria dönemindendi, kırklardan belki, Maples'dan alınmıştı. Halı, küçük mor beneklerle kaplıydı. Lavabonun yanına düşen bölümdeki yuvarlak beyaz leke, bir zaman orada duran çöp kovasından kalmıştı.

"Ben William'ım," diyebilir miydi ona. İçinden geliyordu. Bu kadın, ihtiyar, güçsüz bedeniyle, merdivenleri çıkmıştı. Karşısındakinin kendisini mantıksız, duygusal, budala bulacağına -ki William öyle düşünmüştü- aldırmadan içinden geçenleri söylemişti. William'ın dik merdiveni tırmanmasına yardımcı olmuş, ona el uzatmıştı. İçini kemiren derdi keşfetmişti. Onun küçük bacaklarını yatağın kıyısından sarkıtıp söylediği şarkıya kulak verdi William, "Gel de yosunlarımı gör, deniz kabuklarımı, yaramaz kuşumun nasıl, nasıl hop diye havalandığını" - küçük bir çocuğu yüreklendirecek türden bir şarkı. Köşedeki dolabın yanında durur-

ken, Dodge onun yansısını gördü aynada. Bedenlerinden bağımsız kalan gözleriyle aynada birbirlerine gülümsediler.

Mrs Swithin yataktan kaydı, kalktı.

"Şimdi sırada ne var bakalım?" diye söylenerek koridora yürüdü. Kapıların biri açıktı. Herkes dışarıda, bahçedeydi. Oda, terk edilmiş bir gemiye benziyordu. Çocuklar oyun oynamışlardı az önce - halının ortasında benekli bir at duruyordu. Dadı, dikiş dikmişti - masanın üstünde dikişi duruyordu. Bebek, yatağında yatmıştı demin; şimdi yatak boştu.

"Çocuk odası," dedi Mrs Swithin.

Sözcükler yekinip simgesel bir anlam kazandılar. Mrs Swithin, 'ırkımızın beşiği' diyor gibiydi.

Dodge şömineye doğru yürüdü, duvara iliştirilmiş Noel yıllığındaki Newfoundland Köpeği'ne baktı. Odanın kokusu ılık, tatlıydı; kuruyan çamaşır, süt, bisküvi ve ılık su. Resmin adı "Has Dostlar"dı. Açık kapıdan bir koşuşturma sesi geldi. Döndü. İhtiyar kadın, koridora çıkmış, pencereye yaslanmıştı.

Dodge, odanın kapısını, dönecek olanlar için açık bırakıp onun yanına gitti.

Pencerenin altına, aşağıdaki avluya arabalar doluşmaya başlamıştı. Yan yana dizilişleri, yukarıdan bakıldığında parke döşeli bir yolu andırıyordu. Şoförler arabalardan atlıyorlardı; ihtiyar hanımlar, gümüş tokalı pabuçları, siyah çoraplı bacaklarıyla sakınarak yürüyorlardı; yaşlı beylerin pantolonları çizgiliydi. Şort giymiş delikanlılar, bir kapıdan fırlıyorlardı, çorapları ten rengi genç kızlarsa öbür kapıdan. Sarı çakıllarda bir tıkırtı, bir çıtırtıdır gidiyordu. Seyirciler toplanıyordu işte. Oysa ikisi, pencereden bakan, kayıtsız okul kaçaklarıydılar. Birlikte, yarı bellerine kadar eğildiler pencereden.

Sonra bir rüzgâr esti ve müslin güneşlikler uçuştu; sanki görkemli bir Tanrıça, huzurundakilerin önünde tahtından

kalkıp kehribar rengi giysisini savurmuş, onun kalkıp gittiğini gören öbür Tanrılar da kahkahalar atarak onu yolcu etmişlerdi.

Mrs Swithin ellerini saçlarına götürdü, rüzgârda karışmıştı saçları.

"Mr..." diye girdi söze.

"William..." diye kesti William.

Bunu duyunca, büyüleyici bir genç kız gülüşü belirdi Mrs Swithin'in yüzünde, sanki güneş gözlerindeki kış mavisini ısıtıp ışıtmıştı.

"Sizi arkadaşlarınızdan ayırdım, William," diye özür diledi, "başım çatlayacak sandım da..." Kemikli alnına dokundu, mavi bir damar, solucan gibi kıvrılıp seğiriyordu. Ama gözleri, oyuklarında ışıldıyordu hâlâ. Dodge, yalnızca onun gözlerini görüyordu. O yüzden de önünde diz çökmek, elini öpüp şöyle demek geliyordu içinden: "Okuldayken bir kova pis su dökmüşlerdi başımdan aşağı Mrs Swithin; başımı kaldırıp baktığımda, dünya da pis göründü Mrs Swithin; ben de evlendim; ama çocuğum benden değil, Mrs Swithin. Yarım yamalak bir erkeğim ben Mrs Swithin; otlarda çırpınıp duran, bocalayan titrek bir yılan yavrusuyum Mrs Swithin, Giles'ın sezdiği gibi; yine de siz beni iyileştirdiniz..." Bunları demek istiyordu; ama hiçbir şey demedi; esinti, tembel tembel dolandı koridorları, güneşlikleri savurdu.

Dodge, bir daha baktı ona, Mrs Swithin, aşağıya, kapının eşiğinde bir yarımay oluşturan sarı çakıllara kaydırdı bakışlarını. Pencereden eğilirken, zincirinden kurtulan haçı boşlukta sallanıyordu, güneş üstüne vuruyordu. Bu kof simgenin kendisini aşağı çekmesine nasıl razı oluyordu? Böylesine ele avuca sığmaz bir kişilikteyken, nasıl oluyor da o imgenin mührünü taşıyordu? Görebildiği kadarıyla artık okul kaçakları değildiler. Araba tekerleklerinin mırıltısı, duyulabilir bir sese dönüştü. "Çabuk, çabuk, çabuk," diyordu gali-

ba, "yoksa gecikeceksiniz. Çabuk, hadi çabuk, yoksa en iyi koltuklar kapılacak!"

"Aaa," diye haykırdı Mrs Swithin, "işte Mr Streatfield!" Yapraklarla örülü bir çit taşıyan bir papaz, iriyarı bir din adamı gördüler aşağıda. Yolu gözlenen bir yetkili havasıyla geçiyordu arabaların arasından, gelmişti ya.

"Sizce," dedi Mrs Swithin, "artık gidip..." Tümcesini yarım bıraktı, sanki verebileceği iki karar aynı ağırlıktaydı da bir sağa, bir sola uçuşuyordu kafasında, çimenlerden havalanan güvercinler gibi.

Seyirciler toplanmaya başlamıştı. Ara yollardan üşüşüp çimenliğe yayılıyorlardı. Bazıları ihtiyardı; bazıları ilk gençliklerinde. Aralarında çocuklar da vardı. Aralarında, Mr Figgis'in de saptayabileceği gibi en saygıdeğer ailelerin temsilcileri vardı, Denton'dan Dyces'lar; Owlswick'ten Wickham'lar vb. Kimileri, yarım dönüm toprak bile satmadan yüzyıllardır yaşamışlardı burada. Öte yanda, Manresa'lar gibi yeni gelenler, eski evleri modernleştirip banyo odaları ekleyenler vardı. Bir de, Cobbs Cornerlı Cobbet gibi kılıç artıkları. Çay Çiftliğinden emekli olmuş, ikramiye falan. Bir mülk sayılmaz tabii. Evini kendi yapmış, bahçesini kendi çapalıyor. Çevrede bir otomobil fabrikasıyla bir hava limanı inşaatının başlaması, yöreden kopuk, yüzer gezer çevre sakinlerinin bazılarının da geri dönmesini sağlamıştı. Ayrıca, yerel gazeteyi temsilen, muhabir Mr Page de vardı. Kabaca özetlersek, Figgis burada bulunup bir yoklama yapsaydı, hazır bulunan bay ve bayanların yarısı: "*Adsum*; ben burada dedemi ya da büyük dedemi temsilen bulunmaktayım," derdi, artık duruma göre. Şu anda, 1939'un bir haziran gününün saat üç buçuğunda hepsi selamlaşıyor, yerlerine otururken bakınıp birbirlerine yakın koltuklara düştüklerinde, "Pyes Corner'daki yeni yapı ne iğrenç!" diyorlardı, "Göz zevkini bozmakta birebir! Ya şu derme çatma evler! Gördünüz di mi?"

Figgis köy kökenlilerin yoklamasını yapsa, onlar da sözlerini esirgemezlerdi doğrusu. Mrs Sands, Iliffe doğumluydu; Candish'in annesi, Perrygillerdendi. Kilisenin avlusunda biten yeşillikleri onların yüzyıllardır toprağı çapalamalarına, altüst etmelerine borçluydular. Mr Streatfield, kilisede yoklama yaptığında kaçak sayısı hiç de az sayılmazdı. Ah şu taşıtlar, şu sinemalar yok mu, Mr Streatfield, bütün suçu onlara atıyordu.

Sıra sıra iskemleler, şezlonglar, yaldızlı koltuklar, kiralık hasır koltuklar, bahçede işe yarayabilecek her çeşit iskemle çıkartılmıştı taraçaya. Herkese bol bol yer vardı. Ama bazıları, toprağa çökmeyi yeğlemişti. Miss La Trobe, "Tam temsillik bir yer!" demekte haklıydı kuşkusuz: Çimenlik, bir tiyatronun zemini kadar düzdü. Azıcık yüksekte kalan taraça, doğal bir sahne oluşturuyordu. Sahnede yükselen ağaçlar, sütunları andırıyordu. Sahnede görünen insan figürü de gökyüzünden bir fonun bütün ayrıcalıklarından yararlanıp öne çıkıyordu. Havaya gelince, umulanın tersine çok güzel bir gün oluvermişti. Kusursuz bir yaz ikindisi.

"Ne şanslıyız!" diyordu Mrs Carter. "Geçen yıl..." Tam o anda oyun başladı. Oyun değil miydi yoksa? Çalılıktan çuf çuf sesleri geliyordu. Tekleyen bir makineden çıkacak sesler. Seyircilerden bazıları telaşla yerlerine oturdular; bazıları, konuşmayı kestiler suçlu suçlu. Hepsinin gözü çalılıktaydı. Sahne boştu daha. Çalıların arasındaki gramofon çuf, çuf diye uğulduyordu. Seyirciler, kaygıyla bakınırken, bazısı lafını telaşla bitirirken, pembe bir tomurcuğu andıran bir kız çocuğu, sahnenin önüne ilerledi, yapraklarla süslenmiş sarmal bir deniz kabuğunun arkasına serilmiş hasırdaki yerini aldı ve cırtlak bir sesle bağırdı:

Soylular ve halkımız, sözüm hepinize...

Demek oyun başlamıştı. Yoksa öndeyiş miydi bu?

Şenliğimize katılan hepinize, (diye sürdürdü)
Bu bir seyirlik oyun, bildiğiniz gibi
Adamızın tarihiyle ilgili.
Ben oynuyorum Ingiltere'yi...

"Kız, Ingiltere'ymiş," diye fısıldaştılar. "Oyun başlamış." "Öndeyişmiş," diye eklediler ellerindeki programa bakarak.

Kız, *"Ben oynuyorum Ingiltere'yi,"* diye bir kere daha bağırdıktan sonra sustu:

Ezberini unutmuştu.

"Kulaklarınızı dört açın!" diye atıldı beyaz yelekli bir ihtiyar. "Bravo! Bravo!"

"Allah belalarını versin!" diye sövdü Miss la Trobe, bir ağacın arkasına gizlenmişti. Ön sıraya göz gezdirdi. Hepsi, sivriliklerini budayıp onları aynı düzeye getiren bir kırağı örtüsü altında kalmışçasına öfke saçıyorlardı. Yalnızca sığırtmaç Bond, gevşek, doğal görünüyordu.

"Müzik!" diye işaret verdi Miss La Trobe. Gelgelelim gramofonun çuf çuf çufu sürüyordu.

"Yeni doğmuş bir çocuk," diye fısıldadı.

"Yeni doğmuş bir çocuk," diye gerisini getirdi Phyllis Jones.

Denizden fışkırma,
Dalgaları, azgın fırtınayla kabarık
Fransa'yla Almanya'dan kopuk
Bu ada.

Miss La Trobe omzunun üstünden geriye baktı. Gramofon, çuf çuf diye uğulduyordu hâlâ. Çuval bezinden gömlekleriyle köylüler, tek sıra halinde kızın arkasından gelip geçiyor ağaçların arasında dolaşıyorlardı. Şarkı söylüyorlardı, ama tek sözcük bile erişmiyordu seyircilere.

"Ben Ingiltere," diye sürdürdü Phyllis Jones seyircilere bakarak.

Şimdilik çelimsiz ve ufak
Hepinizin gördüğü gibi...

Bu sözleri duyan seyirciler, taş yağmuruna tutulmuş gibi oldular. Tam ortadaki Mrs Manresa gülümsedi, gülümserken derisi çatlıyormuş gibi geldi. Onunla şarkı söyleyen köylüler ve cırtlak sesli çocuk arasında müthiş bir boşluk vardı.

Sıcak bir günde işleyen bir biçerdöver gibi çuf çuf diye yırtınıyordu gramofon.

Köylüler şarkı söylüyorlardı, ama sözlerinin yarısı rüzgâra karışıyordu.

Yolları aşarak... ta tepeye... tırmandık. Aşağıki vadide... yabanı, evcili, dişisi, erkeğiyle yığınla domuz türü, gergedan, rengeyiği... Tepenin doruğunda yaptık yurtluğumuzu... Taşları deldik, ekip biçtik, tahıl öğüttük... toprak öğütene kadar bizi...

Sözcükler gittikçe eridi. Gramofon, çuf çuf çufunu sürdürdü. Neden sonra, gıcırtılı bir ezgide karar kıldı:

Kadere karşı silahlı
Kahraman Rhoderick
Silahlı ve gözü pek
Yiğit ve atak
Ayakta dimdik
İşte savaşçılar - bakın geliyorlar...

Bildik şatafatlı ezgi gümbür gümbür çalıyordu. Miss La Trobe ağacın arkasından gözlüyordu onları. Kaslar gevşedi; buzlar kırıldı. Tam ortada oturan iriyarı kadın koltuğuna vurup tempo tutmaya başladı. Mrs Manresa mırıldanıyordu:

Evim Windsor'da Han'ın yakınında.
Kral George'du meyhanemin adı.

Dediğime inanın çocuklar,
Yoksa kalmaz bu işin tadı...

Ezginin akışına kapılmıştı - Işıltısı, rahatlığı, neşe saçan tavrıyla şenliğin kraliçesiydi 'vahşi çocuk.' Oyun başlamıştı bile.

Ama bir kesinti oldu ansızın. "Öff," diye homurdandı Miss La Trobe ağacın arkasından, "şu beklenmedik kesintiler düpedüz işkence!"

"Özür dilerim, geciktim," dedi Mrs Swithin. Koltukların arasından geçip ağabeyinin yanındaki boş yere yürüdü.

"Konu neymiş? Öndeyişi kaçırdım. İngiltere miydi? O kız çocuğu mu? Şimdi görünürde yok..."

Phyllis, sahneden sıvışmıştı.

"Bu da kim?" diye sordu Mrs Swithin.

Marangozun kızı Hilda'ydı. İngiltere'nin yerinde şimdi o duruyordu.

"*Yaa, İngiltere büyüdü...*" diye yardıma koştu Miss La Trobe.

"*Yaa, İngiltere büyüdü şimdi,*" diye şarkıya girdi Hilda.

("Ne güzel ses!" diye haykırdı seyircilerden biri)

Bakın, saçında gülleri
Yabani, al al, renk renk
Kendi ördüğü çelenk
Tek tek seçip gülleri.

"Minder mi dediniz? Çok teşekkür ederim," dedi Mrs Swithin minderi sırtına yerleştirerek. Sonra öne eğildi, dikkat kesildi.

"Galiba, Chaucer zamanı İngiltere'si bu. Kızın baharı başına vurmuş. Saçlarında çiçekler... Şu arkasından geçenler" diyerek parmağını uzattı sahneye, "Canterbury hacıları mı yoksa? Baksanıza!"

Bu arada köylüler, ağaçların arasına girip çıkıyorlardı. Bir ağızdan söyledikleri şarkının sıcak bir iki sözcüğü seçilebiliyordu: *çimeni ezip geçtik... düzlükte yuva kurduk...* Şarkının bağlantı sözcükleri rüzgârdan duyulmuyordu; sonunda, ağacın dibine vardıklarında hep birlikte yükselttiler seslerini:

"Azizimizin türbesine... kabrine... biz sevdalılar, inançlılar... yüz sürmeye geldik..."

Ortada toplaştılar.

Derken bir kıpırdanma, bir duralama oldu. İskemleler geriye çekildi. Isa arkasına baktı. Yolda geciken Mr ve Mrs Ruport Haines, ancak gelmişlerdi. Gri takımlı adam, ta arkadaki sıralardan birinde, sağ taraftaydı.

Bu arada hacılar, türbeye yüz sürmüş, ellerindeki tırpanlarla otları biçer gibi yapıyorlardı.

Kızın birini öptüm bıraktım
Öbürünü devirdim ama
Samanlara, samanlıkta...

türküsünü söylüyorlardı, Isa başını yine sahneye çevirdiğinde.

"İngiltere tarihinden yapraklar," diye açıkladı Mrs Manresa, Mrs Swithin'e, kadıncağız sağırmış gibi çın çın bir sesle konuşuyordu. "Neşeli İngiltere."

İçtenlikle çırptı ellerini.

Şarkıcılar, çalılara daldılar. Müzik durdu. Gramofonun çuf çufu sürdü. Mrs Manresa, elindeki programa göz attı. Bazı dönemleri atlamazlarsa, geceyarısı biterdi temsil. Keltler, Plantagenetler, Tudorlar, Stuartlar, diye saydı, ama belki birkaç hanedanı atlamıştı bu arada.

"Epey iddialı bir temsil, di mi?" dedi Bartholomew'ya kesinti sırasında. Gramofonun çuf çuf'u sürüyordu. Konuşabi-

lirler miydi acaba? Hayır, oyun sürüyordu. İyi de sahne boştu; otlarda gezinen ineklerden başka canlı yoktu; gramofon iğnesinin tık tıkından başka ses de çıkmıyordu. O tık tık tık, onları büyülenmişçesine bir arada tutuyordu sanki. Yoksa sahnede herhangi bir devinim göze çarpmıyordu.

Mrs Swithin, "Doğrusu, dışarıdan bizim buranın bu kadar sevimli göründüğünü hiç düşünmemiştim," diye fısıldadı William'a. Hiç mi düşünmemişti? Çocuklar, hacılar, hacıların gerisindeki ağaçlar, onların da ötesinde uzanan tarlalar - bu dünyanın gözle görülür güzelliği, William'ın soluğunu kesmişti. tık tık tık sürüyordu.

"Tempo tutuyor," dedi Oliver fısıltılı bir sesle.

"Bize uymayan bir tempo, başka bir çağın," diye mırıldandı Lucy.

"İyi de yetmez mi?" diye sordu William içinden. "Şu güzellik yeterli değil mi?" Tam o anda Isa kıpırdandı. Çıplak, güneş yanığı kollarını bezginlikle başına götürdü. Şezlongunda döndü azıcık. "Hayır, hiç de bize göre değil, bizim önümüzde gelecek var," diyordu sanki. Şimdimizi tedirgin eden gelecek. Kimi arıyordu acaba? Geriye dönüp onun bakışlarını izleyen William, yalnızca gri takım giymiş bir erkek gördü.

Tık tık kesildi. Gramofona bir dans müziği konuldu. Isa müziğe uyarak mırıldanmaya başladı: "Neyin peşindeyim ben? Bir uçup gitsem buradan, geceden ve gündüzden, çok uzak bir ülkeye, ne ayrılık, ne ölüm -sevgiliyle göz göze-... Aaa!" diye haykırdı: "Bakın bakın!"

Herkes kahkahalar atarak alkışlıyordu. Çalıların arasından Kraliçe Elizabeth çıkmıştı - yani tütün sarma ruhsatı olan Eliza Clark. Kasabadaki tütüncü ha? Makyajı kusursuzdu, kolalı, geniş, yuvarlak yakasından dimdik çıkıyordu. Pırıl pırıl satenlere bürünmüştü. Çarşıdan alınma broşları, kedi gözü, kaplan gözü gibi yanıp yanıp sönüyordu; incileriyse soylu ve kurumlu aşağı sarkıyordu, pelerini tepeden

tırnağa gümüştü -aslında, tava ovmaya yarayan bulaşık liflerinden yapılmaydı-. Döneminin kanlı canlı bir simgesiydi. Sahnenin ortasındaki sabun sandığına tırmandığında -galiba sandık, okyanustaki bir kayaydı- olduğundan da iri, dev gibi görünüyordu. Dükkânda çalışırken, kolunu bir atışta koskoca bir domuz pastırması budunu kancasından sökebiliyor, koca bir yağ tenekesini yerinden oynatabiliyordu. Bir an, olanca soyluluğu ve yetkesiyle, sabun sandığının üstünde dimdik durdu, arkasında uçuşan mavi bulut kümeleriyle. Rüzgâr çıkmıştı.

Bu yüce ülkenin Kraliçesi

- Kahkahalar ve alkışlar arasında duyulabilen ilk sözcükler bunlardı.

Gemilerin sultanı, sakallı yiğitlerin (diye bağırdı avaz avaz)
Hawkins'in, Frosbisher'ın, Drake'in
Küfeyle portakalı, külçeyle gümüşü
Gemiler dolusu elması ve altın sikkeyi
Batı kıyısına boşaltanların-
Kulelerin sultanı ve sarayların-
(kolunu konağın bulunduğu yöne doğru savurdu)
Bana söyledi Shakespeare dizelerini-
(Bir inek böğürdü. Kuşun biri öttü.)
Mavi ardıçla paslı (diye sürdürdü)
Yeşil ormanda, vahşi ormanda
İngiltere'yi şakıdılar övgüyle, Kraliçeyi
Kayalardan kaldırımlara
Windsor'dan taa Oxford'a
Çınladı kahkahaları, tizden, pesten
Savaşanla sevişenin
Dövüşüyle şarkıcının.
Saçları saman sarısı bebekse

(kaslı, esmer kolunu uzattı)
Sevinip kucak açtı
Adalardan sılaya
Dönen denizcilere.

O sırada rüzgâr, Kraliçenin türbanını oynattı yerinden. Dizi dizi inciler yüzünden tepeliği ağır çekiyordu. Kraliçe, uçtu uçacak bir büklümü bastırdı.

"Kahkahalar, kahkahalar," diye homurdandı Giles. Gramofondaki ezgi, neşeden sarhoş olmuşçasına iki yana yalpalıyordu; Mrs Manresa, ayağıyla tempo tutup şarkıyı mırıldanmaya başladı.

"Bravo! Bravo!" diye haykırdı. "İşimiz daha bitmemiş!"

Şarkıyı böylesine bağıra çağıra söylemesinde bir bayağılık vardı gerçi ama sahnedeki Elizabeth dönemini kurtarıyordu büyük ölçüde. Çünkü Kraliçenin kolalı geniş yakasının bağı çözülmüş, kendisi de ezberini unutmuştu. Neyse ki seyircilerin kahkahaları zaten bastırıyordu sesini.

Giles, "Galiba aklımı kaçırmak üzereyim," diye mırıldandı müzik eşliğinde. Derken sözcükler yüzeye çıktı, anımsadı şarkıyı: "Cılız böğründen yaralı geyik, dünyanın acımasızca sapladığı ok... Ezginin şenliği gitmiş, geriye buruk bir alay kalmış... Baykuşun ıslıkladığı, sarmaşığın dalga geçtiği cama tak tak tak vurarak, kiliseye dadanmış bir hortlak... Hepsi öldü onların, bense... bense... bense," diye yineledi gerisini getiremeden, olanca dikkatini oyuna vermiş, ağzı bir karış açık, kemikli küçük elleriyle alkış tutan Lucy Halasını öfkeyle süzdü.

Neye gülüyordu bu insanlar?

Besbelli, köyün delisi Albert'a. Ona özel bir kılık ayarlamak gerekmemişti. Çıkıp gelmişti, rolünü kusursuz bir biçimde oynuyordu. Çimenlerin arasında ağır aksak yürüyor, sözüm ona ot biçiyor, çapa sallıyordu.

Baştankaranın yuvası, diye okudu ezberini
Bilirim, fundalıkta.
Bilmediğim ne mi var?
Sırlarınız bayanlar
Sizin de, sayın baylar...-

Ön sıradakilere tek tek hınzır bakışlar atarak zıplayıp sıçrayarak geçti önlerinden. Haşmetli Kraliçenin eteğine yapıştı, çekiştirdi. Kraliçeden bir şamar yedi kulağına. Ona bir çimdikle karşılık verdi. Çok eğlendiği belliydi.

"Albert'a gün doğdu," diye mırıldandı Bartholomew.

"Allah vere de nöbeti tutmasa," diye fısıldadı Lucy.

"Bilirim... Bilirim..." diye kıkırdayarak sabun sandığının çevresinde zıplamaya başladı Albert.

"Köyün delisi," diye fısıldadı iriyarı, siyahlar giymiş bir hanım - Mrs Elmhurst, on mil ötedeki bir başka kasabadan gelmişti, onların da bir delileri vardı. Hiç hoş değildi doğrusu. Ya birdenbire feci bir şey yapmaya kalkışırsa? İşte, Kraliçenin eteğini çekiştirmeye başlamıştı bile. Mrs Elmhurst gözlerini kıstı, ya feci bir şey yaparsa gerçekten.

Hoppala, zıppala, diye sürdürdü Albert.

Hop pencerede, zıp kapıda,

Neler gelmiş kuşcağızın kulağına? (parmaklarını ağzına götürüp bir ıslık çaldı.)

Bakın bakın! Bir fare...

(fareyi otların arasında kovalar gibi yaptı)

İşte saat çalıyor!

(doğruldu, hindiba-üfleme oyunu oynarcasına yanaklarını şişirdi)

Bir, iki, üç, dört...

Sonra da sırasını savmışçasına koşarak çıktı sahneden.

"Neyse, atlattık," dedi Mrs Elmhurst ellerini yüzünden çekerek. "Şimdi ne varmış? Bir tablo galiba?.."

Çünkü sahne yardımcıları, çalıların arasından fırlamış. Kraliçenin tahtının çevresine, duvar izlenimi vermek üzere kâğıtla kaplanmış paravanlar yerleştiriyorlardı. Toprağa sazlar saçmışlardı. Sahne gerisinde uygun adım yürümeyi ve bu arada şarkı söylemeyi sürdüren hacılarsa şimdi sabun sandığının üstünde duran Eliza'nın çevresinde oyunun seyircileri kimliğiyle kümelenmişlerdi.

Kraliçe Elizabeth'in huzurunda bir oyun mu sahneleyeceklerdi yoksa? Globe Tiyatrosu olmasındı şu?

"Programda ne yazıyor?" diye sordu Mrs Herbert Winthrop opera dürbününe davranarak.

Elindeki silik kopyaya bakarak bilgi verdi. Evet; bir oyundan alınmış bir sahneydi.

"Oyun, sahte bir dük ile oğlan kılığına girmiş bir prensesin öyküsüymüş; nicedir kayıplara karışmış gerçek vârisin, dilenci olduğu anlaşılıyormuş; tabii kolundaki benden, Carinthia da -yani dükün kızıymış aslında ama bir mağarada yanlışlıkla unutulmuşmuş- bebekliğinde bir kocakarının sepete soktuğu Ferdinando'ya âşık oluyormuş. Evleniyorlarmış." "Aşağı yukarı böyle bir şey işte," dedi başını programdan kaldırarak.

"Oyununuz başlasın," buyurdu Kraliçe hazretleri. İhtiyar bir kocakarı, sarsak adımlarla öne çıktı.

("End House'tan Mrs Otter," diye fısıldadı biri.)

Kadın bir sandığın üstüne çöktü. Ocak başında oturan bir cadı gibi saçlarını yolmaya, iki yana sallanmaya başladı.

("Gerçek vârisi kurtaran kocakarı bu," diye açıkladı Mrs Winthrop.)

Bir karakış gecesiydi (dedi cadı, çatlak sesiyle)
O kadarı aklımda, ama artık hepsi bir bana, yaz da kış da.
Güneş parlıyor mu diyorsunuz? Sözünüze inanıyorum, Efendim.
'Ama kışa girdik, kirağı kapımızda.'

Elsbeth için hepsi bir; yaz da kış da,
Ocak başında tespihini çeker o,
Nasıl çekmeyeyim?
Tanelerin her biri (tespihi parmaklarının arasında tutar)
Bir suçun cezasıysa!
Bir kış gecesiydi, sabahın körü
Ama horoz, adam kapımdan çıkmadan öttü
Yüzü peçeli, elleri kanlıydı
Bebek de sepette.
"Ingaa ıngaa," diye ağlıyordu, oyuncağını ister gibi.
Zavallı maskara!
"Ingaa ıngaa!" Öldürmeye elim varmadı!
Meryem Anamız bağışlasın beni
Kör karanlıkta işlediğim günahları!
Tanla birlikte koya süzüldüm
Martının avlağına, balıkçılın
Kazığını kaktığı bataklığa...
Kim var orada?
(Üç genç, kabadayı yürüyüşüyle sahneye çıkıp onun kollarına yapıştılar.)
Bana işkence etmeye mi geldiniz Beyler?
Bu koldan fazla kan çıkmaz,
(cılız kolunu, lime lime giysisinden uzattı)
Cennetteki azizler, esirgeyin beni!

Kadın avaz avaz bağırıp çağırıyordu. Adamlar da bağırmaya başladılar. Hep bir ağızdan öyle bir şamata kopardılar ki ne dedikleri anlaşılmaz oldu; şöyle bir şey diyor olsalar gerekti: *Yirmi yıl kadar önce beşikteki bir bebeği çalıların arasına sakladığını anımsıyor muydu? Sepette bir bebek dedik, kocakarı! Sepette bir bebek, anladın mı?* diye haykırıyorlardı avaz avaz. *Rüzgâr kudurdu, balaban uludu,* diye yanıtladı kocakarı.

"Kolumdan fazla kan çıkmaz," diye yineledi Isabella.

Duyabildiği tek tümce buydu. Yaygara sürüp gidiyordu, kocakarının sağırlığı, gençlerin bağırtıları, konunun karışıklığı derken hiçbir şey anlayamamıştı.

Konunun önemi var mıydı? Dönüp sağ omzunun üstünden geriye baktı. Konunun tek işlevi, duygu üretmekti. Ve yalnızca iki tür duygu vardı; aşk ve nefret. Entrikayı çözmeye gerek yoktu. Ola ki Miss La Trobe kördüğümü ortasından keserken bunu demek istemişti.

Konuyu boş verin: Konunun hiçbir önemi yoktur.

Yine de neler olup bitiyordu? Prens gelmişti işte.

Onun gömleğini sıyıran kocakarı, kolundaki beni gördü, sendeledi, iskemlesinden düşecekti neredeyse, bir çığlık koyverdi:

Yavrum benim! Yavrum!

Tanışıklık faslı epey uzadı. Genç Prens (Albert Perty) kocakarının cılız kolları arasına kıstırılmış, az kalsın boğuluyordu ki son anda kurtardı kendini, sıyrıldı.

"Geliyor, bakın!" diye haykırdı.

Herkes gelene çevirdi bakışlarını - beyaz satenlere bürünmüş Sylvia Edwards göründü.

Gelen de neyin nesi? Isa bakındı. Bülbülün şarkısı mı? Gece karanlığının ince küpesi mi yoksa? Somutlanmış aşk.

Bütün kollar havaya kalktı, bütün yüzler o yana döndü.

"Selam sana, tatlı Carinthia!" dedi Prens, şapkasını yana savurarak. Kız da başını kaldırıp onun gözlerine baktı:

"Aşkım benim! Biricik efendim!"

"Yeter ama. Yeter. Yeter," dedi Isa içinden.

Gerisi hep aynı laf salatasıydı.

Bu arada gerçekten yetmiş olacak ki, kocakarı yine iskemlesine çökmüştü, tespihi parmaklarından sarkıyordu.

"Yetişin - ihtiyar Elsbeth fenalaştı!
(Başına toplandılar)
Ölmüş, beyler!"

Kocakarı sırtüstü yığıldı. Kalabalık geriledi. Susun, ruhunu rahat teslim etsin. Artık hepsi bir ona, yazı da kışı da.

Üçüncü duygu Barıştı. Aşk, Nefret, Barış. Bu üç duygu yönlendiriyordu insan yaşamını. O sırada papaz, birkaç adım öne çıktı -pamuktan yapılmış yapıştırma bıyığı ağzına girdiğinden, söylediği tam anlaşılmıyordu- ölüyü kutsadı.

Hayatın çilesinden çözün ellerini
(Çözdüler ellerini)
Günahlarını unutun bu kusurlu kulun.
Ardıç gelsin, nar bülbülü, çit kuşu
Al gülden bir örtü örtsün üstünü.
(Hasır sepetlerden gül yaprakları saçıldı)
Örtün ölüyü. İyi uykular.
(Ölüyü örttüler)
Size gelince, güzel gençler (mutlu çifte döndü)
Gökler kutsasın sizi!
Çabuk olun, kıskanç güneş
Aydınlatmasın gecenizi. Müziği duyun
Ve cennet rüzgârıyla uykuya süzülün!
Hadi açın dansı!

Gramofon bangır bangır çalmaya başladı. Dükler, papazlar, çobanlar, hacılar ve sahne yardımcıları el ele tutuşup dans etmeye başladılar. Deli, ortalıkta koşuşturuyordu. El ele tutuşarak, başlarını tokuşturarak sabun sandığının üstünde dikilip olanca görkemiyle Elizabeth dönemini canlandıran tütün ruhsatlı Mrs Clark'ın çevresinde dört dönüyorlardı.

Tam bir curcunaydı, bir kargaşa, (William'a göreyse) zıplayan, sıçrayan, savrulan yarı çıplak kollarla bacakların bü-

yüleyici bir ışık ve gölge gösterisi. Avuçlarını çatlatırcasına alkışladı.

Mrs Manresa da alkışladı. Her nedense o kraliçeydi; kavalyesi de (Giles) somurtkan erkek kahraman.

"Bravo! Bravo!" diye haykırdı: Bu taşkınlığı, somurtkan erkek kahramanın tüylerini diken diken etti. O anda, tekerlekli iskemlesine kurulmuş yaşlı hanımefendi, yörenin asilzadesiyle evlenerek onun uyduruk unvanından epeski bir soyadının, şimdi kilisenin yükseldiği alanda daha böğürtlenlerin, fundalıkların bittiği dönemden kalma eski bir adın silinmesine yol açan kadın -öylesine özgündü ki eklem yangısından eciş bücüş olmuş gövdesi bile soyu tükenmeye yüz tutmuş, ayrıksı bir gece hayvanını andırıyordu- el çırptı, kahkahalar attı ürkütülmüş bir alakarganın şaşkın cayırtısıyla.

"Ha! ha ha!" diye güldü, eldivensiz, çarpık çurpuk elleriyle koltuğunun kollarına yapıştı.

"Haydin şenliğe, haydin," çığlıkları yükseliyordu, *"bir sağa, bir sola, biz dönelim kol kola..."*

Ne sözlerin önemi vardı, ne kimin hangi şarkıyı söylediğinin.

Müziğin etkisiyle kendilerinden geçmiş, habire dönüyorlardı. Ağacın arkasındaki Miss La Trobe'un bir işaretiyle dans durdu. Bir geçit alayı oluştu. Yüce Eliza, sabun sandığından indi. Eteklerini tutarak, uzun adımlar atarak yürüdü, çevresinde düklerle, prensler, ardında, kol kola girmiş âşıklar, ortalıkta koşuşturan Albert ve alayın sonunda da ölünün naaşıyla Elizabeth dönemi, sahneden çıktı.

"Lanet olsun! Yazıklar olsun size!" Miss La Trobe, hırsından ağacı tekmeledi. Çöküş anı gelip çatmıştı. Ara şimdi verilecekti. Bu saçma metni evinde kaleme alırken, oyunu burada kesme önerisine karşı çıkmamıştı; seyircilerinin kulu kölesiydi, peki -Mrs Sands'in çay saatiymiş, yemek saatiymiş homurdanmalarına da peki- oyunu burada kesmişti

işte. Tam duyguları kıvamına getirmişken kesip bitirmişti. Hemen elini salladı: Phyllis! Komutu alan Phyllis bir çırpıda hasırın üstüne fırladı yine.

Soylular ve halkımız, sözüm hepinize (dedi cırtlak bir sesle)
Bir perde bitti, bu sahne sona erdi
Kocakarıyla âşıkların günü doldu.
Tomurcuk çiçek açtı, çiçeği soldu.
Ama hemen yeşerecek yenisi.
Bizler ki çocuklarıyız zaman ananın
Bakalım ne gösterir bizlere yarın
Bakalım...

Sesi hafifledi. Kimse dinlemiyordu. Başlarını önlerine eğmiş, ellerindeki programda yazan 'Ara'yı okuyorlardı. O sırada hoparlörden yükselen sesle kızın sözleri yarıda kesildi; ses: 'Ara' dedi, o kadar. Sonra gramofonun bangırtısı başladı:

Kadere karşı silahlı,
Kahraman Rhoderick
Silahlı ve gözü pek,
Yiğit, atak, vb..

Bu sözleri duyan seyirciler toparlandılar. Kimileri hemen kalktı; kimileri eğilip baston, çanta, şapka arandı. Tam çıkacakları sırada müzik değişti. *Darmadağınığız*, diyordu müzik. *Darmadağınığız* diye inildiyordu. *Darmadağınığız*, diye yas tutuyordu, onlar çimenlere renk renk vuran giysileriyle tarhlar boyunca, patikalardan aşağı yürürken: *Darmadağınığız.*

Mrs Manresa, hemen katıldı şarkıya. *Darmadağınığız.* "Özgürce, cesaretle, kimselerden korkmadan" (yoluna çıkan bir şezlongu itti). "Delikanlılar, genç kızlar" (arkasına bir bakış attı, gelgelelim Giles'ın sırtı dönüktü). "İzleyin, iz-

leyin, izleyin beni... Ah Mr Parker, *sizi* burada görmek ne güzel. Çaya bayılırım ben!"

"Darmadağınığız," diye mırıldanarak onu izledi Isabella. "Hepsi bitti işte. Dalga çatladı. Karaya oturttu bizi, çaresiziz. Çakıllarda kaldık tek başımıza, ayrı ayrı. Üçlü-rotamız işe yaramıyor... Ben de" (koltuğunu geriye itti... Gri takımlı adam, çobanpüskülünün çevresinde biriken kalabalığa karışmıştı) "şu geçkin yosmayı izleyerek" (önünden yürüyen Mrs Manresa'nın allı güllü, korseli bedenine takılmıştı gözü "çay içmeye gidiyorum."

Dodge, geride kaldı. "Gideyim mi, kalayım mı?" dedi içinden. "Bir yolunu bulup kaçayım mı? Yoksa şu dağılan topluluğu sonuna kadar izleyeyim mi?"

Darmadağınığız, diyordu müzik, *darmadağınığız.* Giles, akan insan sesi içinde yerine çakılı kalmıştı.

"İzlemek mi?" Şezlongunu geri itti. "Kimi? Nereye?" Tenis pabucunu şezlongun tahtasına indirdi. "Hiçbir yere. Herhangi bir yere ya da." Kıpırdamadan dikildi.

O sırada, maymun ağacının altında tek başına oturan Cobbs Cornerlı Cobbet, ayağa kalktı: "Ne düşünüyordu bu karı acaba?" diye mırıldandı içinden, "Amacı neydi, ha? Bu antika oyunu allayıp pullayıp yutturmak, sonra da seyircileri maymun ağacının çatallı dallarına salmak, ne demeye geliyordu?"

Darmadağınığız, diye inildiyordu müzik. *Darmadağınığız.* Arkasına döndü, ağır ağır, uzaklaşan kalabalığın peşine takıldı.

Lucy, çantasını yerden alarak ağabeyine seslendi tatlı bir sesle:

"Bart'çığım, benimle gelsene... Çocukken odamızda oynadığımız oyun hatırında mı?"

Hatırındaydı tabii. Kızıldericilik oyunu. Sapanla fırlatılan bir pusula.

"Gel gör ki sevgili Cindy'cik," -şapkasını eline aldı- "bizim için oyun çoktan bitti." Tamtamın inatçı, ateşli gümbürtüsünü kastediyordu. Kolunu kardeşine uzattı. Birlikte yürüdüler. Gazeteci Mr Page, hemen not aldı, "Mrs Swithin ile Mr B. Oliver," sonra dönüp uşağının sürdüğü tekerlekli iskemleyle geçit alayının sonunda yer alan ihtiyar hanımefendiye gözü takılınca, Haslip Malikânesinden Lady Haslip'i de ekledi notlarına.

Çalıların arasına gizlenmiş gramofonun veda çağrısına uyarak dağıldı seyirciler. *Darmadağınığız*, diye inildiyordu hâlâ. *Darmadağınığız hepimiz.*

Miss La Trobe, siperinden çıktı. Şimdi hepsi çimenlere, çakıl döşeli yollara akın akın koşsa da bir anlığına birleştirmişti onları -dağılan kalabalığı. Yirmi beş dakikalığına da olsa onların gözlerini açmamış mıydı? Vicdan azabından kurtulunabileceği hayaliyle... bir anlığına... bir an. Derken müzik son bir *hepimiz* sözcüğüyle eridi. Miss La Trobe, dallarda hışırdayan rüzgârın sesini duydu. Sırtı seyircilere dönük duran Giles Oliver'ı gördü. Cobbs Cornerlı Cobbet'i de. Onların gözlerini açamamıştı. Başaramamıştı. Allah kahretsin, yine! Her zamanki gibi. Hayali uçuvermişti. Arkasına dönüp soyunan oyunculara doğru yürüdü; kelebeklerin yaldızlı kâğıttan kılıçlarla kendilerine şölen çektiği, bulaşık bezlerinin gölgeye sarı renk öbekleriyle vurduğu çukur alana.

Cobbet, saatini çıkarmıştı cebinden. Yediye üç saat var daha, diye düşündü; bitkilerin sulanma saati. Yoldan saptı.

Şezlongunu katlayan Giles de saptı, ama ters yöne. Ambara tarlaların arasından giden kestirme yolu seçti. Bu kurak yazda patika, tuğladan yapılmış gibi kaskatı uzanıyordu tarlaların arasında. Bu kurak yazda, ufalanmış taşlarla kaplıydı. Önüne çıkan sivri, sarı bir taş parçacığını tekmeledi; bir vahşinin ok yapmak üzere sivrilttiği bir taştı sanki. Bar-

bar bir taş; tarih öncesinin taşı. Taş tekmelemece, çocukların gözde oyunuydu. Kuralları anımsadı. Oyunun kurallarına göre hep aynı taş, bir tek taş tekmelenecekti kaleye. Diyelim hedef, bir bahçe kapısı olsun, tekme sayısı da on. Bu durumda ilk patlatış Manresa'ydı (şehvet). İkinci, Dodge'da (sapıklık). Üçüncü de kendi (ödleğin teki). Dördüncü, beşinci ve geri kalanların birbirinden farkları yoktu.

Onuncuda vardı hedefe. Tam orada, zeytin yeşili halkasıyla çöreklenmiş bir yılan çıktı karşısına. Ölü müydü? Hayır, boğazına bir kara kurbağa takılmıştı. Ne yılan kurbağayı yutabiliyordu ne kurbağa ölebiliyordu. Kaburgalar kasıldı birdenbire, dışarı kan sızdı. Doğumun tersyüz edilişiydi bu korkunç bir çarpıtmaydı. Ayağını kaldırdığı gibi olanca gücüyle bastı üstlerine. Kütle ezildi, cıvıdı. Tenis pabuçlarının beyaz bezine kan bulaşmıştı yapış yapış. Yine de bir eyleme girişmişti. Eylem, içini rahatlattı. Kan lekeli pabuçlarıyla yürüdü ambara doğru.

Yedi yüzyılı aşkın bir süre önce yapılmış, kimilerine bir Yunan tapınağını, kimilerine ortaçağı, çoğunluğa kendi dönemlerinden daha eski bir çağı anımsatan, ama hemen hiç kimseye şimdiyi anımsatmayan koca ambar bomboştu.

Koca kapıları açıktı. Sarı bir sancağı andıran bir ışık dilimi, çatıdan zemine vuruyordu eğiklemesine. Taç Giyme Töreninden kalma yapma güller, kirişlerden sarkıyordu. Üstünde bir semaver, tabak çanak, kekler, ekmek dilimleriyle tereyağının durduğu uzun masa, bir duvarı boydan boya kaplıyordu. Ambar boştu. Oyuklardan sıçanlar girip çıkıyor, bazen de iki ayak üstünde dikilip şundan bundan tırtıklıyorlardı. Kırlangıçlar kirişler arasına, oyuklara dolmuş, toprakta saman didikliyorlardı. Sayısız hamamböceği, her türden börtü böcek kuru tahtayı oyup duruyordu. Sokak köpeğinin biri, çuvalların durduğu karanlık köşeye yavrulamıştı. Bütün bu iri iri açılan, kısılan, kimi ışığa, ki-

mi karanlığa ayarlı gözlerin hepsi farklı açılardan, değişik kenar-köşelerden bakıyordu. Ufacık tıkırtılarla hışırtılar, sessizliği bozuyordu. Şeker ve yağ kokulu esintiler yarıyordu havaya. Bir mavi sinek, kekin üstüne konmuş, kısacık delgisini ortadaki sarı şeker topağına geçirmeye çabalıyordu. Kelebeğin biri, güneşin vurduğu sarı bir tabağa yayılmış keyifle güneşleniyordu.

Ama Mrs Sands yoldaydı. Kalabalığı yararak ilerliyordu. Köşeyi dönmüştü bile. Kanatları açık koca kapıyı görebiliyordu. Oysa kelebekleri asla görmezdi; sıçanlar, mutfak çekmecelerinde biriken kara pisliklerdi gözünde; pervaneleri yakalayıp avuç avuç pencerenin dışına salardı. Kancık köpeklerse yalnızca hizmetçi kızların oynaklığını getirirdi aklına. Bir kedi olsaydı, görürdü mutlaka - herhangi bir kedi, kıçında uyuzumsu bir döküntü olan, açlıktan tiridi çıkmış bir sokak kedisi, çocuksuzluğun da kışkırtısıyla bir duygu seli boşaltırdı yüreğinden. Ama kedi falan yoktu. Ambar bomboştu. O yüzden de koşarak, soluk soluğa, çağrılılar gelmeden önce yetişmek, semaverin başındaki yerini almak kararlılığıyla vardı ambara. Kelebek havalandı tabii, mavi sinek de.

Ardından, koşa koşa, hizmetçiler ve yamaklar ordusu sökün etti - David, John, Irene, Lois. Su kaynıyordu. Buğu yükseliyordu. Kek dilimlendi. Kırlangıçlar, kirişten kirişe uçuşuyorlardı. Kalabalık, kapıda göründü.

"Şu güzelim ambar..." dedi Mrs Manresa eşikte duralayarak. Köylülerin önüne geçmek yaraşmazdı ona. Ona yaraşan, ambarın güzelliği karşısında duygulanıp kıpırdamadan durmaktı; kenara çekilmekti, bakmaktı öylece, ötekilere yol vermekti.

"Buna çok benzeyen bir tane de Lathom'da, bizim orada var," dedi Mrs Parker, aynı nedenlerden ötürü duralayarak. "Bu kadar büyük olmasa da," diye ekledi.

Kasabalılar, arkadan geliyorlardı. Biraz bocaladıktan sonra adımlarını hızlandırdılar, öne geçtiler.

"Hele süslemeleri..." dedi Mrs Manresa, kutlayacak birini arayarak. Gülümseyerek durdu, bekledi. O sırada Mrs Swithin girdi içeri. O da tavana bakıyordu, ama süslemelere değil. Besbelli, kırlangıçlara.

"Her yıl gelirler," dedi, "hep aynı kuşlar." Mrs Manresa tatlı bir gülüşle ihtiyarın gönlünü aldı. Yoksa kuşların aynı kuşlar olduğu su götürürdü.

"Bu süslemeler, Taç Giyme Töreninden kalmış herhalde," dedi Mrs Parker. Biz de bizimkileri sakladık.

Mrs Manresa güldü. Aynı kutlamalar kapsamında açılan bir genel helaya ilişkin bir fıkra dilinin ucuna gelmişti. Valinin nasıl... Anlatsa mıydı? Ama yoo... Kırlangıçları gözleyen ihtiyar kadın fazla inceydi. "İncelikten koptu kopacak." Mrs Manresa inceliği kendince böyle tanımladıktan sonra, doğanın vahşi çocuğu olmaktan ne kadar hoşlandığının altını bir kere daha çizdi, "doğal insan yapısıydı onunki," ama her nasılsa bir ihtiyarın incelikten koptu kopacaklığını da barındırıyordu içinde, bir delikanlının gırgırını da. Sahi neredeydi şu sevimli genç, Giles? Ne onu görebiliyordu ortalıkta ne de Bill'i. Köylüler hâlâ çekingenliklerinden sıyrılamamışlardı. Birinin önayak olması gerekiyordu.

"Çaysızlıktan ölüyorum!" dedi kalabalığa seslenirkenki resmi ses tonuyla; birkaç adım öne çıktı. Kaba porselenden kocaman bir çay fincanına uzandı. Eşraftan birine elbette öncelik tanıyan Mrs Sands, hemen doldurdu fincanını. David kek uzattı. İlk yudumu ve ilk lokmayı Mrs Manresa yutmuş oldu böylece. Köy sakinleri, hâlâ çekingen davranıyorlardı. Onun "Demokrasiden bunu anlarım ben," yargısına Mrs Parker de fincanını alarak katıldı. Herkesin gözü onlardaydı. Onlar başı çekiyorlar; ötekiler arkalarından geliyordu.

"Ne lezzetli çay bu böyle!" diye haykırdılar aynı anda;

çay berbattı oysa, suda kaynatılmış pas tadındaydı, kekin yumurtası çürüktü. Yine de onların topluma ödenecek bir borçları vardı.

"Her yıl geliyor kuşlar," dedi Mrs Swithin, bir boşluğa konuştuğunu umursamadan. "Afrika'dan." Ambarın bulunduğu yerde bataklık varken bir zamanlar, nasıl geliyorlardıysa öyle herhalde.

Ambar dolmuştu. Buğu yükseliyordu. Çanak çömlek şıngırtısı; dedikodu uğultusu. Isa, kalabalığı yararak masaya yanaştı.

"Darmadağınığız," diye mırıldanıyordu bir yandan. Fincanını uzattı, çay koysunlar diye. Doldurulan fincanı aldı. Kalabalığa sırtını dönerek, "Bırakın," diye mırıldandı içinden, "bırakın da görmeyeyim şu dalaşı" -hüzünlü bakışlarla süzdü çevresini- "şu camsı, sert ışıltısını kaskatı yüzlerin. Yokuş aşağı inmeli, badem ağacının, mayıs tomurcuklarının kuytusuna giden yoldan, ta dilek kuyusuna varıncaya kadar, çamaşırcının küçük oğlu-" fincanına iki kesme şeker attı, "bir iğne atmıştı kuyuya. Dilediği ata kavuşmuş dediklerine göre. Ama ben nasıl bir dilek atacağım kuyuya?" Çevresine bakındı. Ne gri takımlı adamı, soylu çiftçiyi görebildi; ne de başka bir tanıdık. "Üstümü örtmesini sularının," diye ekledi, "o dilek kuyusunun."

Çanak çömlek şıngırtısıyla gevezelik edenlerin sesleri, Isa'nın fısıltısını bastırdı. "Şeker ister misin?" diyorlardı. "Bir yudumcuk süt koyayım mı? Ya size?" "Sütsüz, şekersiz olsun. Çayı öyle severim." "Azıcık koyu mu? Biraz su ekleyeyim."

"İğnemi kuyuya attığımda, dileğim buydu," diye ekledi Isa. "Su. Sular..."

Tam arkasındaki ses, "Doğruyu söylemek gerekirse," diyordu, "Kral ile Kraliçe cesurmuşlar. Hindistan'a gideceklermiş. Kraliçe çok sevimli. Bir tanıdık, Kralın saçının..."

"Işte," diye düşündü Isa, "yapraklar döküldüğünde, ölü yaprak acaba düşer mi suya, sorun bu. Mayıs, tomurcuklarını, badem ağacını bir daha görmemek umurumda değil mi? Titreyen bahar dallarında ardıçkuşunun şakıdığını, sarı ağaçkakanın havanın dalgalarında sekercesine batıp çıkışını bir daha duymamak, görmemek?

Taç Giyme Töreninden kalma kanarya sarısı süslemelere bakıyordu.

Arkasındaki ses, "Galiba Kanada'ya gidiyorlar, Hindistan'a değil," dedi. Öbür ses, onu yanıtladı: "Gazetelerin her yazdığına inanıyor musunuz? Sözgelimi Windsor Dükü, güney sahiline gitmişti. Kraliçe Mary, onu orada karşılamış. Mobilya alıyormuş - orası doğru. Oysa gazetelere göre, Kraliçeyle buluştuğunda neredeymiş..."

"Tek başına, bir ağacın altında, gün boyu denizin sesini mırıldanan, atlının nal seslerini dinleyen kurumuş ağacın altında..."

Diye tümceyi tamamladı Isa. Birden irkildi. William Dodge yanında duruyordu.

Dodge gülümsedi. O da. Suçortaklarıydı onlar; ikisi de amcaların öğrettiği bir şarkıyı mırıldanıyordu.

"Oyun," dedi Isa. "Aklımdan çıkmıyor bir türlü."

"Selam sana, tatlı Carinthia. Aşkım. Hayatım," dedi Dodge, oyunun sözcükleriyle.

"Efendim benim, lordum," dedi Isa; inceden alay ederek eğildi önünde.

Alımlı bir kadındı. Şu anda Dodge onu semaverin önünde değil, cam yeşili gözleri, kunt gövdesiyle -boynu bir sütun kadar kalındı- ya bir yılanyastığının ya bir asmanın önünde görmek isterdi. Keşke, "Hadi gel de sana limonluğu göstereyim," deseydi, "istersen domuz ağılını ya da ahırı." Gelgelelim Isa ağzını açmadı; ellerinde çay fincanlarıyla kaldılar yerlerinde, oyunu anımsayarak. Sonra Dodge onun yüzü-

nün değiştiğini gördü, sanki eski giysisini çıkarıp yenisini giymişti. Bir oğlan çocuğu, kalabalığı yarmaya çalışıyordu, eteklere, pantolonlara çarpa çarpa, kör kulaçlar atarak.

"Buradayım!" diye bağırdı Isa, kolunu ona doğru salladı.

Oğlan, kestirme çıkış yolunu gösteriyordu ona. Küçücük oğlu olsa gerekti, biriciği, George'u. Ona kek uzattı Isa, sonra da bir fincan süt. O sırada dadı göründü. Isa yeniden değiştirdi kılığını. Bakışlarından anlaşıldığı kadarıyla, dar, üstüne sıkı sıkı oturan bir yelek giymişti bu kere. Gür saçlı, yakışıklı, mavi ceketi madeni düğmeli, tozlu bir ışık diliminin altında duran şu genç adam, kocasıydı anlaşılan. Isa da onun karısı. Dodge'un yemek sırasında gözünden kaçmamıştı; aralarındaki ilişki, roman kişilerinin 'çalkantılı' diye tanımladığı türdendi. Oyun sırasında da gözünden kaçmamıştı. Isa dönüp geriye baktığında, çıplak kolu sinirli bir hareketle omzuna gitmişti - kimi arıyordu gözü? Kocası yanındaydı işte ve karşısındaki erkeğin gergin kasları, gür saçları, cinsel dirimi, iler tutar yanı olmayan bir duygu seline sürükledi Dodge'u. Isa'nın limonlukta, bir asmanın önünde nasıl görüneceğini unuttu. Gözleri, Giles'dan başka bir şey görmüyordu; gözlerini ondan ayıramadan baktı, baktı. Giles, yüzünü öte yana çevirmiş, kimi düşünüyordu acaba? Isa'yı değil. Mrs Manresa'yı olmasın?

Salına salına ambarın yarı yolunu kateden Mrs Manresa, çayını diplemişti. Mrs Parker'ı nasıl defedebilirim başımdan, diye sordu kendi kendine. Kendi sınıfındansa nasıl bunaltıyorlardı onu hemcinsleri? Bir alt sınıftan gelenler -aşçılar, dükkâncılar, çiftçi karıları asla; bir üst sınıftakiler- soylular, kontesler de değil, kendi sınıfının kadınları sıkıcıydı yalnızca. O yüzden hemen sıvıştı Mrs Parker'ın yanından.

"Merhaba Mrs Moore," diye seslendi bekçinin karısına. "Nasıl buldunuz oyunu? Ya bebek nasıl buldu?" Bebeğe bir

çimdik attı. "Bence, Londra'da seyrettiğim herhangi bir oyundan aşağı kalır yanı yok... Yine de cesaretimiz kırılmamalı. Biz de bir oyun sahneleyeceğiz. *Bizim* ambarda. Görsünler bakalım (masaya bakıp göz kırptı; keklerin çoğu çarşıdan alınmış, evde yapılanlar birkaç tane) *biz* nasıl yaparmışız."

Şakalaşmaya ara vermeden arkasına döndü; Giles'ı gördü, göz göze geldiler; elini sallayıp yanına çağırdı onu. Geldi Giles. İyi ama -Mrs Manresa'nın gözü onun ayaklarına kaydı- pabuçlarına ne olmuştu öyle? Kan içindeydiler. Her nedense, hayranlığını bu gencin bileğinin gücüyle hak ettiği gibi bir sezgiyle göğsü kabardı. Nedeni belirsizdi de olsa, hoş bir duyguydu doğrusu. Onu yedeğine almanın güveniyle, "Ben kraliçeyim," dedi içten içe, "bu da şövalyem, somurtkan kahramanım benim."

"Mrs Neal'e de bakın!" diye haykırdı. "Siz ayaklı bir mucizesiniz, değil mi Mrs Neal! Kendisi bizim postanenin başında. Aklından toplama yapabiliyor, değil mi Mrs Neal? Yirmi beş tane yarım penilik pul, iki paket damgalanmış zarf, bir paket posta kartı ne ediyor, Mrs Neal?"

Mrs Neal güldü; Mrs Manresa kahkaha attı, Giles da gülümsedi, pabuçlarına baktı.

Mrs Manresa, onu ambarın öte ucuna sürükledi. Şurada burada duralayarak, bir şuna bir buna rastlayarak. Herkesi tanıyordu. Bu insanların hepsi candan, pırıl pırıldılar. Hayır, yoo bir an bile bağışlayamazdı. - Pinsent'in sakat bacağını. "Yoo asla. Bu özrü kabul edemeyiz, Pinsent, etmeyeceğiz." Bowling oynayamıyorsa, pekâlâ beyzbol oynayabilirdi. Giles da ona katıldı. Oltaya takılmış bir balık Pinsent'ın gözünde neyse, Giles'ın gözünde de oydu, alakargayla saksağan da öyle. Yalnız, Pinsent toprak adamı olarak kalmıştı; Giles işadamı olmuştu. Hepsi bu. Pırıl pırıl, candan kadındı Mrs Manresa; kendisini peşi sıra ambarda dolaştırırken seyirciden çok bir oyuncu olduğunu hissetmesini sağlamıştı ya.

Kapıya eriştiklerinde, Windsor tarzı koltuklarında oturan iki ihtiyara, Lucy ile Bartholomew'ya rastladılar.

Onların koltukları önceden ayrılmıştı. Mrs Sands, çaylarını ayaklarına yollamıştı. Demokratik davranma adına masanın başında kalabalığın arasında ayakta kalma zahmetine katlanmalarına değmezdi.

"Kırlangıçlar," dedi Lucy, elinde çay fincanıyla kuşlara bakarak. Kalabalık görmenin telaşıyla kirişten kirişe uçup duruyorlardı. Ta Afrika'dan, Fransa üstünden buraya gelmişlerdi yuva yapmaya. Her yıl gelirlerdi. Daha arada kanal yokken, Windsor sülalesinin filizlendiği toprakta açalyaların fışkırdığı, kızıl hanımeli sarmaşıklarının ucunda sinek kuşlarının titreştiği günlerde, *Tarihin Anahatları*'nda okuduğuna göre.

Gelgelelim Mrs Manresa, Bartholomew'nun koltuğuna oturmamakta direniyordu. "Hadi otur, otur yerine lütfen," diyerek onu koltuğuna oturttu zorla. "Ben yere çökeceğim." Bağdaş kurdu. Somurtkan şövalyesi, ona eşlik etmeyi sürdürüyordu.

"Oyunu nasıl buldun bakalım?" diye sordu.

Bartholomew, oğluna baktı. Oğlu ses çıkarmadı.

"Ya siz Mrs Swithin?" Mrs Manresa, ihtiyarı köşeye sıkıştırmıştı.

Lucy, kırlangıçlara bakarak bir şeyler geveledi.

"Ben de sizlerden öğreneceğimi ummuştum," dedi Mrs Manresa. "Eski bir oyun muydu, yeni bir oyun mu?"

Kimse sorusunu yanıtlamadı.

"Bakın bakın!" diye haykırdı Lucy.

"Kuşlara mı?" dedi Mrs Manresa, havaya bakarak.

Kuşun birinin gagasında bir saman çöpü vardı, düştü.

Lucy, el çırptı. Giles, sırtını döndü. Her zamanki gibi onunla alay ediyordu halası, gülüyordu düpedüz.

"Gidiyor muyuz?" dedi Bartholomew. "İkinci perde başlıyor mu?"

Güçlükle kalktı koltuğundan. Mrs Manresa ile Lucy'yi beklemeden yola koyuldu.

Puro tabakasını yoklayıp oğlunun peşinden giderken, "Kız kardeşim kırlangıç, ah kırlangıç kardeşim," diye söylendi.

Mrs Manresa bozulmuştu. Neden bağdaş kurmuştu öyleyse? Çekiciliği azalıyor muydu gitgide? Erkeklerin ikisi de çekip gitmişti. Ama girişken kadın kişiliğiyle, erkekler tarafından yüzüstü bırakılmış olsa da, incelikten koptu kopacak bu ihtiyar hanımla baş başa kalıp sıkıntıdan patlayacak hali yoktu. Hemen ayağa fırladı, çoktan gitmesi gerekiyormuş da gecikmişçesine saçlarını düzeltti, oysa geciktiği filan yoktu, saçları da son derece düzgündü. Cobbet, köşesinden, onun oynadığı oyunu izledi, amacını kavradı. Doğu kökenli insan yapısını tanımıştı. Batı'da da bir şey fark etmiyordu. Geriye bitkiler kalıyordu kala kala -karanfil, zinya, sardunya. Gözü saatine gitti, sulama saati yediydi, sonra da Doğu'daki kadar Batı'da da geçerli olan "sofraya yürüyen erkeğin peşinden giden kadın oyunu"nu izledi.

William, masada, şimdi Mrs Parker ile Isa'nın arasındaki yerinden Giles'ın yaklaşışını gözledi. Kadere karşı silahlı, silahlı ve gözü pek, yiğit ve atak, ayakta dimdik - bildik marş çınlıyordu kafasında. Somurtkan kahraman yaklaşırken, William'ın sol elinin parmakları sımsıkı kapandı kimseye çaktırmadan.

Mrs Parker, alçak sesle köyün delisinden yakınıyordu.

"Şu deli yok mu!" diyordu. Ne var ki Isa, kılı kıpırdamadan kocasını gözlüyordu. Manresa'yı dümen suyuna aldığı belliydi. Akşam alacakaranlığında, yatak odalarında sorsa, her zamanki açıklamayı dinleyebilirdi. Kocanın ihaneti fark etmezdi, kendisininki ederdi tabii.

"Deli mi dediniz?" William, Mrs Parker'ın sorusunu Isa adına yanıtladı. "Geleneğin bir parçası o."

"Elbette," dedi Mrs Parker, sonra Giles'a delinin -"Bizim orada da bir tane var"- tüylerini nasıl ürperttiğini anlattı. "Bizler onlardan daha uygar insanlarız, değil mi Mr Oliver?"

"Bizler mi?" dedi Giles. *"Bizler?"* William'a gitti gözü. Gerçi onun adını bilmiyordu, ama sol elinin ilettiği anlamı biliyordu. Aslında işler yolunda gidiyor sayılırdı - kendisini küçümseyeceğine bu adamı küçümseyebilirdi pekâlâ. Mrs Parker'ı da. Oysa Isa'yı, karısını asla. Karısı, hiç konuşmamıştı onunla, tek söz etmemişti. Yüzüne de bakmamıştı.

"Elbette," dedi Mrs Parker ikisine de bakarak. "Elbette uygarız, değil mi?"

O sırada Giles, Isa'nın deyişiyle küçük numarasını yaptı, dudaklarını kıstı; kaşlarını çattı; karısının harcayabileceği parayı kazanmak adına dünyanın bütün yükünü sırtlayan koca pozunu takındı.

"Hayır," diyordu Isa'nın bakışları apaçık. "Sana bayıldığım falan yok." Üstelik kocasının yüzüne değil, ayaklarına bakıyordu. "Aptal oğlan, pabuçları kana bulanmış."

Giles, tedirgince oynattı ayaklarını. Peki öyleyse kimdi karısının bayıldığı? Dodge olamaz. Orası kesin. Peki kim? Tanıdığı bir erkek olmalı. Şu anda ambarda bulunan biri mutlaka. Hangisi? Çevresine baktı.

O sırada papaz, Mr Streatfield sökün etti. Kadehlerle fincanları taşıyordu.

Yakışıklı kırçıl başını sallayarak, "Sonunda menzile sağ salim ulaştım, aferin bana!" diye haykırarak elindekileri güvenli bir köşeye yerleştirdi.

Mrs Parker, bu övgüden kendine pay çıkardı.

"Mr Streatfield!" diye haykırdı. "Demek bütün işler sizin üstünüze kaldı! Biz de burada durmuş gevezelik ediyoruz!"

Ansızın, "Limonluğu görmek ister misin?" dedi Isa, William Dodge'a dönerek.

Dodge'un içinden, şimdi olmaz, diye yalvarmak geldi. Ne var ki o anda içeri giren Manresa'ya doğru koşan Giles'ı bırakıp onun peşinden gitmesi gerekiyordu; kadının ağına düşmüştü Giles, besbelli.

Patika daracıktı. İsa önden yürüdü. İriyarı gövdesi neredeyse bütün patikayı kaplıyordu, yürürken hafifçe salınıyor, çalılardan yaprak koparıyordu ara sıra.

"Koş öyleyse, kovala," diye bir şarkı mırıldanıyordu, "sedir korusundaki benekli sürüyü, neşeli bir oyun tutturmuş hepsi, maralla karaca, gazalla geyik olmaca. Koş hadi. Derdimle bırak beni. Tek başıma kalayım, yıkık duvarın dibindeki zehir zıkkım otu, kilise duvarının dibindeki, koparıp onun ekşili, tatlılı, ekşili boz yaprağını, ezeyim bir bastırışta iki parmağımı."

Yolda bulduğu ballıbabayı fırlattı, limonluğun kapısını bir tekmede açtı. Dodge geride kalmıştı. Onu bekledi. Tezgâhtan bir bıçak aldı. Dodge, onun yeşil çimenlere, incir ağacına, mavi ortancalara karşı elinde bıçakla duruşunu seyretti.

"Sözünü söyledi," diye mırıldandı İsa. "Ve kar beyazı oyuğundan göğsünün, çekip çıkardı ışıldayan bıçağı. 'Saplan ey bıçak!' dedi. Sapladı bıçağı. 'Seni hain!' diye haykırdı. Bıçak da haindi işte! Kırılmıştı. Benim kalbim de öyle," dedi.

Dodge yanına yaklaştığında dudaklarında alaycı bir gülümseme vardı.

"Şu oyun kafamdan bir çıksa," dedi. Asmanın altındaki sıraya oturdu. Dodge da oturdu yanına. Tepelerindeki küçük üzümler hamdılar daha, yeşildiler; yaprakları, kuşların pençelerindeki perdeler kadar ince ve sarıydı.

"Deminki oyun mu hâlâ?" diye sordu Dodge. İsa başıyla evet dedi. "Ambardaki çocuk sizin oğlunuz muydu?"

Bir de kızı vardı, beşikteydi daha.

"Ya siz-siz evli misiniz?" diye sordu. Dodge, onun sesinin tınısından her şeyi sezinlediğini anladı, kadınlar her zaman sezinlerlerdi. O anda, korkacak bir şey olmadığını kavradılar, umutlanacak bir şey de yoktu. Önce sinirlerine dokundu - limonlukta heykel gibi durma durumu. Ama sonra çok hoşlarına gitti. Çünkü artık akıllarına ne gelirse -Isa'nın yaptığı gibi- söyleyebilirlerdi birbirlerine. Ayrıca - yine Isa'nın ona verdiği gibi- birbirlerine çiçek verebilirlerdi.

"Yakanıza takabilirsiniz, Mr..." dedi Isa bir ıtır yaprağı uzatarak.

"Adım William." Tüylü yaprağı iki parmağının arasında tuttu sıkıca.

"Benimki de Isa," karşılığı geldi. Sonra, birbirlerini ömür boyu tanımışçasına bir konuşmaya daldılar; çok tuhaf doğrusu, dedi Isa, hep öyle derlerdi, onu tanıyalı en fazla bir saat olmuştu. Yine de bir anlamda suçortağı sayılmazlar mıydı, ikisi de gizli yüzlerin peşinde değil miydiler? Bu da açığa çıkınca Isa duraladı, bocaladı, hep böyle olurdu ya, peki neden birbirleriyle bu kadar rahat konuşabiliyorlardı? Sonra ekledi: "Belki de daha önce karşılaşmadığımızdan, bir daha da karşılaşmayacağımızdan."

"Beklenmedik bir ölümün kılıcı tepemizde sallanırken," dedi Dodge. "Ne gerileme söz konusudur, ne ilerleme," -o sırada kendisine evi gezdiren ihtiyar kadın gelmişti aklına - "bizim için de onlar için de."

Gelecek, şimdilerine gölge düşürüyordu: Tıpkı bol damarlı, saydam asma yaprağından sızan güneş gibi; belli bir çizim oluşturmayan dağınık, çaprazlama çizgiler.

Limonluğun kapısını açık bırakmışlardı; şimdi müzik duyuluyordu aralıktan. A.B.C., A.B.C., A.B.C. - biri, ses temrini yapıyordu. C.A.T., C.A.T.... Tek tek harfler 'kedi' sözcü-

günde birleşti. Başka sözcükler izledi. Basit bir ezgi, bir çocuk şarkısı gibi:

Kral kasa başında
Altınlarını sayıyor
Kraliçe odasında
Ballı çörekler yiyor

Şarkıyı dinlediler. Başka, üçüncü bir ses, basit bir şey söylüyordu. Onlarsa limonlukta, tepelerinde asma yapraklarıyla tahta sıraya oturmuş Miss La Trobe ya da her kimse onun ses temrinini dinliyorlardı.

Oğlunu bulamıyordu bir türlü. Kalabalıkta gözünden kaçırmıştı. İhtiyar Bartholomew ister istemez ambardan ayrıldı, ucu açık purosunu yakıp odasına dönerken mırıldanıyordu kendi kendine:

"Kız kardeşim kırlangıç! Ah kırlangıç kardeşim!
Nasıl taşabiliyor baharla yüreğin?"

"Benim yüreğim nasıl baharla taşabiliyor asıl?" dedi yüksek sesle, kitaplığın önünde durarak. Kitaplar: Ölümsüz ruhları yaşatan biricik özsu. Şairler; insan soyunun yasa koyucuları. Hiç kuşku yok, öyle. Gelgelelim Giles mutsuzdu. "Benim yüreğim nasıl taşabiliyor, nasıl?" diye yineledi purosunun dumanını içine çekerek. "Ki yazgısı, hayatın kör kuyusu, yazgısı, yalnızlığın en koyusu..." Kollarını göğsünde kavuşturarak, taşra eşrafına özgü kitaplığının önünde durdu. Garibaldi; Wellington; Sulama Dairesi Memurlarının Raporları; Hibbert'ın *At Hastalıkları*. Az ürün devşirmemişti şu bellek, yine de oğluyla karşılaştırdığında hiçbirinin önemi yoktu gözünde.

"Ne yararı var, ne yararı var," diye söylenerek koltuğuna çöktü. "Kız kardeşim kırlangıç, ah kardeşim kırlangıç, şu

güzel ötüşünün?" Peşinden gelen köpek, ayaklarının dibine yayıldı. Sağrısı kalkıp kalkıp iniyordu, uzun burnu patilerine dayalı, burun deliğinin ucunda bir damla köpük, işte iyilik meleği, Afgan tazısı.

Kapı ürkekçe aralandı. Lucy'nin odaya giriş tarzıydı bu. İçeride ne bulacağını bilmiyordu sanki. Sahi mi? Aaa ağabeyi! Köpeğiyle! Onları ilk defa görmüşe benziyordu. Hiç mi ağırlığı yoktu bu kadının? Havada süzülen bir top gibi bulutlarda yüzüyor, binde bir yere değdiğinde şaşkınlıktan sarsıntı geçiriyordu. Giles gibi bir adamı yere çekimli tutacak hiçbir özellik yoktu onda.

Koltuğun kenarına ilişişi, birazdan Afrika'ya doğru yola koyulacak bir kuşun bir telgraf teline tünemesini andırıyordu.

"Kırlangıç, kız kardeşim. Ah kardeşim kırlangıç..." diye mırıldandı Bartholomew.

Bahçeden -pencere açıktı- birinin ses temrini erişiyordu. A.B.C. A.B.C. A.B.C. Sonra tek tek harflerden 'köpek' sözcüğü çıktı ortaya. Sonra da bir tümce. Basit bir ezgiydi; başka biri söylüyordu.

> "Susss, susun, köpekler havlıyor
> Kapımıza dayandı dilenciler."

Ezgi, yavaşladı, seyreldi, bir vals oluverdi. Onlar müziği dinleyip dışarı -bahçeye- bakarken, salınan ağaçlarla dönüp duran kuşlar, kendi özel yaşamlarının, kişisel uğraşlarının dışına, bu çağrıya katılmaya zorlanmış gibiydiler.

> Aşkın ışığı ne parlak sedir korusundaki
> Aşkın ışığı dupduru, gökteki yıldız gibi

Ihtiyar Bartholomew dizlerine vurup bu eski şarkıya tempo tutuyordu.

Çık da gel, ölene kadar seveceğim sevgili

Buruk bir bakışla, koltuğa tünemiş Lucy'yi süzdü. Nasıl olup da iki çocuk doğurabilmişti bu kadın?

Bir ileri, bir geri, yusufçuğu, pervanesi
Bak, dans etmekten sarhoşlamış hepsi...

Kız kardeşi, Tanrı huzurdur diye düşünüyordu galiba. Tanrı aşktır. Ne de olsa o, bütünleştiriciler takımındandı; kendisiyse ayrılmacılardan yana.

Biraz sonra, bildiğinden şaşmayan tekdüze ezgi, iyice baygınlaştı, yavanlaştı; bitip tükenmez aşk için bitip tükenmez yakarışlarıyla iyiden iyiye can sıkmaya başladı. Acaba - Bartholomew müzik terimlerinden pek anlamazdı ya- minöre mi geçmişti?

Bugün, bu şenlik, bu şenlikli mayıs ayı
Sona erecek nasılsa (işaret parmağıyla dizinde tempo tuttu)
Yoncalar biçildi mi, şu bir ileri bir geri -hızlı dansçılar çevrelerindeki sınırı çoktan aşmışlardı-
Sona erecek, sona,
Buz içe işleyecek ve kış
Ah o kış, külleri bir savuracak ki
Tek kor kalmayacak sönen ocakta.

Purosunun külünü silkip kalktı.

"Yaa işte böyle," dedi Lucy; ağabeyinin içinden geçeni duymuşçasına, "gitme vakti geldi."

Seyirciler yerlerine dönüyorlardı. Müzik çağırıyordu onları. Patikalardan inip tarhlardan geçerek akın ediyorlardı yine. Mrs Manresa, yanında Giles, alayın başını çekiyordu. Eşarbı kabarmış, düzgün dalgalarla omuzlarında uçuşuyordu. Rüzgâr çıkmıştı. Çimlerden gramofonun sesine doğru

salınırken bir Tanrıçayı andırıyordu Mrs Manresa, sereserpe, bereket saçan bir Tanrıçayı. Onun ardından yürüyen Bartholomew, toprağı verimli kılan insan bedeninin bu gücüne övgüler yağdırdı içinden. Bu kadının çekimine uyduğu sürece Giles, yörüngesinden şaşmazdı. Kendi ihtiyar yüreğinin durgun suyunu bile kıpırdatıyordu - nice kemiklerin gömülü durduğu havuzdan, yusufçuklar havalanıyor, otlar serpiliyordu Mrs Manresa çimenlerden geçip gramofon sesine doğru yürürken.

Çakıllar çatırdıyordu ayakların altında. İnsan sesleri cıvıldaşıyordu. İç ses, öbür sese: Çalılardan kalkıp gelmiş bu gözü pek müziğin, içsel bir uyumu dile getirdiğini nasıl yadsıyabiliriz? diyordu. "Sabah uyandığımızda (diye düşünüyordu içlerinden bazıları) gün, çekicini indiriyor başımıza." "İşyeriyse," (diye düşünüyordu bazıları) "parçalanmışlığı şart koşuyor." Bölünmüş, parçalanmış halde zilin sesiyle oraya buraya koşuşturmak. "Zır-zır-zır"telefonun sesi. "Hadi koş!" "Bir dakika!" - tezgâh bu. "Böyle koşuyoruz, tepeden inme, yüzlerce yıllık, bitimsiz zebani buyruğuna." Boyun eğiyoruz. "Bunca çaba, hizmet, koşuşturma, emek karşılığında kazanılan ücret - şurada mı harcanacak peki? Yok canım. Şu anda mı? Yoo zamanla. Kulaklar duymaz olup yürekler çoraklaştığında."

Sözün burasında, yere eğilen Cobbs Cornerlı Cobbet -bir çiçek görmüştü de- kalabalığın arkadan itiştirmesiyle sıkışıp kaldı.

Çünkü müziği duyuyorum diyordu hepsi. Müzik, diriltir bizi. Müzik, gizliyi görmemizi sağlar, kopuğu onarmamızı. Bak, dinle. Şu çiçeklere, kırmızılarını, beyazlarını, gümüşlerini, mavilerini ışınlarla nasıl saçtıklarına baksana. Ağaçlar da engin dil dağarcıklarının bol heceleriyle, yeşilli sarılı yapraklarıyla, bizi iteliyor, tıpkı sığırcıklar ya da ekin kargaları gibi bir araya gelmemizi, kümeleşmemizi, gevezelik

edip neşelenmemizi buyuruyorlar, varsın alacalı inek yürüsün, kara inek yerinden kıpırdamasın.

Seyirciler yerlerine geçmişlerdi. Kimi oturdu, kimi bir an ayakta durup, geriye dönüp manzarayı seyretti. Sahne boştu; oyuncular hâlâ çalıların arasında giyiniyorlardı. Seyirciler birbirlerine dönüp konuşmaya başladılar. Ağacın arkasında elinde oyunun metniyle duran Miss La Trobe'un kulağına bölük pörçük konuşmalar geliyordu.

"Daha hazır değiller... Gülüşüyorlar, duyuyorum," (diyordu seyirciler) "... Giyiniyorlar. Oyunculuğun en can alıcı kısmı da bu, giyinmek. Hava da güzelleşti şimdi, güneş o kadar yakmıyor... Savaşın bize tek yararı da bu oldu ya - günler uzadı... Nerede kalmıştık sahi? Aklınızda mı? Elizabeth döneminde... Belki günümüze kadar gelebilir yazar, biraz atlarsa tabii... Sizce insanlar değişir mi? Kılıkları, tabii değişir de... Ben bizlerden söz ediyordum... Dolabı temizlerken, babamın eski silindir şapkasını buldum da... Peki bizler değişiyor muyuz dersiniz?"

"Hayır ben politikacıları hiç tutmam. Bir arkadaşım Rusya'ya gitmişti de. Dediğine göre... Kızım Roma'dan yeni döndü, dediğine göre kafelerdeki kalabalıklar, diktatörlerden nefret ediyorlarmış... Tabii, her kafadan başka ses çıkıyor..."

"Gazetelerdeki köpek olayını okudunuz mu? Köpeklere yavrulama yasağı getirilmesi akla yakın mı sizce?.. Ya Kraliçe Mary ile Windsor Dükünün güney sahilinde buluşmaları haberi?.. Gazetelerde yazılanlara inanıyor musunuz? Bakkala kasaba soruyorum da... Mr Streatfield'e bakın, dallardan örülmüş bir çit taşıyor... Din adamı diye ona denir bence, hem hepsinden daha az ücret alıyor hem de iki kat çalışıyor... Bütün muzırlık, kadınların başının altından çıkıyor..."

"Ya Yahudiler? Sığınmacılar... Yahudiler... Sizin benim gibi insanlar hepsi, hayata yeni baştan başlıyorlar... Gelgelelim baştan beri böyleydi bu işler... İhtiyar anacığım, seksе-

nini aştı, belleği hâlâ yerinde... Evet, evet, gözlük takmıyor okurken... İnanılır gibi değil! Demezler mi, sekseninden sonra... İşte geliyorlar... Yok canım, ne önemi var... Ben olsam yere çöp atanları hapse tıkardım hemen. Ama kocam, o zaman para cezasını kim kesecek diyor... İşte Miss La Trobe orada, şu ağacın arkasında..."

Ağacın arkasında, Miss La Trobe dişlerini gıcırdatıyordu. Elindeki metni buruşturdu. Oyuncular ağırdan alıyorlardı. Her geçen an seyircilerin dikkati biraz daha tavsıyordu; bölük pörçük konuşmalarla dağılıyordu.

"Müzik!" diye işaret verdi. "Müzik!"

"Şu 'kulak vızıltısı' deyimi nereden kaynaklanıyor?" dedi bir ses.

Miss La Trobe'un eli hızla indi. "Müzik, müzik," diye işaretini verdi.

Gramofon A.B.C., A.B.C.'ye başladı.

Kral kasa başında
Altınlarını sayıyor
Kraliçe odasında
Ballı çörekler yiyor...

Miss La Trobe, onların bu çocuk şarkısına erinçle, usulca gömülüşlerini izledi. Ellerini kavuşturup yüzlerini ciddileştirişlerini gözledi. Sonra elini salladı. Sonunda, uçuşan türbanına son bir çekidüzen veren Mabel Hopkins, çalılardan çıkıp platformun üstünde yerini aldı, yüzünü seyircilere döndü.

Suyun üstündeki bir ekmek kırıntısını kapmak telaşıyla yükselen balıklar gibi gözleriyle yiyorlardı onu. Kimdi bu kız? Neyi temsil ediyordu? Çok güzeldi - çok. Yanakları pudralanmıştı; alttan teni pürüzsüz, dupduru parlıyordu. Katı bölümleri toplu iğneyle tutturulmuş gri saten kaftanı

(aslında yatak örtüsüydü) bir heykel görkemi katıyordu duruşuna. Elinde, bir asayla küçük bir küre vardı. İngiltere miydi yoksa? Kraliçe Anne miydi? Kimdi? Önce çok alçak çıktı sesi; tek duyabildikleri

... *aklın egemenliği*'ydi.

İhtiyar Bartholomew, yürekten alkışladı.

"Duyun! Ne diyor duyun!" diye haykırdı. "Bravo! Bravo!"

Böylece yüreklendirilen Akıl, sesini yükseltti.

Zaman, orağına yaslanmış, şaşkın. Bereket Tanrıçası, bedensel alışverişten derlediği cevherleri tek tek saçadursun ayaklar dibine. Dünyanın öbür ucunda, madenlerde ter dökü-yor barbar; gönülsüz topraktan boyalı bir çanak yoğruluyor. Benim buyruğumla kahkahasını atıyor savaşçı; kâfir, murdar adak tüten sunaktan vazgeçiyor. Menekşeyle yaban gülü, çatlamış toprakta iç içe geçiriyor çiçeklerini... Gözükara gezginin korkusu yok artık zehirli yılandan. Miğferlerse, sapsarı bal peteği.

Kız sustu. Çul giyinmiş köylüler, uzun bir sıra halinde onun arkasındaki ağacın çevresinde dolanıyorlardı.

Kaza-belleye, eke-biçe diye şarkı söyleyerek; ne var ki sözcükler rüzgâra karışıp duyulmaz oluyordu.

Uçuşan kaftanımın eteklerine sığınıp (diye sürdürdü kız, kollarını iki yana açarak) *yeşerir sanatlar. Müzik, bana açar Tanrısal uyumun gizlerini. Benim buyruğumla cimri, el sürmez olur altınlarına; ana, tasasızca izler çocuklarının oyunu-nu...* sözcüklerini bir kere daha yineledikten sonra asasını salladığında, çalılıktakiler öne fırladılar.

Genç çobanlar götürsün bu oyunu ve orman perileri bundan böyle; bırakın Zephyrus uyusun ve ne kadar asi oymak varsa göklerde, buyruklarıma uysun.

Gramofonda, neşeli eski bir parça çalıyordu. İhtiyar Bartholomew parmak uçlarını birleştirdi; Mrs Manresa, eteklerini çekiştirip sıkıştırdı.

Hadi Cynthia, dedi Damon
Tanla göster yüzünü
Mavi atkını kuşan
At gitsin o hüznünü
Ülkeye barış geldi
Buyruğundayız aklın.
Bahar düşlemek niye?
Zaten bahar doğan gün
Bırak hüzünlenmeyi
Gece geçti: gün, bugün.

Kaza-belleye, diye şarkılarını söylüyorlardı köylüler, tek sıra halinde ağaçların arasından geçerken, *yeryüzü değişmez çünkü, yaz, kış ve bahar ve baharla kış yeniden; eke-biçe, yi-ye-büyüye geçer zaman...*

Sözcükler rüzgâra karıştı.

Dans durdu. Orman perileriyle genç çobanlar çıktılar. Akıl, yani Mabel Hopkins, tek başına, sahnenin ortasında durdu. İki yana açılmış kolları, uçuşan giysisi, elinde küresiyle asası, olanca görkemiyle dikilip seyircilere tepeden baktı. Seyircilerin gözü ondaydı. Seyirciler umurunda değildi. O bakadursun, çalılıktan çıkan yardımcılar, üç bölmeli bir odaya benzer bir düzenleme yerleştirdiler çevresine. Ortaya bir masa koydular. Masaya da porselen çay takımı. Akıl, kibrinin doruğundan, kılı kıpırdamadan gözledi bu evcimenlik gösterisini. Bir ara verildi.

"Sanırım başka bir oyundan alınma bir sahne yine," dedi Mrs Elmhurst programa göz atarak. Sağır kocası duysun diye yüksek sesle okudu: *"Bir Vasiyet Varsa, Vaziyet Kurtulur.**" Oyunun adı bu. Kişilere gelince..." Okurken sesini yükseltti: "Külyutmaz ailesinden Lady Umacı, Ödlekzade ailesinden bir beye âşıktır. Oda hizmetçisi Haspa'dır. Yeğeni Tomurcuk,

(*) İngilizce'de ikinci anlamı: İrade varsa, çözüm bulunur - ç.n.

Âşıkzadelerin oğluna tutulmuştur. Sir Spanyel Ödlekzade de yeğen Tomurcuk'a: Allah -sizden- razı olsun, asık suratlı bir din adamıdır. Hoppazadelerin lordu ve hanımı da hazırdırlar. Âşıkzadelerin oğlu, Tomurcuk'a âşıktır. Ne adlar yakıştırmışlar gerçek kişilere? Baksana, geliyorlar işte!"

Çalılıktan çıkmış geliyorlardı - beyaz yelekleri çiçekli, pabuçları tokalı erkekler; bedenlerine sımsıkı oturmuş brokarlarıyla kadınlar; camdan yıldızları incik-boncukları, yapma incileriyle, gerçek lordlarla hanımefendilerin burunlarından düşmüş gibiydiler.

"Bu ilk sahne," diye fısıldadı Mrs Elmhurst kocasının kulağına. "Lady Umacı'nın odasındayız... bu da o..." diye gösterdi parmağıyla. "Galiba End House'taki Mrs Otter, ama çok güzel boyanmış doğrusu. Şu da hizmetçisi, Haspa. Onun kim olduğunu çıkaramıyorum.

"Şşşt, şşşt," diye uyardı seyircilerden biri.

Mrs Elmhurst programı elinden bıraktı. Oyun başlamıştı.

Lady Umacı Külyutmaz, hizmetçisi Haspa eşliğinde odaya girdi.

LADY U.K.... *Pudra kutumu uzat bana. Yapıştırma benimi de. Aynayı versene kızım. Hah şöyle. Şimdi de takma saçımı ver bakalım... Boyu devrilesice - ayakta uyuyor!*

HASPA... *Şeyi düşünüyordum da hanımcığım, o centilmenin parkta karşılaştığınızda size neler söylediğini.*

LEYDİ U.K. (aynaya bakarak) *Laf ola beri gele - ne demişti sahi? Saçmasapan şeyler! Küpidon'un oklarıymış da - ha ha! Sivriltip okunu, gözüme gözüme tutacakmış... Pöh! O lordumun zamanındaydı, yirmi yıl oldu lord gideli... Ama şimdi şu anda ne der acaba?* (aynaya bakar) *Sir Spanyel Ödlekzade yani...* (kapı tıklatılır) *Şşşt! Onun arabasının sesi bu. Koş, kızım. Aval aval bakma.*

HASPA... (kapıya yürüyerek) *Ne mi diyecek? Zar kutusu-*

nu sallayan bir kumarbaz gibi takır takır laf geveleyecek şimdi. Size layık sözcükleri bulamayacak. Öküz gibi bel bel bakacak... Hizmetkârınız, Sir Spanyel.

(Sir Spanyel girer.)

SİR S.Ö... *Selam biricik Azizem! Ne kadar erkencisiniz! Pazar yerinden geçerken hava daha bir ışıl ışıl geldi bendenize bu sabah. Neden derseniz... Venüs, Afrodit, koca bir yıldız kümesi, bir takımyıldız canım! Benim gibi bir günahkâr için Aurora Borcalis'in ta kendisi!*

(Bir savuruşta şapkasını çıkarır.)

LADY U.K. *Tatlı yalancı sizi, tatlı yalancı! Yöntemlerinizi bilmez miyim? Ama buyurun. Oturun şöyle... Bir kadeh Aqua Vitae. Şu koltuğa geçin Sir Spanyel. Size çok özel bir konuda açılmak istiyorum, ikimizin arasında kalmalı. Mektubumu almış mıydınız, Sir?*

SİR S.Ö... *Kalbime iliştirdim bile!*

(Göğsünü yumruklar.)

LADY U.K... *Sizden bir ricam var da, Sir.*

SİR S.Ö... (şakıyarak) *Güzel Chloe ne ister de Damon yapmaz?... Gelgör, kafiyelerin işi bitik. Sabah mahmurluğunu atamamışlar daha. Gelin nesir konuşalım. Asphodilla'nın zavallı uşağı Ödlekzade'den ne gibi bir ricası olabilir? Emredin Madam. Yükseltin sesinizi. Yoksa hırızmalı bir maymun bozuntusu ya da küstah bir it mi iftiralar uydursun hakkımızda, gün gelip bu diyardan göçtüğümüzde, kendimizi müdafaa edemediğimiz anda?*

LADY U.K. (yelpazeyle cilveleşerek) *Aşkolsun, aşkolsun Sir Spanyel. Sizi dinledikçe yüzüm kızarıyor, gerçekten. Hadi yanıma gelin.* (koltuğunu, onunkine yaklaştırır) *Bari dünya alem duymasın dediklerimizi, değil mi?*

SIR S.Ö. (kendi kendine) *Yakına gelmek mi? Vay ki vay! Ihtiyar cadı, katran fıçısında tepeüstü bekletilmiş bir ringa balığı gibi leş kokuyor!* (yüksek sesle) *Evet Madam? Ne diyordunuz?*

LADY U.K. *Benim bir yeğenim var Sir Spanyel, adı Tomurcuk.*

SIR S.Ö. (kendi kendine) *Hay Allah, benim sevdiğim kız bu!* (yüksek sesle) *Demek bir yeğeniniz var Madam? Kulağıma çalınmıştı bir yerden. Ağabeyiniz size emanet etmiş dediklerine göre, bir deniz kazasında can vermiş.*

LADY U.K. *Ta kendisi. Artık evlenme çağına geldi. Onu bekâretin kızgın kozasında korudum yıllar yılı; üstüne titredim Sir Spanyel. Çevresinde yalnızca hizmetçiler vardı, hiçbir erkek gözü değmedi gözüne bildiğim kadarıyla, uşak Clout'u saymazsak, adamın burnunda kocaman bir at beni var, suratı da çopur. Yine de salak bir delikanlı, her nasılsa kızın gönlünü çelmeyi becermiş. Çalımlı bir genç, adı fark etmez, sıradan biri.*

SIR S.Ö. (kendi kendine) *Bu genç, bizim Âşıkzade olmalı, kalıbımı basarım. Temsilde birlikte yakalamıştım onları.* (yüksek sesle) *Demek öyle Madam?*

LADY U.K. *Kız, pek çirkin sayılmaz, Sir Spanyel -bizim soyumuzda vardır güzellik- yine de şu anda sizin gibi soylu, seçkin bir erkeğin onun elinden tutması iyi olur.*

SIR S.Ö. *Sizin varlığınız görmezden gelinecekse, ancak, Madam. Güneşi bir kere gören gözler, daha sönük ışıklarla asla kamaşmaz - yok Koltuk Takımyıldızıymış, yok Eldebaranmış, yok Büyük Ayıymış v.b. - Güneş bir parladı mı, onların beş paralık hükmü kalmaz!*

LADY U.K. (göz süzerek) *Siz aslında benim kuaförümü övüyorsunuz. Sir, belki de küpelerimi (başını iki yana sallar).*

SIR S.Ö. (kendi kendine) *Panayıra salınmış kancık eşek gibi şıngır şıngır! Bahar bayramının meydan direği gibi şıkır şıkır donanmış.* (yüksek sesle) *Emirleriniz, Madam?*

LADY U.K. Bütün olan biten bu, Sir. Ağabeyim Bob - Bob diyorum, çünkü adı Bob; babam, basit bir taşralıydı, yurdumuza göçen yabancıların şatafatlı adlarından hiçbirine yüz vermemişti- ben kendime Asphodilla diyorum, ama asıl adım Sue'dur -ne diyordum, ağabeyim Bob, denize açılmış ve denilenlere göre Hint Adaları Imparatoru olmuş; oraların taşı toprağı yakutmuş, zümrütmüş. Ağabeyimden daha pırlanta yürekli bir adam gelmemiştir bu dünyaya, o yüzden de sılaya dönerken bu taşları yanında getirmek istemiş Sir, ailenin maddi durumunu düzeltmek amacıyla. Ama bindiği gemi, brik midir, fırkateyn midir her neyse, denizcilik deyimleri hiç aklımda kalmaz, dilim dolaşır, bir kayaya toslamış. Bob'u balina kapmış. Neyse ki beşik, Tanrının inayetiyle karaya sürüklenmiş. İçindeki bebekle, yani Tomurcukla. Dahası, vasiyetname de beşikteymiş, parşömene sarılı biçimde, sapasağlam duruyormuş. Ağabeyim Bob'un vasiyetnamesi yani. Haspa, gel, sana söylüyorum kız! Haspa dedim!

(Haspa'ya avaz avaz seslenir.)

SIR S.Ö. (kendi kendine) *Haa, hımmm. Burnuma bir koku geliyor! Vasiyetname, işe bak! Vasiyet Varsa Vaziyet Kurtulur.*

LADY U.K. (bağırarak) *Vasiyetname dedim, Haspa! Vasiyet! Pencerenin yanındaki yazı masasının sağında duran fildişi kutuda... Ah bu kız! Ayakta uyuyor! Hep bu aşk masalları yüzünden, Sir Spanyel, onlar yok mu... Bir mumun eridiğini görür görmez, yüreği eriyip bitiyor, fitil kokusu alsa, gelmiş geçmiş bütün âşıklar ezber...*

(Haspa, parşömenle girer.)

LADY U.K. *İşte böyle... Ver şunu bana. İşte vasiyet. Bob ağabeyin vasiyetnamesi.* (Vasiyetnameyi içinden okur)

LADY U.K. *Uzun lafın kısası Sir, çünkü avukat takımına laf yetiştirmeye insanın soluğu yetmez. Dünyanın öbür ucunda da olsalar...*

SIR S.Ö. *Kulakları da uzundur Madam.*

LADY U.K. *Haklısınız, çok haklısınız. Uzun lafın kısası Sir, ağabeyim Bob, bütün malını mülkünü tek çocuğu Tomurcuk'a bırakmış ölürken, ama bir şartla, dikkat lütfen! Kız, halasının uygun göreceği biriyle evlenirse. Halası dediği, benim tabii. Yoksa, dikkat lütfen, varını yoğunu -yani fıçılar dolusu elmas, yakutlar, elde var bir; Amazon Irmağı'nın kıyısından taa kuzeydoğuya uzanan iki yüz milkare dönümlük toprak, elde var iki, enfiye kutusu, elde var üç; flütü, elde var dört; ağabeyim müziksiz edemezdi; altı tropikal papağanla öldüğü sırada yanında bulunan odalıkların tümü, elde var beş; bütün bunları ve kayda değmez öbür ıvır zıvırı, dikkat lütfen, kızı, halasının uygun gördüğü biriyle evlenmezse -yani benim- özel bir kilisenin yapımında harcanmak üzere bırakılmış, o küçük kilisede altı adet yoksul bakire, ruhunun huzura kavuşması için durmaksızın ilahiler söyleyeceklermiş ki doğruyu söylemek gerekirse Sir Spanyel, Gulfstream'in altını üstüne getirmiş, Sirenlerle içli dışlı yaşamış biri olarak ilahi Bob ağabeyin o ilahilere gerçekten ihtiyacı var. Siz yine de vasiyetnameye bir de kendiniz göz atın Sir.*

SIR S.Ö. (okurken) *"Halasının uygun göreceği biriyle. Apaçık!"*

LADY U.K. *Halasının da ben olduğum apaçık, Sir.*

SIR S.Ö. (kendi kendine) *Şimdi doğru söylüyor!* (yüksek sesle) *Yani benden istediğiniz Madam?*

LADY U.K. *Şşt! yaklaşın biraz. Kulağınıza fısıldayayım... Birbirimize uzun süredir saygı duyan kişileriz biz ikimiz, Sir Spanyel. Birlikte baloya gitmece oynadık. Bileklerimizi papatyadan zincirlerle birleştirdik. Aklımda yanlış kalmamışsa bana küçük gelinim derdiniz - elli yıl oluyor. Bu ilişki nikâha kadar gidebilirdi Sir Spanyel, alnımıza yazılmamış ne yapalım... Ne dediğimi anlıyor musunuz Sir?*

SIR S.Ö. *Altın harflerle elli kadem yükseğe yazılsaydı, Paul Kilisesi'nin avlusundan ta Peckham'daki Keçi ve Pusulalar iç-*

kievine kadar her yerden okunabilseydi, daha açık olmazdı... Hişt, kulağınıza fısıldıyorum. Ben Sir Spanyel! Ödlekzade, bundan böyle seni -neydi şu yosunla kaplı ıstakoz sepetinde kayaya vuran toy kızcağızın adı? Tomurcuk, değil mi?- Evet seni Tomurcuk, nikâhlı eşim olarak bağrıma basıyorum... Ah bir avukat olacak ki bunları kâğıda dökecek!

LADY U.K. *Bir şartla, Sir Spanyel.*

SIR S.Ö. *Bir şartla, Asphodilla.*

(Bir ağızdan.)

Parayı ikimiz bölüşeceğiz.

LADY U.K. *Bu şartın yerine getirilmesi için avukata gerek yok! Elinizi basın yeter Sir Spanyel!*

SIR S.Ö. *Dudaklarımızla mühürleyin Madam!*

(Sarılırlar)

SIR S.Ö. *Öff! Leş gibi kokuyor!*

Tekerlekli iskemlesinde oturan özgün ihtiyar hanım, "Ha! Ha! Ha!" diye bastı kahkahayı.

"Akıl, lütfen Akıl!" diye haykırdı ihtiyar Bartholomew, sonra da bu kadınsı havadan kurtulup erkek gibi, bir beyefendi gibi davranması için bakışlarıyla uyardı oğlunu.

Giles kazık gibi oturuyordu, ayaklarını iskemlenin altına gizlemişti.

Mrs Manresa, aynasıyla dudak boyasını çıkarmış, boyanıp pudralanıyordu.

Sahne değişirken gramofondan herkesin candan benimsediği birtakım gerçekler yükseldi usulca. Ezgi, Havva'dan söz ediyordu, onun çiyle ıslanmış pelerinini sıyırıp sıyırmamak arasında bocalayıp giysilerine sarınışından. Güdülen sürülerin, diyordu ezgi, uykusu deliksiz olur. Yoksul çoban kulübesine döner, kendisini merakla dinleyen karısıyla ço-

cuğuna, geçirdiği günün yalın öyküsünü aktarır: Ne kadar ürün aldığını, sağ olsun yağmur kuşu, o olmasa n'ederdi hayvanlar; Wat, işinin başında, yuvada benekli yumurtalar. O arada çiftçinin iyi yürekli karısı, sofraya koyar azığı; yorgunluğunu atan çobanın kavalına uyan orman perileriyle delikanlılar, çimenlerde el ele tutuşup dans ederler. Havva, işte o zaman çözer kumral saçını, ışıltılı tülüyle örter köyü-kasabayı, kuleleri, kubbeleri tarlaları vb. vb. Bir daha baştan alındı ezgi.

Manzara da müziğin dediklerini yineliyordu kendince. Güneş batmak üzereydi; renkler soluyordu; manzara da, insanların zorlu bir günden sonra yorgunluklarını nasıl attıklarını, serinliğin inişini, aklın egemenlik kuruşunu dile getiriyordu; beygirlerin koşumlarını çıkaran komşuların bahçelerini nasıl çapaladıklarını, köy evlerinin alçak çitinden nasıl sarktıklarını.

Bir adım öne çıkıp kıpırtısız kalan inekler de aynı şeyleri kusursuz bir biçimde yineliyorlardı.

Bu üçül ezgiyle sarmalanmış seyirciler, yerlerinde sessizce oturup seyrediyor, gördüklerini usulca, sorgulamadan benimsiyorlardı; yeşil bir leğene sokulmuş bir ağaç kütüğünün kadınlar tuvaleti demek olması, duvar gibi görünen bir panonun üstüne saat yediye üç varı gösteren bir kadran asılması kaçınılmazdı nasılsa.

Mrs Elmhurst, düş dünyasından sıyrıldı; programa baktı.

"İkinci Sahne. Pazar yeri," diye okudu yüksek sesle. "Sabahın erken saatleri. Tomurcuk girer. İşte geliyor!"

Millie Loder (Hunt ve Dodgson kumaş mağazasının tezgâhtarı) döşemelik satenlere sarınmış olarak Tomurcuk kimliğiyle girdi.

TOMURCUK. *Yedide demişti, saat de yediyi gösteriyor. Ama Âşıkzadem nerede? Ay! Kalbim nasıl da çarpıyor! Saat de tut-*

muyor ki, güneş daha otlakların üstüne varmadan ayakta olurum ben çoğu zaman... Bakın bakın - süslü püslü insanlar geçiyor yoldan! Hepsi kuyruklarını kurumla açmış tavuskuşları gibi salınarak yürüyor! Bense halamın çatlak aynasında çok süslü görünen etekliğimleyim. Onların arasında bulaşık bezi gibi görünüyor... Saçlarını tepelerinde toplamışlar, üstüne mumlar dikilmiş doğumgünü pastaları gibi... Şu taş elmas, şu yakut... Nerede kaldı Âşıkzade? Pazar yerindeki portakal ağacı demişti. Ağaç orada! Âşıkzadeyse ortalıkta yok. Şu bey saraydan, kalıbımı basarım, kuyruğunu bacaklarına kıstırmış eski kurt. Şu da, efendisinden izin almadan gezintiye çıkmış bir hizmetçi kız. Şu da, şık hanımların farbelalı etekleri kirlenmesin diye sokağı süpüren bir çöpçü... Ay, hanımların yanakları nasıl al al! Tarlada çalışmaktan değil, kalıbımı basarım! Alçak, hain, katı yürekli Âşıkzadem, Sevgilim, Sevgilim!

(Çaresizlik içinde, bir o yana bir bu yana dönerek ellerini ovuşturur.)

Yatağımdan parmak uçlarıma basarak kalkmadım mı, halamı uyandırmayayım diye tahtaları gıcırdatmadan fare gibi süzülmedim mi dışarı? Halamın saç tozuyla patlatmadım mı saçlarımı? Yanaklarım allaşsın diye suratına çimdikler atmadım mı? Gece boyu uykusuz kalıp yıldızların baca tepelerini aşmalarını gözlemedim mi? Geçen ocakta, on ikinci gece için vaftiz babamın ökseotunun altına gizlediği altını sus payı diye Haspa'ya vermedim mi? Halamın uyanıp Tomurcuk! Tomurcuk diyorum! diye avaz avaz bağırmaması için kilidi yağlamadım mı? Sevgilim, sevgilim diyorum. İşte geliyor... Yoo, bir mil öteden tanırım onun salınışını, hani şu resimli romandaki kahraman, adı her neyse, onun gibidir tıpkı... Bu adam benim sevgilim değil... Kentli züppenin teki o; gözlüğünü takıp, amanın, beni gözleriyle yiyor çaktırmadan... Eve döneyim bari... Hayır, dönmeyeceğim... Yine toy ev kızı oyunu oynayıp el işi

işlemek demek bu... Gelecek yortuda yaşım dolmuyor mu? Hele ay üç kere daha dönsün, mirasa konacağım... Hani top elimden kaçıp halamın farbelalarını koyduğu eski sandığa çarpıp sekmişti de kapak açılıvermişti, işte o gün vasiyetnamede okumadım mı?.. "Ben ölünce malvarlığımın hepsi kızıma..." Daha o kadarcığını okumuştum ki ihtiyar cadaloz, çıkmaz sokağa sapmış bir kör gibi yalpalayarak patır patır sökün etti koridorda... Kimse sokağa atmadı beni, demedim demeyin efendim; karşınızda, yosunlara sarınmış balık kuyruklu bir deniz kızı yok ayaklarınıza kapanacak. O yosmaların hiçbirinden aşağı kalmam ben - geceyi koyunlarında geçirdikten sonra, ben dileğiniz üstüne portakal ağacı mevkiine geldiğimde, sizi bir gece öncenin aşk mahmurluğuyla yatağa çakan oynaşlarınızın hiçbirinden... Yazıklar olsun size Efendim, zavallı bir kızla böyle oynadığınız için... Ağlamayacağım, yemin ederim. Bana böyle davranan bir erkek uğruna bir damla tuzlu su harcamayacağım... Şimdi aklıma düşüyor da - kedinin fırlayıp kaçtığı gün nasıl mandıraya saklanmıştık. Çobanpüskülünün altında ne aşk romanları okumuştuk. Ay! Dük, zavallı Polly'yi terk ettiğinde ne gözyaşları dökmüştüm... Halam kıpkırmızı gözlerime bakınca, "Ne soktu seni cancağızım?" diye sormuştu. "Çabuk, mavi çantayı getir, Haspa!" diye bağırmıştı. Dedim ya... Ayy, bütün bunları bir kitapta okumuşum ya da bir başkası için gözyaşı dökmüşüm sanki! Hişt, ne var ağaçların arasında? Bir geliyor - bir gidiyor. Rüzgâr mı yoksa? Bir an gölgede, bir an güneşte... Sevgilim bu, yeminle! Ta kendisi! Çabucak saklanmalıyım. Şu ağaç gözden gizler beni!

(Tomurcuk, ağacın arkasına gizlenir.)

Geldi işte... Dönüp bakınıyor... Şaşkın... Iz bulamıyor... Bir o yana bir bu yana... Şu güzel yüzlere bakıp bayram etsin bari gözleri - her birini bir kenara koysun: "Bu dilberle dans etmiştim... Bunu ökseotunun altında öpmüştüm," desin... Ha ha!..

Nasıl da küçümsüyor hepsini. Aferin sevgilim! Nasıl yere indiriyor gözlerini! Çatıklık nasıl da yakışıyor kaşlarına!.. "Tomurcuk nerede?" diye iç çekiyor. "Canım kadar seviyorum onu." Bakın, saatini çıkarıyor! "Kahpe, n'olacak!" diyerek içini çekiyor. Bakın nasıl eşiniyor durduğu yerde. Şimdi topuğunun üstünde döndü... Beni görüyor, yok ama güneş gözünü alıyor. Gözleri yaşlarla doluyor:.. Tanrım, nasıl da yokluyor kılıcını! Kitaptaki dük gibi saplayacak göğsüne!.. Durun, durun efendim!..

(Tomurcuk gizlendiği yerden çıkar.)

ÂŞIKZADE... *Tomurcuğum, ah ah!*
TOMURCUK... *Sevgilim, ah ah!*

(Kucaklaşırlar.)
Saat dokuzu vurur.

"Yok yere bunca telaş!"* diye haykırdı bir ses. Seyirciler güldüler. Ses sustu. Ama ses, görmesi isteneni görmüştü, duyması isteneni duymuştu. Bir an ağacının siperinde kalan Miss La Trobe, utku sarhoşluğuyla kıpkırmızı kesildi. Ertesi an, ağaçların arasında dolanan köylülere dönerek bağırdı:

"Daha yüksek sesle! Daha!"

Sahne boşalmıştı çünkü; duygunun sürmesi gerekiyordu, duygunun sürmesini sağlayacak tek şey şarkıydı da sözler duyulmuyordu.

"Daha yüksek! Daha yüksek!" Miss La Trobe, sıkılmış yumruklarını salladı hepsine.

Kaza-belleye (diye söylediler şarkılarını), *eke-biçe geçip gidiyoruz... Yazla kış, ilkbaharla güz dönerler geri. Hepsi ge-*

(*) Shakespeare'in *Kuru Gürültü* (Much ado About Nothing) adlı oyununa gönderme - ç.n.

lip geçer ama biz... hiç mi hiç değişmeyiz... (Rüzgâr, sözcüklerin arasına boşluklar üfledi.)

"Daha yüksek! Daha yüksek sesle!" diye homurdandı Miss La Trobe.

Saraylar çöker bir bir (diye sürdürdüler), *Babil, Ninova, Troya... Sezar'ın kartal yuvası da... hepsi yerle bir... Yağmur kuşunun yuvası, bir zamanlar bir kemerdi... altından Romalılar geçerdi uygun adım... Kaza-süre alıyoruz payımızı topraktan... Clytemnestra'nın, kocasının yolunu beklediği, tepelerde yakılan ateşleri gözlediği... buralar yalnızca toprak bizce... Kaza-süre geçerken öyle görünüyor gözümüze... Kraliçeyle Gözlem Kulesi yıkılıyor... Agamemnon atını ötelere sürmedi mi çoktan... Clytemnestra'yı sorarsan...*

Sözcükler eridi. Yalnızca birkaç önemli ad-Babil, Ninova, Clytemnestra, Agamemnon, Troya - havada uçuştular bir süre. Derken rüzgâr çıktı, ağaçların hışırtısından o önemli sözcükler de duyulmaz oldu; seyirciler, sahnedeki köylülere, onların ses çıkarmadan açılıp kapanan ağızlarına bakakaldılar.

Sahne boşalmıştı. Miss La Trobe ağaca yaslandı, eli ayağı tutmuyordu. Gücü çekilmişti içinden. Alnında boncuk boncuk terler birikti. Hayal, yıkılıp gitmişti. "Ölüm bu işte," diye mırıldandı, "düpedüz ölüm."

Sonra birdenbire, hayal sönmek üzereyken inekler girdiler devreye. İçlerinden biri, buzağısını kaybetmişti. Tam o anda kocaman, ay gözlü kafasını kaldırıp böğürdü. Ay gözlü kafaların hepsi geriye kaykıldı. Her inekten aynı özlem dolu böğürtü yükseldi. Bütün dünya bu dilsiz özlemle dolup taştı. Yaşanan anın kulağında çınlayan ilk zamanın sesiydi bu. Birdenbire, salgın bütün sürüye bulaştı. Dimdik

kuyruklarını kırbaç gibi sallayarak başlarını havaya kaldırdılar, böğürerek atıldılar ileri, sanki Eros'un oku böğürlerine saplanmıştı, onları çileden çıkarmıştı. Aradaki kopukluğu giderdiler inekler, köprüyü kurdular, boşluğu doldurup duygunun sürmesini sağladılar.

Miss La Trobe, çılgın bir sevinçle el salladı ineklere.

"Şükürler olsun!" diye haykırdı.

İnekler birdenbire durdular; başlarını eğip otlamaya başladılar. Aynı anda seyirciler de başlarını eğip programlarına daldılar.

"Oyunun yöneticisi," diye okudu Mrs Elmhurst yüksek sesle, kocası duysun diye, "seyircilerden anlayış bekliyormuş. Zaman darlığı yüzünden bir sahne atlanmış; o da, seyircilerin, verilecek ara sırasında Sir Spanyel Ödlekzade'nin kendisiyle evlenmeye rıza gösteren Tomurcuk'la nişanlandığını varsaymalarını istiyor, ama sarkaçlı saatin içine gizlenen Âşıkzade birden gizlendiği yerden fırlıyormuş; Tomurcuk'un kendisiyle evleneceğini söyleyip kızın mirasını elinden alma planını bildiğini açığa vuruyormuş, o kargaşada âşıklar, Lady Umacı'yla Sir Spanyel'i baş başa bırakıp kaçıyorlarmış."

"Bütün bunları gözlerimizin önüne getirmemiz gerekiyor," dedi gözlüğünü çıkararak.

Mrs Swithin'e dönen Mrs Manresa, "Akıllı kadın doğrusu," dedi. "Hepsini sokuşturSaydı, geceyarısına kadar burada kalacaktık. Demek varsaymamız gerekiyor, Mrs Swithin." İhtiyar hanımın dizine vurdu hafifçe.

"Varsaymak ha?" dedi Mrs Swithin. "Ne kadar doğru! Oyuncular gereğinden çok şey gösteriyorlar bize. Biliyorsunuz, Çinliler masanın üstüne bir hançer koydular mı, kavga var demektir. Racine de..."

"Evet, evet, insanı sıkıntıdan çatlatıyorlar," diye atıldı Mrs Manresa kültür kokusu alır almaz, yaşama sevinciyle

dolu insan yüreğini köstekleyen her şeye duyduğu nefretle. "Geçen gün yeğenimi -ne sevimli bir oğlan, Sandhurst'te- Çakal Çakal Çat Dedi'ye götürdüm onu. Sen gördün mü?" Giles'a döndü.

Giles, yanıt yerine bir şarkı mırıldandı: "Çat şurada, çat burada."

"Ninen mi söylerdi bunu yoksa!" diye haykırdı Mrs Manresa. "Benimki söylerdi de. Çat dediğinde mantarı atan bir şişe sesi çıkarırdı. Çat!"

Çat sesi çıkardı.

"Şşşt, şşşt," diye fısıldadı seyircilerden biri.

"Halan benim bu uçarılığıma çok bozulacak şimdi," dedi. "Uslu uslu oyunu seyretmemiz gerek. Bu, Üçüncü Sahne'ymiş. Lady Umacı Külyutmaz'ın odası. Uzaktan nal sesleri duyulur."

Köyün delisi Albert'ın tahta bir kaşığı bir tepsiye canını dişine takmışçasına vurarak çıkarttığı nal sesleri, uzaklaştı.

LADY U.K. *Gretna Green yolunun yarısına varmışlardır bile! Ah benim düzenbaz yeğenim! Seni kendi elimle tuzlu sulardan kurtarıp şöminenin başında kurutmamış mıydım! Keşke balina bir yutuşta midesine indirseydi seni! Seni alçak yunus! Alfaben, sana büyük halana saygı göstermeyi öğretmedi mi? O dersi tersten mi okuyup yazdım da çalıp çırpmayı, dolaplar çevirmeyi, eski kasalarda duran vasiyetnameleri okumayı, kanı bozuk serserileri ta Kral Charles'ın gününden bu yana an sektirmeyen dürüst eski zaman saatlerine saklamayı öğrendin? Ah Tomurcuk! Ah kara emelli yunus! Ah!*

SIR S.Ö. (çizmelerini giymeye çalışarak) *Morukmuş-moruk! Herif bana 'Moruk' dedi - "Hadi dosdoğru yatağının budala moruk, seni tarçınlı sıcak süt paklar!" dedi.*

LADY U.K. *Bizim kız da kapıda durup parmağını aşağılarcasına salladı yüzüme yüzüme, 'Moruk,' dedi, Sir moruk... ka-*

rı da dedi Sir, bana, hayatımın baharını süren bir hanımefendiye!

SIR S.Ö. (çizmelerini çekiştirerek) *Ama o herife gününü göstereceğim. Adaletin pençesine düşecekler! Sürüdüreceğim onları...*

(Bir ayağı çizmeli, bir ayağı çıplak, öfkeden zıplamaya başlar.)

LADY U.K. (onun kolunu sıkarak) *Kendinize acımıyorsanız hastalığınıza acıyın Sir Spanyel, gutunuz var. Ben biz elliye yeni merdiven dayamış olanlar, çabuk öfkeye kapılmamalı böyle. Dillerinden düşürmedikleri gençlik de neymiş? Kuzey rüzgârına kapılmış giden bir kaz tüyünden başka? Oturun Sir Spanyel. Dinlendirin bacağınızı - ha şöyle!*

(Onun bacağının altına bir yastık sürer.)

SIR S.Ö. *Bana 'moruk,' dedi... saatten guguk gibi fırlayıp... Kız da benimle alay niyetine bacağını gösterip 'Küpidon'un okları, Sir Spanyel, Küpidon'un okları," diye bağırdı. Ah onları elime bir geçirsem de bir havanda dövüp un ufak ettikten sonra kısık ateşte pişirip dumanı tüte tüte Tanrılara, ah gutum, ah gutum!*

LADY U.K. *Bu tür konuşmalar Sir, sağduyulu bir adama yaraşmıyor. Galiba geçen gün şeyden -ehem- Takımyıldızlardan, Koltuk Takımyıldızından, Eldebaran'dan, Aurora Borealis'ten söz ediyordunuz... Hiç kuşku yok onlardan biri yörüngesinden çıkmış, fırlamış, daha doğrusu bir saatin iç aksamından birine kaçmış, bir büyükbaba saatin basit sarkacına. Ama bazı yıldızlar vardır Sir Spanyel -ehem- hep yerlerinde dururlar, daha kısa özetleyecek olursak, diriltici sabah serinliğinde deniz kıyısında yanan usul bir ateş parlaklığıyla.*

SIR S.Ö. *Ah yirmi beşimde olacaktım, belimde de keskin kılıcım!*

LADY U.K. (yatıştırırcasına) *Ne demek istediğinizi anlamıyorum Sir. Hem de nasıl. Ben de hayıflanıyorum sizin gibi elbette. Ama gençlik her şey değildir. Size bir sır vereyim, ben de yarı yolu aştım. İniş başladı. Geceleri, sağa sola dönmeden deliksiz uyuyorum. Ateşli günler geride kaldı... Yine de Sir, bana sorarsanız, vasiyet varsa, vaziyet kurtulur.*

SIR S.Ö. *Orası kesin, Madam... ah ayağım nasıl sızlıyor, şeytanın örsünde dövülmüş kızgın bir nal gibi ah! - ne demeye getiriyordunuz siz?*

LADY U.K. *Ne demek mi istiyorum Sir? İlle de onurumu çiğnemem, soylu lordum kurşundan tabutuna gireli beri -yirmi yıl oluyor- lavanta çiçeklerine sarıp kaldırdığım iffetimi göz önüne sermem şart mı? Sözün kısası, Tomurcuk yuvadan uçtu. Kafesi boş kaldı. Ama bir zamanlar, bileklerini çuhaçiçekleriyle bağlamış olan bizler, daha sağlam bir bağla birleştirebiliriz ellerimizi. Bu kadar tumturaklı laf, ince benzetme yeter. Ben Asphodilla, karşınızdayım işte - asıl adım Sue. Ama adım ne olursa olsun, -ister Asphodilla, ister Sue- karşınızdayım ya ve canla başla hizmetinizdeyim. Gizli plan ortaya çıktığına göre, Bob ağabeyin serveti bakirelere kalacak. Orası açık. İşte avukat Quill'in yorumu. "Bakireler... ara vermeksizin sonsuza kadar... İlahi söyleyecekler ruhu için." "Bana sorarsanız, ihtiyacı da var..." Her neyse. Her ne kadar pamuklara sarıp özenle saklayacağımızı balıklara yem ettiksek de düşünmeyin artık üstünde. Kimseye avuç açacak halim yok. Gayrimenkuller var; apartmanlar; sofra takımları; davar; çeyizim; hepsi kayıtlı. Göstereceğim size, parşömene iri harflerle kopya edilmişini, önümüzde uzanan karı kocalık döneminde bizi rahatça geçindirecek bir mal varlığı, inanın bana.*

SIR S.Ö. *Karı kocalık mı! Demek buymuş dilinizin altındaki! Ama ben, bu durumda bir katran fıçısına bağlarım kendimi daha iyi, kış ayazında kaktüslere sarılırım! Aman yahu!*

LADY U.K. *Katran fıçısıymış, lafa bak! Kaktüsmüş laf*

bak! Sen ki Takımyıldızlardan, Samanyollarından söz ediyordun! Benim hepsinden parlak olduğuma yemin ediyordun! Layığını bul, alçak! Köpekbalığı kılıklı! Seni çizmeli yılan! Demek beni istemiyorsun? Önerimi geri çeviriyorsun, öyle mi?

(Elini uzatır; Sir Spanyel öfkeyle iter uzanan eli.)

SIR S.Ö. *Boncuklarını koynunda sakla! Püh! Hiçbirinde gözüm yok! Elmas, saf elmas olsalardı o taşlar, dünyanın yarısı, bütün aşifteleriyle birlikte boynuna dizilmiş olsaydı bile bir tekine elini sürmezdim... bir tekine bile. Bırak yakamı iğrenç baykuş, cadı, kan emici! Rahat bırak beni!*

LADY U.K. *Demek bütün o güzel sözler, bir Noel çöreğinin cicili bicili kurdeleleriymiş!*

SIR S.Ö. *Eşeğin boynuna takılmış çıngıraklar! Ya da bahar şenliğinin meydan direğine asılmış kâğıt güller; ne dersen de... Ah ayağım, ayağım... Küpidon'un okları saplanmış, diye alay etti benimle... Herif de moruk dedi, düpedüz moruk...*

(Seke seke çıkar)

LADY U.K. (yalnız kalmıştır) *Hepsi gitti. Rüzgârın peşi sıra. Oğlan gitti, kız gitti, yalnızca o serserinin sarkaçlığını yaptığı antika saat kaldı ve durdu. Layıklarını bulsunlar - namuslu bir kadının evini batakhaneye çevirdikleri için. Az önce Aurora Borealis katına yükselen ben, katran fıçısı ayarına düştüm. Koltuk Takımyıldızıyken kancık eşek olup çıktım. Başım fırıl fırıl dönüyor. Ne erkeklere güven var, ne kadınlara; ne süslü sözlere,ne güzel yüzlere. Kuzu postu sıyrıldı, yılan çıktı içinden. Hadi koş Gretna Green'e; ıslak otlara yan gel yat da kendin gibi engerek yılanları doğur. Başım nasıl dönüyor... Katran fıçısıymış, laſa bak laſa! Koltuk Takımyıldızı derken... incik boncuk... Andromeda derken... Kaktüs... Haspa diyorum, Haspa! (İçeri seslenir) Çöz kopçalarımı, çatlayacağım neredeyse... Yeşil çuha örtülü sehpamı getir de diz kâğıtları... Kürk*

astarlı terliklerimi de. Bir kâse de çikolatalı tatlıdan... Göstereceğim onlara... Hepsinden uzun yaşayacağım... Haspa diyorum! Haspa! Lanet olsun! Duymuyor mu çağırdığımı? Bak, Haspa, diyorum, bataktan çıkarıp el işi öğrettiğim Çingene dölü seni! Haspa! Haspa!

(Hizmetçilerin bölümüne açılan kapıyı hırsla iter)

Oda boş! O da gitmiş!.. Şşşt tuvalet masasının üstündeki de ne?

(Masanın üstündeki kâğıdı alıp okumaya başlar)

"Kuştüyü yatak benim neyime? Çulsuz Çingenelere takıldım, gidiyorum. Canıma değsin! İmza: Haspa, eski hizmetçiniz." Demek öyle! Soframdan artan elma kabuklarıyla özenle beslediğim, kaptıkaçtı oynamayı, gömlek dikmeyi öğrettiğim Haspa... o da kaçmış. Ah nankörlük, Haspa'ymış senin adın! Şimdi kim yıkayacak bulaşıkları, kim sütümü getirecek yatağıma, kim çekecek nazımı esip savurduğumda, kim çözecek korsemin kopçalarını?.. Hepsi gitti, tek başınayım öyleyse. Yegensiz, âşıksız ve hizmetçisiz.

Artık sona eren oyunun dersi,
Oyun etmeyi sever aşk Tanrısı,
Bak, ayağa saplamış oklarını,
Ama kişi yeter ki azmetsin,
Kutsal bakireler aralıksız şakısın;
"Vasiyet varsa, vaziyet kurtulur."
Elveda sevgili seyirciler.
(Seyircileri selamladıktan sonra Ludy U.K.
sahneden çekildi.)

Sahne sona erdi. Akıl, kürsüsünden indi, giysilerine sarınarak seyircilerin alkışlarına serinkanlılıkla teşekkür ettikten sonra sahnenin öte yanına yürüdü; yıldızlar ve dizbağı

nişanları takınmış soylu lordlarla leydiler peşinden gittiler; Sir Spanyel, yılışık yılışık gülümseyen Lady Külyutmaz'a eşlik ediyordu aksayarak; Âşıkzade ile Tomurcuk, kol kola selam verdiler.

"Allah biliyor ya!" diye haykırdı Bartholomew oyunun diline kaptırarak. "Ders diye buna denir!"

Koltuğunda kaykıldı, kişneyen bir beygir gibi güldü.

Ders mi? Ne dersi? Giles'a göre: Yeter ki istek olsun, bir çıkar yol bulunur. Sözcükler, aşağılarcasına parmak salladılar. Oğlan sevdiği kızla Gretna Green'a gitti ya, işi bitirdi. Sonuçları boş ver.

"Limonluğu görmek ister miydiniz?" dedi ansızın Mrs Manresa'ya dönerek.

"Hem de nasıl!" diye haykırdı Mrs Manresa, ayağa fırladı.

Yine bir ara mı vardı? Programa göre öyle. Çalılıklar arasındaki gramofon çuf çuf çuf ediyordu. Peki ya sonraki sahne?

"Victoria dönemiymiş," diye okudu Mrs Elmhurst yüksek sesle. Herhalde arada bahçelerde gezinecek, konağı dolaşacak vakit vardı. Yine de bir biçimde -nasıl söylese- zaman ve mekân dışıydılar. Sanki oyun, bir şeyi zıvanasından çıkarmıştı; sanki herkesin 'ben' diye bildiği, hiçbir tutamak bulamadan havada uçuşuyordu, yerine oturmuyordu bir türlü. Tam kendileri değilmişler gibi geliyordu. Yoksa giysi - şaşkını mıydılar? Eski püskü, günü geçmiş incecik giysiler; pamuklu pantolonlar, panama şapkaları, Kraliyet Düşesinin Ascot'ta giydiği şapka tarzında ahududu tuvallerle süslenmiş şapkalar, biraz aykırı görünüyordu nedense.

"Giysiler ne güzeldi," dedi bir ses, sahneden çıkmak üzere olan Tomurcuk'a son bir bakış atarak. "Çok yakışıyordu, keşke..."

Çalıların arasındaki gramofon, çuf çuf'unu aksatmadan sürdürüyordu.

Gökten bulutlar geçiyordu. Hava kararsızdı. Hogben'in Fantezisi bir an kül beyazı kesildi. Derken güneş, Bolney'nin yaldızlı yelkovanına vurdu.

"Hava kararsız gibi," dedi biri.

"Hadi kalk... Bacaklarımızı çalıştıralım azıcık," dedi bir başka ses. Çok geçmeden çim tarhları, kıpır kıpır, renk renk giysi adacıklarıyla doldu taştı. Ama seyircilerden bazıları yerinden kalkmamıştı.

"Binbaşı Mayhew ile karısı," diye not aldı gazeteci Page, kurşunkalemini tükürükleyerek. Oyuna gelince, Mrs Bilmem neyi kafa kola alıp ön-metni isteyebilirdi. Gelgelelim Miss La Trobe görünürde yoktu.

Aşağıda, çalılıklar arasında köle gibi çalışıyordu. Tomurcuk, iç etekliğiyleydi. Akıl, pelerinini çobanpüsküllerinin üstüne fırlatmıştı. Sir Spanyel, çizmelerini çekiştiriyordu. Miss La Trobe hepsine koşuşturuyordu.

"Eteğine boncuk geçirilmiş Victoria dönemi pelerini... Nerede o zımbırtı? Fırlatın buraya... Şimdi sıra favoride..."

Eğilip kalkarken bir yandan da çalıların arasından kaçamak bakışlarla seyircileri süzüyordu. Seyirciler ayaklanmışlardı. Çimenlerde geziniyorlardı. Soyunma odasından uzak durmaya özen gösteriyorlardı; geleneğe saygı. Ama ya fazla uzaklaşırlarsa, çevreyi dolaşmaya, evi gezmeye kalkışırlarsa, o zaman... Gramofon çuf çuf ediyordu boyuna. Zaman geçiyordu. Zaman, ne süreyle bir arada tutabilirdi onları? Bir kumardı bu, bir risk... Miss La Trobe sağa sola koşuşturuyor, giysileri çimenlere fırlatıyordu.

Çalılığın tepesinden rastgele sesler geliyordu kulağına, yarım yamalak duyduğu, sahiplerini görmediği gövdesiz, handiyse simgesel seslerdi bunlar, yine de uzaktaki bu gövdesiz sesler arasındaki görünmez bağları sezebiliyordu.

"Neresinden baksan, karanlık."

"Hiç kimse istemiyor Allahın belası Almanlardan başka."

Bir kopukluk.

"Ben olsam şu ağaçları keserdim..."

"Şu gülleri nasıl yetiştirebiliyorlar!"

"Dediklerine göre, beş yüz yıldır bir bahçe varmış burada."

"İhtiyar Gladstone bile, şimdi hakkını verelim..."

Sonra bir sessizlik oldu. Sesler, çalılıktan çıktı. Ağaçlar hışırdadı. Şu anda bir sürü göz, biliyordu Miss La Trobe, bedeninin bütün hücreleri ayaktaydı çünkü, manzarayı seyrediyordu. Gözucuyla Hogben'in Fantezisi'ni seçebiliyordu uzaktan, sonra yelkovan parladı.

"Ayna düşüyor, dikkat," dedi bir ses.

Miss La Trobe, onların manzaraya bakarken parmaklarının arasından kaydıklarını duyuyordu derinden.

"Şu Allahın cezası Mrs Rogers da nerede? Gören var mı?" diye bağırdı, Victoria pelerinlerinden birini kaparak.

O sırada bir baş, geleneği çiğneyerek titreyen bahar dallarının arasından uzandı: Mrs Swithin.

"Miss La Trobe!" diye haykırdı, sustu. Sonra yine, "Miss La Trobe, sizi yürekten kutlarım!"

Bir an duraksadı. "Bana öyle bir duygu tattırdınız ki..." Ne diyeceğini bulamadı bir an, sonra buldu - "Çocukluğumdan beri hep..." Gözlerinin önüne bir perde çekilmiş, şimdiki zaman silinmişti. Çocukluğunu anımsamaya çalıştı, vazgeçti, bu zor durumdan kurtulmak için Miss La Trobe'dan yardım istercesine elini hafifçe sallayarak sözünü sürdürdü: "Hep bu gündelik hayhuy, derim kendi kendime; merdivenleri inip çıkmak, 'Ne arıyordum sahi?' demek, "Gözlüğümü mü yoksa? Gözlüğüm gözümde ama'.."

Yaşlılara özgü dupduru bir bakışla Miss La Trobe'un gözlerine dikti gözlerini. Ortaklaşa bir anlamın doğması adına ortak bir çabayla buluştu bakışları. Olmadı; Mrs Swithin, içinden geçenlerin bari bir kırıntısına umutsuzca sarılarak, "Rolüm küçücüktü aslında!" dedi. "Ama siz öyle bir duygu

aşıladınız ki bana, sanki istesem Cleopatra'yı da oynayabilirdim!"

Titrek bahar dallar arasından başını sallayarak uzaklaştı.

Köylüler birbirlerine göz kırptılar. Çalılara dalan ihtiyar Çıtkırıldım'a dense dense "Çatlak," denirdi.

"İstesem Cleopatra olabilirdim pekâlâ," diye yineledi Miss La Trobe. "Oynanmadan kalmış rolümü kıpırdattınız içimde," anlamında.

"Şimdi etekliğe bakalım, Mrs Rogers," dedi.

Mrs Rogers, siyah çoraplarıyla ucubeyi andırıyordu. Miss La Trobe, Victoria dönemine özgü kat kat farbelalarla örttü onun başını. Uçlarını bağladı. İhtiyar Swithin'in demek istediği, "Yüreğimin tellerini titrettiniz,"di; Teller titreyince de -nereden nereye- Cleopatra çıkmıştı! Miss La Trobe'un içini bir utku dalgası sardı. Yine de yalnızca bazı bireylerin yüreklerini titretmekle kalmıyordu ki; yüzen gezen bedenlerle sesleri bir potada eriten, bu şekilsiz çamurdan yepyeni bir dünya yoğuran bir yaratıcıydı o. İşte beklediği an gelip çatmıştı - utku anı.

"Oldu işte!" dedi siyah kurdeleleri Mrs Rogers'ın çenesinin altında bağlarken. "Tamam! Sıra beylerde - Hammond!"

Hammond'a el etti. Genç adam, utana sıkıla çıktı öne, şakaklarına siyah favorilerin yapıştırılmasına boyun eğdi. Yarı kısık gözleri, hafifçe geriye kaykılmış başıyla Kral Arthur'a benziyordu Miss La Trobe'a göre, soylu, şövalyevari sırım gibi.

"Binbaşının frakı nerede?" diye sordu Miss La Trobe, bu sorunun genç adamı rolüne ısındıracağını umarak.

Tık tık tık... Gramofon çalışıyordu. Zaman geçiyordu. Seyirciler geziniyor, dağılmaya başlıyorlardı. Onları bir arada tutan, yalnızca gramofonun tık tıkıydı. Çiçek tarhlarının arasında tek başına dolaşan Mrs Giles, savuşmak üzereydi.

"Müzik başlasın!" diye buyurdu Miss La Trobe. "Çabuk! Müzik başlasın! Öteki! On Numaralı!"

Rastgele bir gül seçerek, "Acaba," diye mırıldandı Isa, "biricik gülümü seçip koparabilir miyim artık? Beyazı mı, pembeyi mi? Sıkıca tutabilir miyim parmaklarımın arasında?.."

Yanından geçenler arasında gri takımlı adamın yüzünü aradı. Bir saniyecik oradaydı; çevresi kalabalıktı, geçit vermiyordu. Bir an sonra da yok olmuştu.

Isa, çiçeği attı. Hangi biricik, bağımsız yaprağı kavrayabilirim ki parmaklarımın arasında? Hiç. Tarhların arasında tek başına dolaşamazdı da. En doğrusu, yolunda ilerlemekti; dönüp ahıra doğru yürüdü.

"Nerelerde geziniyorum ben?" dedi içinden. "Hangi esintili dehlizlerde? Kör rüzgârların çarpıştığı? Görmeye değer hiçbir şey yeşermez orada. Hele gül, asla. Çıkış nereye? Akşamın örtüsüyle sarmalamadığı, güneşin ışıtmadığı çorak, loş bir tarlaya. Orada her şey bir. O gül açmaz, gül açılmaz yörede. Ne değişime yer var, ne değişebilenle sevilene; ne kavuşmalar, ne ayrılıklar, ne de bir elin bir başka ele uzandığı, gözün gözden kaçırıldığı kaçamaklarla kaçak duygular."

Ahırın avlusuna varmıştı, köpekler bağlıydı orada, orada bakraçlar diziliydi; koca armut ağacı, daldan basamaklarını duvara uzatmıştı. Kökleri, yassı taşların altında kalan armut ağacı, sert ham armutlarla yüklüydü. Armutlardan birini elledi. "Onların dünyadan süzdüklerinin yükünü ben nasıl taşıyorum," diye mırıldandı; anılar, elde avuçta ne varsa. Geçmişin omzuma yığdığı yük bu, çölü aşan uzun kervanın ucundaki sıpayım. "Çök bakalım," demiş geçmiş bana. "Küfelerini benim meyvelerimle doldur. Şimdi de kalk, sıpacık. Topukların su toplayana, nalların çatlayana kadar git yoluna, boyunu görelim."

Armut taş gibiydi. Diplerini köklerin çatlattığı taşlara

baktı Isa. "Bu yük, daha beşikte yüklenmiş bana," dedi dalgın dalgın; dalgaların mırıltısıyla; kıpırtılı karaağaçların hışırtısıyla; kadınların mırıldandığı ninnilerle aşılanmış kulağıma; neyi anımsamamız gerekiyor; neyi unutabiliriz."

Başını kaldırdı. Avludaki saatin ışıltılı akrebiyle yelkovanı, saat başına iki dakika kaldığını gösteriyordu, tam tamına. Birazdan çalacak saat.

"Birazdan yıldırım inecek," diye mırıldandı, "şu taş mavisi gökten. Ölülerin ördüğü bağlar çatladı - Elimizdeki avcumuzdaki, boşalmış geminden."

Sesler girdi araya. Avludan geçenlerin konuşmaları.

"Kimileri, her şeyimizden soyunduğumuz gün, kutlu bir gündür, der. Kimileriyse ömrün gününün dolduğuna inanır. Hepsi hanı ve hancıyı görüyor görmesine de hiçbiri kişisel sesini yükseltmiyor. Eski titreşimlerden arınmış özel sesini. Hep bayat mırıltılar geliyor kulağıma; altın ve para şıngırtısı. Bir şamata..."

Sesler artmıştı. Seyirciler taraçaya dönüyorlardı akın akın. Isa toparlandı. Kendini yüreklendirdi. "Hadi bakalım sıpacık, düşe kalka ilerle yolunda. Bizi gütme hevesiyle yola çıkıp yarı yolda bırakan önderlerin çılgın söylevlerini dinleme sakın. Camsı, katı yüzlerin laf kalabalığını da. En iyisi, çobana kulak ver sen, onun çiftlik duvarının dibinde öksürüşüne; atlı, dörtnala yanından geçerken iç çekişine kurumuş ağacın; kız, kışlada çırılçıplak soyulduğunda yükselen bağırtılara; ya da Londra'da penceremi açtığımda duyduğum o çığlığa..." Limonluğun önündeki patikadaydı şimdi. Kapı bir tekmede açıldı. Mrs Manresa ile Giles çıktılar. Isa, onlara görünmeden çimenlerin arasından ta ön koltuklara kadar gitti peşlerinden.

Çalılıktaki gramofonun çuf çufu kesilmişti. Miss La Trobe'un buyruğu üstüne, başka bir parça çalıyordu. On Numaralı. Londra'dan sokak sesleri. "Bir potburi."

Ses, "Lavanta, mis gibi lavanta çiçeği, müşterisi var mı lavanta çiçeğimin?" diyerek, titrek sesiyle kendini acındırarak çevresinde toplamaya çalışıyordu seyircileri boşu boşuna. Bazı seyirciler, sesi duymazdan geldi. Bazıları gezinip dolaşmayı sürdürdü. Bazıları yürümeyi kesti, ama oturmadı. Albay Mayhew ile karısı gibi yerlerinden hiç kalkmamış olanlarsa, ellerine tutuşturulmuş silik kopyadan bilgi edinmeye çalışıyorlardı.

"On Dokuzuncu Yüzyıl." Gerçi Albay Mayhew, oyunu sahneleyenin iki yüzyılı on beş dakikadan az bir süreye sıkıştırmaya hakkı olup olmadığını tartışmıyordu. Ama sahnelerin seçimi kafasını karıştırmıştı.

"Britanya Ordusu neden yoktu oyunda? Ordu olmadan tarih olur mu, ha?" diye dile getirdi görüşünü. Mrs Mayhew, kocasının kulağına doğru eğilerek karşı çıktı, çok fazla şey beklememek gerekirdi. Ayrıca, oyunun sonunda, büyük bir olasılıkla bütün oyuncular, bayrağın çevresinde toplanacaklardı. Finalde. Ayrıca, şu güzel manzara uzanıyordu gözlerinin önünde. Manzaraya baktılar.

"Lavanta... mis gibi lavanta çiçeği..." Mount'dan ihtiyar Mrs Lynn Jones, iskemlelerden birini ön sıraya itti şarkıyı mırıldanırken. "Geldim işte Etty," dedi. Etty Springett'in yanına pat diye çöktü, dul kalalıberi ikisi aynı evi paylaşıyorlardı.

"Hiç unutmadım," dedi parçaya başıyla tempo tutarak. "Sen de unutmamışsındır ya sokaklarda nasıl bağıra çağıra söylerlerdi bu şarkıyı." Bugün gibi gözlerinin önündeydi uçuşan perdeler ve ikisi, sardunya, hüsnüyusuf saksılarıyla sokaktan aşağı yürürken erkeklerin: "Tomurcuklar çatlıyor, boy atıyor fidanlar," diye çığrışmaları.

"Bir kupamsı araba vardı, aklımda kaldığı kadarıyla, bir tane tek atlı, bir de çekçek. Sokak ne kadar sessizmiş o günlerde. Tek atlıya çiftler mi binerdi? Öbürüne tek kişi

mi? Ya Ellen'ın aşçı takkesiyle, önlüğüyle sokakta ıslık çalması? Hatırında mı sahi? Ya o kapkaççılar, birimizin elinde yük görünce istasyondan ta eve kadar peşi sıra koşan hamallar?"

Parça değişti. "Satılık demir, azıcık hurda demirin var mı?" Hatırında mı? Siste böyle haykırırdı adamlar. Seven Dials'dan gelirlerdi. Kırmızı mendil bağlarlardı... Mengeneciler mi derdik onlara sahi? Tiyatrodan eve yürümek - Aman Allahım- başlı başına bir işti. Regent Sokağı, Piccadily, Hyde Park Corner'dan geçilmezdi. Oynak kadınlar... Nereye gitsen, çöplükler, atılmış ekmek doluydu tepeleme. Covent Garden'ın orada biliyorsun, Irlandalılar... Bir balo dönüşünde Hyde Park Corner'dan geçerken hani, o beyaz eldivenin anısı aklında mı?.. Hani babam, dükün parktan geçişini anlatırdı. İki parmağıyla -şöyle dokunurmuş şapkasına... Annemin albümü bende. Bir göl ve iki sevgili. Byron'un bir şiirini kopya etmiş altına; galiba, o zaman İtalyan yazısı denilen bir tür elyazısıyla."

"O da ne? 'Eski Kent Yolu üstünde hakladım hepsini.' Bizim boyacı çocuk, ıslıkla söylerdi bu parçayı, hiç unutmam. Şekerim, ya hizmetçiler... Ihtiyar Ellen... Bir yıllık ücreti on altı paund, düşün... Ya o sıcak su torbaları! Tel çemberli etekler! Korseler! Crystal Palace'ı, itfaiye binasını anımsıyor musun, Mira'nın pabucunun teki, çamura saplanmıştı hani?"

"Şu genç hanım Giles'ın karısı... Annesi, gözümün önünde; Hindistan'da ölmüştü... Biz, o sıralar kat kat iç etekler giyiyorduk herhalde. Sağlıksız mı? Mutlaka... Kızıma baksana, sağda, tam arkanda. Kırkına geldi, ama hâlâ saz gibi ince. Her katın buzdolabı ayrı... Annemin öğle yemeğini hazırlatması neredeyse öğleyi bulurdu... On iki kişiydik biz. Hizmetçileri de sayarsak, on sekiz kişilik bir aileydik... Şimdi, marketlere telefonla sipariş veriyorlar, tamam... İşte Gi-

les geliyor, yanında Mrs Manresa. O tip kadından pek hoşlanmam kendi adıma. Yanılıyor olabilirim... Albay Mayhew da her zamanki gibi iki dirhem bir çekirdek... Cobbs Corner'dan Mr Cobbet de gelmiş, orada, maymun ağacının altında. Yüzünü kırk yılda bir görürüz... Işin güzel yanı da bu ya; insanların bir araya gelmesi. Günümüzde, hepimizin işi başından aşkınken, başka ne isteyebiliriz... Program nerede? Sende mi? Bakalım şimdi ne varmış... On Dokuzuncu Yüzyıl... Bak bak, köylüler ağaçların arasında göründüler. Başlarken bir öndeyiş..."

Kırmızı çuhayla kaplı, ağır altın püsküllerle süslü kocaman bir kasa sahnenin ortasına taşınmıştı. Giysilerin hışırtısı duyuldu, koltuklar çekildi. Seyirciler telaşla, suçluluk duygusuyla yerlerine oturdular. Miss la Trobe'un gözü üstlerindeydi. Miss la Trobe, kendilerine çekidüzen vermeleri için on saniye tanıdı onlara. Sonra parmağını şaklattı. Tantanalı bir marş başladı bangır bangır: "Silahlı ve gözü pek, yiğit ve atak" vb. Ve bir kere daha, simgesel, devsi bir karaltı fırladı çalılardan. Meyhaneci Mudge'dı ama kılığı öylesine değişmişti ki her gece birlikte kafa çektiği ayyaş dostları bile tanıyamadılar onu. Kim bu adam yahu sorusu, kalabalıkta gidip geldi kahkahalar arasında. Siyah, uzun, kat kat bir pelerin giymişti. Parlamento Alanındaki heykellerden birininkini andıran su geçirmez, parlak malzemeden yapılma bir pelerin; başında, polis kaskını andıran bir miğfer; göğsü boydan boya madalyalarla kaplı; sağ elindeki Kraliyet Muhafızlarınınkini andıran değneği (Vilayet Konağı'ndaki Mr Willert'tan ödünç alınma) öne doğru uzatmıştı. Ne çare ki, pamuktan yapılmış gür siyah sakalını güçlükle yaran boğuk, çatlak sesi kimliğini hemen ele verdi.

"Bizim Budge bu canım, Mr Budge bu," diye fiskos ettiler seyirciler.

Budge, copunu sallayarak söze girdi:

Hyde Park Corner'da trafik idare etmek, her babayiğidin kârı değildir dostlar. Otobüsler, öte yanda gelin gibi arabalar. Hepsi üşüşür yolun ortasına. Sağdan gitsen olmaz mı? Dur, sen şuradaki!

(Copunu salladı.)

İşte ihtiyar bir hanım, şemsiyesi beygirin burnuna girecek neredeyse.

(Cop, Mrs Swithin'a doğru sallanıyordu özellikle.)

Mrs Swithin, o an, sırf yetkenin haklı öfkesini üstüne çekmek dürtüsüyle kendini kaldırımdan atmışçasına buruşuk elini havaya kaldırdı. Kıstırdım onu işte, diye düşündü Giles; halasına karşı resmi yetkeyle işbirliğine girerek.

Hava ister puslu olsun ister açık, görevim başım üstüne (diye sürdürdü Budge) *Piccadilly Circus'ta; Hyde Park Corner'da, Hazreti Kraliçemizin İmparatorluğunun seyrüseferi. İster İran Şahı olsun, ister Fas Sultanı, isterseniz bizzat Kraliçe hazretleri; Cook'un gezginleri; kara derililer, beyaz derililer, denizciler, askerler; okyanusu aşıp Kraliçenin eteğine yüz sürenler; hepsinin uyduğu kural, cop kuralı.*

(Copunu sağdan sola savurdu görkemle.)

İşim bu kadarla bitse iyi. Benden sorulur gözetimi, yönetimi, ikbali ve iffeti Majestelerinin uyruklarının; sömürgelere uzanan kuyruklarının; Tanrıya ve insana itaata ilişkin buyruklarının.

Tanrı'ya ve insana itaat buyruklarına gelince (diye yineledi ve büyük bir ciddiyetle cebinden çıkardığı parşömene yazılı bir genelgeden okuyormuş gibi yaptı.)

Pazar günleri, kiliseye gideceksin; Pazartesileri, saat tam dokuzdaki otobüse yetişeceksin. Salıları, kilise kurulunda günahkârların ruhlarını kurtarabilirsin; Çarşamba akşamı ye-

mekte bir toplantı daha - çorbada tuzun bulunsun. Belki Irlanda'da huzursuzluk vardır; sonra açlık. Fenianlar. Aklına ne gelirse. Perşembe günleri, Peru yerlileri himayemizi istiyorlardır, ıslahat bekliyorlardır; gerekeni yaparız. Ama sakın yönetimimiz bu kadarla biter sanmayın. Bir Hıristiyan ülkesidir İmparatorluğumuz; başımızda Beyaz Kraliçe Victoriamız. Her tür düşünce, her tür din, içki, giyim, davranış dahil benim copuma bakar. Esenlik ve saygınlık atbaşı gider, di mi ama? Demek İmparatorluğu yönetenin gözü her an üstümüzde olmalı, yatağımızda; tabii mutfağımızda da oturma odamızda, kitaplıkta; iki kişi, diyelim senle ben nerede bir araya gelirsek, orada. Parolamız erdemdir bizim, esenlik ve saygınlık dahil. Yani bırakalım da zehirlensin mi toplum.

(Duraksadı, ama hayır, ezberini unutmamıştı.)

Cripplegate; St Giles; Whitechapel'da madenciler varmış. Bırakın ter döksünler; tezgâhlarda kan tükürsün işçiler hak ettikleri üzere. İmparatorluk halkı olmak kolay mı; zavallı beyaz adamın taşıdığı yüke bak. Ayrıca, ister inan ister inanma, Hyde Park Corner'da, Piccadilly Circus'ta trafiği düzene soksa soksa, beyaz ırktan bir erkek sokar, tam gün çalışarak.

Sustu, durduğu yükseltiden, aşağıdakileri kurumlu, buyurgan, dik bakışlarla süzdü. Yakışıklı görünüyordu doğrusu, elinde salladığı copu, üstünde uçuşan su geçirmez yağmurluğuyla; bütün seyirciler yakışıklılığında birleştiler. Victoria döneminin bir polis müdürüne cuk oturması için bir sağanak, başının üstünde uçuşan güvercinler, St Paul'un ve Abbey'nin çanlarının çalması yeterdi; tabii seyircileri de çıngırak sesleriyle çanları Victoria dönemi görkeminin doruğunu vurgulayan sisli bir Londra ikindisine taşımak gerekiyordu.

Bir kesinti oldu. Hacıların ağaçların arasında dolaşırken

söyledikleri şarkı duyulabiliyordu ama sözler anlaşılmıyordu. Seyirciler yerlerinde oturup beklediler.

"Cık cık cık," dedi Mrs Lynn Jones sitemle. "O dönemin de büyük adamları vardı..." Neden bilmiyordu, ama her nedense babasına yöneltilmiş bir hakaret kokusu aldı, dolayısıyla kendisine de.

Etty Springett de cık cık dedi yüzünü buruşturarak. Yine de o dönemde küçük çocukların madenlerde arabalara koşulduğu kesindi; ışık sızmayan dehlizler vardı; buna karşın babacığı, akşam yemeğinden sonra yüksek sesle Walter Scott okurdu, ama buna karşılık boşanmış kadınlar saraya kabul edilmezlerdi. Herhangi bir yargıya varmak ne kadar güçtü! Keşke bir an önce öbür sahneye geçselerdi. Tiyatrodan çıkarken oyunda ne anlatılmak istendiğini tam tamına kavramazsa içi rahat etmezdi. Tabii bu seyirlik bir köy oyunuydu yalnızca... Kırmızı çuhalı kasanın çevresine yeni bir dekor kuruyorlardı işte. Programdan yüksek sesle okudu:

"Piknik partisi. 1860 dolayları. Mekân: Bir göl. Kişiler..."

Durdu. Taraçaya bir çarşaf serilmişti. Herhalde göl oydu. Kabaca boyanmış dalgacıklar, gölün suları olsa gerekti. Şu yeşil fırça vuruşları da sazlar. Gerçek kırlangıçların çarşafın bir ucundan öbür ucuna uçmaları gerçekten seyre değerdi.

"Baksana Minnie!" diye haykırdı, "Canlı kırlangıçlar bunlar!"

"Hişşt, hişşt!" uyarısıyla lafı ağzına tıkandı. Oyun başlamıştı çünkü. Dar paçalı pantolon giymiş, favorili bir genç, ucu sivri bir sopayla gölün kıyısında göründü.

EDGAR T... *Size yardım edeyim Miss Hardcastle: Bi dakka!*

(Tel çemberli eteklik giymiş, başına mantarlarla süslü bir şapka takmış Miss Eleanor Castle'ı yukarı çeker. Bir an, soluk soluğa durup manzaraya bakarlar.)

ELEANOR... *Aşağıda, yaprakların arasında kalan kilise ne küçük görünüyor buradan!*

EDGAR... *Gezginler Kuyusu, âşıkların buluşma yeri de öyle.*

ELEANOR... *Lütfen, onlar gelince yarım kalan sözlerinizi bitirin, Mr Thorold. Şey diyordunuz. "Hayattaki tek amacımız..."*

EDGAR... *İnsan kardeşlerimize yardım etmek olmalı.*

ELEANOR (derin derin iç çekerek) *Ne kadar doğru, doğruluğu su götürmez!*

EDGAR... *Peki neden iç çekiyorsunuz, Miss Hardcastle? - Sizin kendinizi kınamanız için hiçbir neden yok - bütün hayatınız başkalarına yardım etmekle geçmiş. Ben, kendimi düşünüyordum. Artık genç sayılmam. Kişi yirmi beşine varmışsa, yaşamının en iyi günleri geride kalmıştır. Benim hayatımsa (göle bir çakıltaşı fırlatır) suda eriyen bir halka gibi.*

ELEANOR... *Yapmayın Mr Thorold, beni tanımıyorsunuz. Göründüğüm gibi değilim ben. Ben de...*

EDGAR... *Bunu bana söylemeyin Miss Hartcastle - hayır inanamam buna. İnançsızlığa kapıldığınız oldu mu yoksa?*

ELEANOR... *Hayır o kadarı değil, şükürler olsun o değil de... Ama hep evimin dört duvarı içinde kalmam, hep korunmalı, güvenceli olmam sizin de gördüğünüz gibi, sandığınız gibi. Neler diyorum ben? Olsun! Anneciğim gelmeden size doğruyu söyleyeceğim. Ben de dinsizleri dine döndürmeye can attım aslında!*

EDGAR... *Miss Hardcastle... Eleanor... Aklımı başımdan alıyorsunuz! Size bir şey sorabilir miyim açıkça? Hayır olamaz, öylesine genç, güzel ve saf sınız ki. Lütfen iyice düşünün yanıtlamadan.*

ELEANOR... *Kaç kereler düşündüm, diz çöküp yakardım!*

EDGAR... (cebinden bir yüzük çıkararak) *Öyleyse... Annem son nefesinde bana bu yüzüğü vermişti, bu yüzüğü taka-*

cağım kızın, ancak Afrika çöllerinde putperestler arasında geçecek bir hayatın -

ELEANOR (yüzüğü alarak) *Sonsuz bir mutluluk olduğuna inanması şartıyla! Hişşt!* (Yüzüğü cebine atar) *Anneciğim geliyor!* (Birbirlerinden uzaklaşırlar).

(Mrs Hardcastle, siyah şifon giysisiyle, eşek üstünde girer; geyik avcısı kasketi giymiş yaşlıca bir beyin eşliğinde).

MRS H.... *Demek bizim önümüze geçtiniz, gençler. Bir zamanlar, Sir John, ikimiz hep birinci olurduk. Oysa şimdi...*

(Sir John, onun eşekten inmesine yardım eder. Çocuklar, genç erkeklerle genç kadınlar, bazıları büyük sepetler, bazıları kelebek ağları, bazıları küçük dürbünler, bazıları da bitkibilim örnekleriyle dolu teneke kutularıyla görünürler. Göl kıyısına bir kilim atılır. Mrs H ile Sir John, katlanır iskemlelerine otururlar.)

MRS H... *Şimdi çaydanlıkları kim dolduracak? Kim çalı çırpı toplayacak? Alfred* (küçük oğlana seslenir) *kelebeklerin peşinde koşmasana, üşütüp hastalanacaksın... Sir John'la biz sepetleri şuracıkta açar boşaltırız, çimenler zaten kavrulmuş, geçen yıl burada piknik yapmıştık.*

(Gençler, değişik yönlere koşarlar. Mrs H. ile Sir John sepeti boşaltmaya başlarlar.)

MRS H... *Geçen yıl Mr Beach de bizimle birlikteydi. Hepimizin ölümü o kadar güzel olsun* (Kenarı, siyah işli bir mendille gözlerini siler.) *Her yıl, birimiz ayrılıyor aramızdan. Şu, jambon... Şu da orman tavuğu... Şu pakette de av etinden sandviçler var...* (Yiyecekleri otların üstüne serer.) *Dediğim gibi, zavallı sevgili Mr Beach... Ay, bari krema kesilmemiş olsa. Bordo şarabını Mr Hardcastle getirecek. Bu işi ona bırakırım hep. Ama Mr Hardcastle, Mr Piggot'la Romalılar konusu-*

nu tartışmaya başladı mı... Geçen yıl küfürleşiyorlardı neredeyse... Yine de beylerin boş zamanlarını değerlendirmeleri çok hoş, toza toprağa bulansalar da şu kurukafaları falan toplarken... Ne diyordum sahi -ha, zavallı Mr Beach'imiz... Aslında size sormak istediğim bir şey var da (sesini alçaltır) *bir aile dostunuz olarak tabii, yeni papazımız hakkında ne düşünüyorsunuz- bizim konuşmalarımızı duyamazlar değil mi? Yok canım, çalı çırpı topluyorlar... Geçen yıl, hevesimiz kursağımızda kaldı. Tam yiyecekleri çıkartmıştık... yağmur boşandı. Size yeni papazımızı soracaktım, sevgili Mr Beach'in yerine geleni. Duyduğuma göre, adı Sibthorp'muş. Sanırım yanılmıyorum, çünkü kuzenlerimden biri bu adı taşıyan bir kızla evlenmişti, aile dostu olarak aramızda sizli bizli olmaya gerek yok... İnsanın kızları varsa doğrusu size imreniyorum Sir John, bir tanecik kızınız var, benimse tam dört adet kızım! İşte o yüzden -laf aramızda- sizden adı Sibthorp mudur nedir, o genç hakkında neler bildiğinizi söylemenizi istiyorum, çünkü daha evvelsi gün Mrs Patts, bizim çamaşırları getirirken, yolda, papaz evinin önünde denklerin açıldığını görmüş; gardırobun üstünde ne varmış dersiniz? Bir çaydanlık örtüsü! Tabii yanılmış da olabilir... Yine bir aile dostunuz sıfatıyla size sormak geçti içimden - laf aramızda. Acaba Mr Sibthorp'un karısı var mı?*

O sırada, Victoria modası pelerinlerine sarınmış, favorili ve silindir şapkalı köylülerden oluşan koro, şarkıya başladı:

Acaba Mr Sibthorp evli mi? Acaba karısı var mı? Beyni oyan eşekarısı bu, içe düşen kurt, mantara saplanan burgu; delgiyle, burguyla ana yüreğindeki kurgu kat kat açılıyor sonsuza kadar; çünkü anaya düşen sormaktır, kızları varsa, hele dört direkli geleneksel karyolada, kabarık döşekte peydahlanmışlarsa. Acaba dua kitaplarının yanı sıra; cüppesinin ve değneğinin yanı sıra; kamışıyla oltasının yanı sıra; aile albümüyle çiftesinin de; eşyalarını çözerken, o saygıdeğer düğün andacını, hanıme-

liler işlenmiş çaydanlık örtüsünü de serdi mi gözler önüne? Mr Sibthorp'un karısı var mı? Evli mi Mr Sibthorp sahi?

Koronun şarkısı sırasında piknikçiler toplandılar. Mantarlar patladı. Orman tavukları, jambonlar, piliçler dilimlendi. Ağızlar işledi. Kadehler boşaldı. Ağız şapırtısından, kadeh şangırtısından başka ses duyulmaz oldu.

"Tıka basa doydular," diye fısıldadı Mrs Lynn Jones, Mrs Springett'e. "Orası öyle de. Bence mideleri bozulacak."

MR HARDCASTLE... (bıyığında kalmış et kırıntılarını silerek) *Şimdi...*

"Şimdi ne?" diye fısıldadı Mrs Springett eğlencenin abartılacağı umuduyla.

İçimizdeki insanı doyurduğumuza göre, gelin artık ruhun gıdasını karşılayalım. Genç kızlardan birinden bir şarkı rica ediyorum.

GENÇ KIZLAR KOROSU... *Benden istemeyin... yapamam... hakikaten yapamam... Seni zalim seni, sesin kalmadı biliyorsun... Saz olmazsa olmaz... vb. vb.*

GENÇ ERKEKLER KOROSU... *Zırvaya bak! Hadi "Yazın Son Gülü"nü söyleyin. "Ben hayatımda gözleri ahû sevmedim"i istiyoruz.*

MRS H. (sert bir sesle) *Eleanur ile Mildred şimdi "Bir kelebek olsaydım"ı söyleyecekler.*

(Eleanor ile Mildred, ses etmeden ayağa kalkarlar ve "Kelebek olsaydım"ı söylerler.)

MRS H... *Çok teşekkür ederim canlarım benim. Şimdi beyler, "Anayurdumuz!"*

(Arthur ile Edgar "Rule Britannia"yı söylerler.)

MRS H... *Teşekkürler Mr. Hardcastle...*

MR HARDCASTLE (ayağa kalkar, fosilini elinde tutarak) *Hadi dua edelim.*

(Herkes ayağa kalkar.)

"Bu kadarı da fazla, çok fazla," diye karşı çıktı Mrs Springett.

MR H... *Yüce Tanrım, verdiğin bütün nimetler için şükrediyoruz sana; yediklerimiz ve içtiklerimiz için; doğanın güzellikleri için, yüce anlayışınla aydınlattığın için kafalarımıza* (fosili evirip çevirdi). *Özellikle bize en büyük armağanın barış için. Bize sadık kulların olma hakkını bağışla şu dünyada; bağışla da senin...*

Tam o sırada eşeğin postunun altında köyün delisi Albert'in canlandırdığı arka ayaklar kıpırdadı. İsteyerek mi olmuştu, istemeyerek mi? "Eşeğe bakın! Eşeğe bakın!" diye kıkır kıkır gülen bir ses, Mr Hardcastle'ın duasını bastırdı; ama biraz sonra yine yükseldi sesi:

...senin cömertliğinde yenilenmiş bedenlerimiz, senin bilgeliğinden esinlenmiş kafalarımızla mutlu dönelim yuvamıza... Amin.

Mr. Hardcastle, elindeki fosili öne uzatarak, uygun adım çıktı sahneden. Eşek dizginlendi, sırtına sepetler yüklendi; piknikçiler, bir geçit alayı oluşturup tepenin üstünde teker teker gözden uzaklaşmaya başladılar.

EDGAR (Eleanor'la birlikte alayın sonunda yürürken) *Kâfirleri dine döndürmek ha!*

ELEANOR: *Amaç, insan kardeşlerimize yardım etmek!*

(Oyuncular çalılığa daldılar.)

BUDGE... *Sayın baylar, sayın bayanlar toparlanıp eve gitmenin zamanı geldi artık. Şu durduğum yerden elimde değneğim, Victoria'nın mülkünün izzeti, ikbali ve iffetiyken gözettiğim, önümde gördüğüm* - (parmağını Pointz Konağı'na doğru uzattı: ekin kargaları gaklıyordu; bacadan duman yükseliyordu.)

"Yuva, biricik yuvamız."

Gramofondan bildik şarkı yükseldi: *Nereye gidersen git, isterse saray olsun vb. Yoktur yuva gibisi.*

BUDGE... *Evet, yuva sayın baylar; yuvaya, sayın bayanlar, toparlanıp eve dönme zamanı geldi çattı. Ateşin daha bir parıldadığını siz de görmüyor musunuz sönmez ocakta?* (Parmağını uzattı: Pencerelerden biri ateş kırmızısıydı) *Mutfakta olsun, çocuk odasında, oturma odasında ve kitaplıkta? İşte budur ocağın ateşi, yuvanın. Bakın! Bizim Jane çay getirmiş. Hadi bakalım, oyuncaklarınız nerede çocuklaşır? Anacık, hemen örgünü al eline. Bakın* (değneğini Cobbs Cornerlı Cobbet'a doğru salladı) *helal ekmek yiyen kişi geliyor, çünkü tezgâhının başından, dükkânındaki işinden, kentten dönüyor yuvaya. "Bir fincan çay, anacık." Dizlerimin dibine oturun yavrularım. Okuyacağım sizlere. Ama hangisini? Denizci Sindbad'ı mı? İncil'den bir inci mi? Üstelik resimli. Hiçbiri mi? Oyuncak tuğlalarınızı getirin hadi. Binalar kuralım: Konservatuvar mı olsun, laboratuvar mı? Sanat okulu mu yoksa? Yoksa burcunda bayrağımız dalgalanan bir kule mi; dul kalan Kraliçemizin, çay saatinden sonra Kraliyet yetimlerini eteğinin dibinde topladığı? Çünkü ne de olsa "Yuva biriciktir," bayanlar. Yuva biriciktir beyler, haydin. Çirkini güzeli, yoktur yuva gibisi.*

Gramofon, "Yuva, biricik yuva," diye hırıldıyordu; Budge hafifçe sendeleyerek sandıktan indi, sahneden çıkan alayın ucuna takıldı.

Ara verilmişti.

"Yine de çok güzeldi," diye karşı çıktı Mrs Lynn Jones. Yuvayı demek istiyordu, aydınlık oda, kıpkırmızı perdeler, yüksek sesle kitap okuyan babacığı.

Sahne yardımcıları, çarşaftan gölü sarıp topluyor, sazları

söküyorlardı. Gerçek kırlangıçlar, gerçek otların arasında sekip duruyorlardı. Ama onun gözü yuvadan başka bir şey görmüyordu hâlâ.

"Çok..." diye yineledi evini anarak.

"Bence ucuz ve kasıtlı," diye çemkirdi Etty Springett oyunu kastederek; Dodge'un yeşil pantolonuna, sarı benekli boyunbağına, iliklenmemiş yeleğine pis pis baktı sonra.

Gelgelelim Mrs Lynn Jones, hâlâ eve takılı kalmıştı. Budge'ın kırmızı çuha halısı dürülüp kaldırılırken, acaba diye düşündü -bozukluk değil hayır, o değil- ama bir 'sağlıksızlık' mı vardı babaevinde, yuvada? Azıcık ekşimiş et gibi, hizmetçilerin deyişiyle koktu kokacak mıydı? Yoksa neden kalmasındı yerli yerinde? Zaman, mutfak saatinin akrebiyle yelkovanı gibi ilerliyordu boyuna. (Çalılar arasındaki gramofon çuf çufluyordu.) Herhangi bir direnişle karşılaşmadıkları sürece, diye düşündü, sorun yoktu, bildiği gibi dönecekti çark. Yuva kalacaktı yerli yerinde, babacığının sakalı, daha da daha da uzayacaktı, diye düşündü; anneciğinin örgüsü de -sahi ne yapıyordu bütün o ördüklerini?- Bir değişimin olması kaçınılmazdı, dedi kendi kendine, yoksa babacığımın sakalıyla anneciğimin örgüleri uzadıkça uzardı, kilometrelerce. Şimdilerde damadı, sinekkaydı tıraş oluyordu. Kızının bir buzdolabı vardı... Kafam nasıl da daldan dala atlıyor, diyerek toparlanmaya çalıştı. Aslında demek istediği, düzen tıkır tıkır işlemiyorsa değişimin mutlaka gelip çatacağıydı, ama işliyorsa zamana karşı dayanıklı olunabileceğini varsayıyordu. Değişmezlik, Tanrı katına özgüydü.

"Böyle miydiler gerçekten?" diye sordu Isa birdenbire. Mrs Swithin'e, bir dinozora ya da minik bir mamuta bakar gibi baktı. Kraliçe Victoria dönemine yetiştiğine göre soyu tükenmiş olsa gerekti ihtiyarın.

Çalılıktaki gramofon tık tık tık ediyordu.

"Victoria dönemi insanları ha," diye düşündü Mrs Swit-

hin. "Böyle bir ırkın varlığına," dedi o garip buruk gülümsemesiyle, "hiç inanmıyorum doğrusu. Yalnızca sen ben ve William gibiler onlar; kılık değiştirmiş olarak."

"Tarihe inanmıyorsunuz siz," dedi William.

Sahne hâlâ boştu. Tarlada inekler dolaşıyordu. Ağaçların altındaki gölgeler koyulaşmıştı.

Mrs Swithin, boynundaki haçı okşadı. Başladığı noktaya dönecek bir hayal yolculuğuna çıktı herhalde dediler içlerinden, yine bütünsellik peşinde. Koyunlar, inekler, çimenler, ağaçlar, bizler hepimiz bir bütünüz. Sesler çatlaksa, bizim kulağımıza öyle geliyordur, ama dev bir kafanın dev kulağına göre uyumludur mutlaka. O yüzden de -gönül yüceliğiyle gülümsedi- tek bir koyunun, ineğin ya da insanın acı çekmesi kaçınılmazdır; böylece -uzaktaki yaldızlı yelkovana bakarken meleksi bir gülümseme belirdi yüzündehepsinin bir bütün içinde uyumlu oldukları sonucuna varıyoruz, tabii biz duyabilseydik. Duyacağız da. O anda gözleri, bir bulutun beyaz ucuna takılmıştı. Böyle düşünmek ona avuntu veriyorsa, William ile Isa ona belli etmeden gülüştüler, düşünsün varsın.

Gramafonun tık tık tık'ı sürüyordu hâlâ.

"Yazarın demek istediğini anladınız mı?" dedi Mrs Swithin, birdenbire ayağını yere basarak. "Miss la Trobe'un yani?"

Bakışları daldan dala konan Isa, hayır anlamında salladı başını.

"Ama aynı şey Shakespeare için de söylenebilir," dedi Mrs Swithin.

"Shakespeare ile müzikli aynalar yan yana ha!" diye araya girdi Mrs Manresa. "Hepiniz bir olup barbarlığımı yüzüme vuruyorsunuz, hem de nasıl!"

Giles'a döndü. Pırıl pırıl, canım insan yüreğine yapılan saldırıya karşı destek istedi.

"Saçma," diye homurdandı Giles.

Sahnede en ufak bir kıpırtı yoktu.

Mrs Manresa'nın parmaklarındaki yüzükler, kırmızılı yeşilli ışıklar saçıyordu. Giles, yüzüklerden Lucy Hala'ya çevirdi bakışlarını. Sonra William Dodge'a. Ondan sonra da Isa'ya, Isa, onunla göz göze gelmemeyi yeğledi. Giles, kan lekeli tenis pabuçlarına indirdi gözlerini.

"Kahredici bir mutsuzluk çekiyorum," dedi (içinden).

"Ben de," yankısı geldi Dodge'dan.

"Ben de, ben de," diye düşündü Isa.

Hepsi yakalanmış, bir kafese tıkılmışlardı; tutukluydular, bir gösteri seyrediyorlardı. Hiçbir şey yoktu ortalıkta. Gramofonun tık tık'ı çıldırtıcıydı.

"Hadi, küçük sıpa," diye mırıldandı Isa, "geç şu çölden..." "Sırtında yükünle..."

Dudakları kıpırdarken, Dodge'un bakışlarını duydu üstünde. Ne zaman olsa soğuk bir göz, bir kış sürüngeni gibi sürünürdü yüzeyde! Bir fiskede silkeledi attı onu.

"Ne kadar uzun sürüyor hazırlanmaları!" diye haykırdı sinirli bir sesle.

"Bir ara daha var," diye okudu Dodge programdan.

"Ondan sonraki neymiş?" dedi Lucy.

"Günümüz. Bizler." William, programdan okudu yine.

"Dua edelim de arkası gelmesin," diye terslendi Giles.

"Şimdi de sen şımarıklık ediyorsun." Mrs Manresa, küçük oğlunu, somurtkan kahramanını azarladı.

Kimse yerinden kıpırdamadı. Bomboş sahneye, ineklere, çayırlara ve manzaraya bakarak öylece oturdular yerlerinde, çalılar arasındaki gramofonun tık tıkları sürüyordu.

"Neymiş yani?" diye silkindi Bartholomew birdenbire, "bu eğlentinin amacı neymiş yani?"

"Elde edilen gelirle," diye okudu Isa silik kopyadan, "kiliseye elektrik tesisatı yapılacakmış."

"Zaten köyümüzde düzenlenen bütün şenliklerin," diye

homurdandı Mr Oliver, Mrs Manresa'ya dönerek, "ucu paraya dayanır."

"Tabii, bilmem mi," diye mırıldandı içinden Mrs Manresa ihtiyarın katılığını yadırgayarak; boncuklu çantasındaki demir paralar şıngırdadı.

"İngiltere'de, karşılık beklemeden hiçbir şey yapılmaz," diye sürdürdü ihtiyar. Mrs Manresa karşı çıktı. Belki Victoria döneminde yaşayanlar için evet, ama kendileri için olur mu hiç? Yani bizlerin gerçekten çıkar gözetmediğimize mi inanıyorsun? Mr Oliver hesap soruyordu.

"Ah, sen kocamı tanımadın!" diye haykırdı doğanın vahşi çocuğu, bambaşka bir havaya girip.

Aferin kadına! Saatin her çalışında, kurulmuş gibi guguk demesi, zil sesi duydu mu otobüs beygiri gibi durması garantiydi. Oliver yanıt vermedi. Mrs Manresa, aynasını çıkartıp yüzünü inceledi.

Hepsinin sinirleri gergindi. Ortalıkta kalmışlardı. Makine tık tıklıyordu. Müzik yoktu. Tepedeki anayoldan korna sesleri geliyordu. Ağaçların hışırtısı. Ne biriydiler, ne öbürü, ne Victoria dönemindendiler ne de kendileri. Iki arada kalmışlardı, var olmaksızın, bir arafta. Gramofon tık tık tıklıyordu.

Isa, huzursuzdu; omzunun üstünden sağa sola bakıyordu boyuna.

"Tam yirmi dört karatavuk, bir ipliğe dizilmiş," diye mırıldandı.

"Bir devekuşu inmiş gökten, kartal ve cellat.

'Hanginizin sırası evlat?'

Çorbamda hanginizin tuzu olacak, hanginiz hazır?

Hazır hazırken kapkacak delikanlı, gel hadi.

Hadi sen de, dünya güzeli..."

Daha ne kadar bekletecekti yazar onları? "Günümüz. Bizler." Programda okumuşlardı. Sonrasını da: "Elde edilen gelir, kilise elektrik tesisatı fonuna aktarılacakmış." "Kilise

nerede peki? Şurada. Ağaçların arasında sivri kulesi görünüyor."

"Demek, Bizler..." Programa baktılar yine. Ama şu yazar ne bilebilir ki bizim hakkımızda? Elizabeth döneminde yaşayanlar hakkında peki de, hadi Victoria dönemindekiler belki de, ama bizler, 1939'un bir haziran gününde burada oturanlar - saçma, gülünç. Hele "ben" asla, belki... Cobbs Cornerlı Cobbet; Albay; ihtiyar Bartholomew; Mrs Swithin - onları, belki. Ama beni kavrayamaz - beni kesinlikle. Seyirciler kıpırdanıp duruyorlardı. Çalılıktan kahkahalar yükseliyordu. Sahnede hiçbir kıpırtı yoktu.

"Bizi neden bekletiyor bu kadın, ne adına?" diye sordu Albay Mayhew sinirlenerek. "Günümüz söz konusuysa kılık değiştirmeleri gerekmez."

Mrs Mayhew, kocasına katılıyordu. Tabii ki Miss La Trobe'un kafasında büyük bir final fikri yoksa. Kara ve deniz kuvvetleri, bayrağımız, onların gerisinde de -Mrs Hayhew, temsilin yönetmeni kendisi olsa neler yapacağını tasarladı- Kilise. Karton maketi tabii. Doğuya bakan bir penceresi apaydınlık olacak, şeyi simgelemek üzere - neyi simgelediğini zamanı gelince bulup çıkarabilirdi.

"İşte orada, ağacın arkasında," diye fısıldadı Miss La Trobe'u göstererek.

Miss La Trobe ayakta dikilmiş, metne göz atıyordu. "Vict'dan sonra," diye not almıştı, "on dakikalığına şimdiye geçmeyi dene; kırlangıçlar, inekler falan." Seyircilerin içyüzünü açığa çıkarmak. Ne ki deneyde bir aksaklık vardı. "Gerçeklik dozu çok fazla," diye mırıldandı. "Allah belalarını versin!" Onların içinden geçenler, geçti içinden. Seyirciler, şeytandan beterdi. Seyircisiz bir oyun yazabilse - asıl oyun. Ama şu anda seyircinin karşısındaydı. Her geçen an, biraz daha kurtuluyorlardı boyunduruktan. Küçük oyunu güme gitmişti işte. Keşke ağaçların arasına gerebileceği bir

bez olsaydı elinde-inekleri, kırlangıçları, şimdiyi gözlerden gizleyecek bir örtü! Oysa hiçbir şeyi yoktu. Müziği de yasaklamıştı. Parmaklarını ağacın kütüğüne sürterek bela yağdırdı seyircilere. İçini bir korku kapladı. Pabuçlarından kan sızıyordu sanki. Ölüm bu, ölüm, ölüm diye not etti kafasının bir kıyısına, düşlerin yaya kaldığı an. Elini bile kaldırma gücünden yoksun, dönüp seyircilerle yüzleşti.

Derken bir sağanak, beklenmedik, gür bir sağanak bastırdı.

Hiç kimse kara bir bulutun çöktüğünü görmemişti. Ama tepelerindeydi, kapkara ve şişkindi. Dünyadaki herkesin gözyaşlarıyla boşaldı sanki. Gözyaşları! Gözyaşları!

"Ah insan acılarının sonu şu anda gelse!" diye mırıldandı Isa. Göğe bakarken, bir iri yağmur damlası pat diye damladı yüzüne. Kendi gözyaşlarıymış gibi yanaklarından süzüldü damlalar. Oysa bütün insanların gözyaşlarıydı onlar, bütün insanlar adına dökülüyorlardı. Eller, havaya kalktı. Şurada burada şemsiyeler açıldı. Yağmur aniden bastırmıştı, evrenseldi. Derken kesildi. Çimenlerden taze toprak kokusu yükseldi.

"Şimdi oldu," diye iç çekti Miss La Trobe, yanaklarındaki damlaları silerek. Doğa, bir kere daha yapmıştı üstüne düşeni. Miss La Trobe, temsili açık havada sahnelemeyi göze almakta haklı çıkmıştı. Elindeki metni, kılıç gibi salladı. Müzik başladı -A.B.C., A.B.C.- Bundan daha basit bir ezgi olamazdı. Ama sağanaktan sonra, öbür sesti yükselen, hiçkimse sesi. Ve bitimsiz insan acıları için gözyaşı döken bu ses şöyle diyordu:

Kral kasa başında
Altınlarını sayıyor,
Kraliçe odasında...

"Hayatım şuracıkta sona erseydi keşke," diye mırıldandı Isa (dudaklarını kıpırdatmamaya çalışarak). Gözyaşlarının

sonu gelebilecekse, biriktirdiği hazineyi, olduğu gibi bu sese bağışlamaya hazırdı. Küçücük bir tını değişikliği, her şeyine el koyabilirdi. Yağmurla ıslanmış toprağın sunağına bıraktı adağını.

"Bakın!" diye bağırdı.

Şu bir merdivendi. Şu da (kabaca boya geçilmiş bir bez) bir duvar. Şu da, sırtına bir teneke harç yüklenmiş bir adam. Mr Page, kurşunkalemini tükürükleyerek not aldı: "Elinin altındaki çok kısıtlı olanakları kullanarak, Miss La Trobe seyirciye yıkıntıya dönmüş uygarlığın (duvar) insan çabasıyla yeniden kuruluşunu (sırtında harç taşıyan adama dikkat) iletmeyi başardı; tuğlaları uzatan kadınlar da dikkate değer. Kim olsa anlar bu iletiyi. Şimdi de kıvırcık perukalı bir Zenci çıktı ortaya, simli sarığıyla çikolata renkli bir adam daha, herhalde Birleşmiş Mill.."

Kendimize döktürdüğümüz bu övgü çılgınca alkışlarla bağra basıldı. Biraz ucuz belki. Ne var ki kadıncağız harcamaları düşük tutmak zorunda. Boyalı bez de o sabah *Times*'la *Telegraph*'ın ortak manşetlerini iletse gerek.

Ezgi hafiften duyuluyordu.

Kral, kasa başında
Altınlarını sayıyor,
Kraliçe odasında
Ballı çöreklerini...

Birdenbire kesildi ezgi. Değişti. Vals miydi acaba? Yarım yamalak kulakta kalmış bir şey. Kırlangıçlar müziğe uymuşlardı. Döne döne, zikzaklar çizerek sekiyorlardı. Gerçek kırlangıçlar. Bir ileri bir geri. Ağaçlar da, hele ağaçlar, bir kurul toplantısındaki senatörler ya da bir katedral kilisesinin aralıklı dizilmiş sütunları kadar ağırbaşlı, gururluydular... Müziği kestikleri doğruydu evet, sürüler halinde üşüşüyorlardı; akışkanın taşma noktasına gelmesini önlüyor-

lardı. Kırlangıçlarsa -yoksa kumkırlangıcı mıydılar?- kiliseye dadanmış, yıllar yılı uğramadan edemeyen ruhlar... Evet işte, duvara tünemiş, sanki *Times*'ın daha dün yazdıklarını çoktandır öngörüyorlardı. Yeni evler yapılacak. Her katın gömme bir buzdolabı olacak. Hepimiz özgür bireyler olacağız; tabak çanağı bulaşık makinesi yıkayacak; uçak gürültüsü sinirlerimizi bozmayacak; her şey kurtulmuş olacak; bütünleşecek...

Ezgi yine değişti; plak, çat pat etti cızırdadı. Foxtrot muydu acaba? Caz mı? Yine de ritim coştu, sarktı, birden şak diye bitti. Bu ne şangırtı! Ama kadının olanaklarının kısıtlılığına bakarsak, fazla bir şey bekleyemezsiniz. Bu ne patırtı! Tam bir curcuna. Her şey yarıda kaldı. Güdük. Ayrıca yoz bir metin. Küfür düpedüz; kötü niyetli, basit, sıradan da değil üstelik. Güncel, çapraşık, orası açık. Neyin peşinde bu kadın? Parçalamak mı amacı? Dürtüp itelemek mi? Sarsalayıp dudak bükmek mi? Tehdit sallamak mı? Burun kıvırmak mı? Pusuya yatıp dikizlemek mi? Ah şu yeni kuşağın saygısızlığı yok mu - iyi ki 'gençlik' kısa süreli. Hiçbir şey yapamayan, yalnızca bozan gençler; geçmişimizin hayalini tuz-buz eden bozguncular; bütünlüğü toz eden yıkıcılar. Ne hengamedir bu, ortalık toz duman, daldan dala gezen ağaçkakan takırtısı.

Bakın! Çalılıktan çıkmış geliyor ayaktakımı tayfası. Çocuk mu bunlar? Afacan-cingöz-peri takımı. Ne var ellerinde? Konserve kutuları mı? Başucu şamdanları mı? Eski cam kavanozlar mı? Şu gördüğüm, papaz evinin boy aynası değil mi, yarabbim! Şu da kadına ödünç verdiğim ayna. Annemin aynası. Çatlamıştı. Fikir ne esasında? Bizleri aksettirebilecek herhangi bir cam mı yoksa?

Bizleri? Bizleri?

Aynalar, ayağa fırlayarak, sıçrayarak, zıplayarak döndüler ortalığa. Işık tutarak, gözleri alarak, dans edip hoplayarak.

Bir ara Bart... yansıdı birine. Bir ara, Manresa. Derken bir burun... Şuradan bir etek... Sonra bir sürü pantolon... Şu bir yüz mü?.. Bizler mi? Düpedüz hainlik bu. Bizi olduğumuz gibi yakalamak, daha nasıl bir tavır takınacağımızı kestirmeye... Üstelik parça parça... Asıl çarpıtıcı, sinir bozucu, ayıp olan da bu.

Aynalar, geze-yoklaya, süpüre-fırçalaya atıldılar ileri, ışıklarını tuttular, göz önüne serdiler seyircileri. Arka sıralarda oturanlar, ayağa kalkıp eğlentiyi daha iyi görmek istediler. Kendi yansılarıyla karşılaşınca yerlerine oturdular hemen... Ne çirkin bir gösteri bu! Artık dış görünüşlerine önem vermediklerini düşündüğümüz yaşlılar için bile... Hay Allah! Ya o patırtıya, uğultuya ne demeli! İnekler de katıldılar üstümüze sağlık, tam bir kör dövüşü! Debelenmeler, kuyrık şakırtıları arasında doğanın gizleri bir bir çözüldü, Dünyanın Efendisi İnsan'ı, yabaniden ayırması gereken bağlar da var. Derken köpekler de katıldılar şenliğe. Gürültüden kızışıp telaşla koşup geldiler! Baksanıza! Afgan tazısı da içlerinde... ona bakın!

Bu sırada, iş iyice çığrından çıkmışken, Miss Falanca, ağacın arkasından çalılıktakilere el etti, -yoksa onlar kendi istekleriyle mi uzaklaşmışlardı onun yanından- Kraliçe Bess; Kraliçe Anne; pazar yerindeki Tomurcuk; Akıl Çağı, Polis Müdürü Budge; hepsi sahnede yerlerini aldılar. Hacılarla âşıklar da. Büyükbaba saat de. Sakallı ihtiyar da. Hepsi oradaydılar. Dahası, her biri kendi konuşmalarından bir tümceye ya da bir paragrafa sahip çıkıyordu. *Aklımı kaçırmak üzereyim,* dedi biri... Bir başkası, *Akıl'ım ben... Ya ben? Ben eski silindir şapkalıyım... Avcıdır ev, tepede görünen ev... Yuva mı? Madenciye ter döktürten, genç kızın yuvasını yapan anayurt olmasın?.. Tatlı sesle, usulca, tatlı sesle, usulca, ey batı denizi rüzgârı... Karşımda gördüğüm bir hançer mi yoksa?.. Baykuş ıslıklıyor, sarmaşık tıp tıp tıp vuruyor cama... Ölene*

kadar seveceğim sevgili, çık odandan gel bana... İpekböceğinin kozasını sarmaladığı yere... Keşke kelebek olsaydım, keşke kelebek... Senin elindedir bizim barışımız... Hadi babacığım, al şu kitabı da yüksek sesle oku... Bakın bakın, köpekler havlıyor, dilenciler...

Boy aynası çok ağır çekiyordu. Bonthorp adındaki delikanlı, şu mereti sürükleyemiyordu artık, istediği kadar güçlü kuvvetli olsun. Yerinde kalakaldı. Ötekiler de -yani el aynaları, teneke kutular, kiler dolaplarının, koşum odasının buzlu camları, ağır kakmalı gümüş aynalar- hepsi kalakaldı. Seyirciler de kendilerini asla bütün olarak değilse de, hiç değilse yerlerinde sus pus otururken gördüler.

Saat, şu anda durmuştu. Şimdiydi. Bizlerdik.

Demek buymuş kadının bize oynadığı oyun! Bizleri şu anda nasılsak öyle göstermek. Seyircilerin hepsi kıpırdandı, saçlarını düzeltip, sırtlarını dikleştirdiler, eller havaya kalktı, bacaklar değiştirildi. Bart bile, Lucy bile sırtlarını döndüler sahneye. Hepsi ya kaçınıyor ya gizleniyordu. Yalnız Mrs Manresa, camda yüzünü görünce aynayı akıl etti. Aynasını çıkardı, burnunu pudraladı, rüzgârın dağıttığı lülesini düzeltti.

"Harika!" diye haykırdı Bartholomew. Yalnız bu kadın hiç gocunmaksızın sahip çıkıyordu kimliğine; kılı bile kıpırdamadan kendi imgesiyle yüzleşiyordu. Mrs Manresa, serinkanlılıkla rujunu tazeledi.

Aynaları taşıyan oyuncular yere çöktüler, hınzır, tetikte, külyutmaz, sır tutmazdılar.

"Tam onlar," diye kikirdiyordu arka sıralarda oturanlar. Ön sıranın sorusuysa, "Bu kıyıcı aşağılamaya boyun eğmek zorunda mıyız?"dı. Öbürlerinin görebileceği bir biçimde birbirlerine sokulup - o anda içlerinden geleni söylediler. Hepsi, tek tek, o sorgulayıcı, aşağılayıcı gözün erimi dışında kalmak için yana kaydırdı koltuğunu. Bazıları, kalkar gibi yaptı.

"Anladığım kadarıyla oyun bitti," diye homurdandı. Albay Mayhew, şapkasını aldı. "Artık..."

Ama onlar, daha ortak bir sonuca varamadan, buyurgan bir ses yükseldi. Kimin sesiydi, bilen yoktu. Çalıların arasından geliyordu, megafonumsu, anonim, bağırgan bir vurgulama getiriyordu:

Sayın bayanlar baylar, gitmeden önce... (Ayağa kalkanlar, yerlerine oturdular)... *basit sözcüklerle konuşalım gelin... ne ağdalı sözler olsun, ne özenti. Vezni bozalım, unutalım kafiyeyi. Kendimize bakalım serinkanlılıkla. Kimimiz cılız, kimimiz şişman.* (Aynalar bunu doğruluyordu.) *Çoğumuz yalancı. Hırsız ayrıca* (Aynalar bu konuda yorum yapmıyordu.) *Yoksullarımız da zenginlerimiz kadar kötü yürekli. Belki daha beter. Öyleyse paçavralara gizlenmeyin. Ya da bırakın, şataşatlı paçavralarımız korusun bizi. Kitaplardan edinilme bilgilere gelince ya da piyano temrinlerine ya da resim yapma tutkumuza. Ya da "çocukluk ne de saftır" görüşümüze. Koyunlara bakın bir! Bir de aşktaki vefaya. Köpeklere bakın bir! Bir de saçlarına ak düşmüşlerin erdemlerine! Kurşun saçanlara, oraya buraya bomba atanlara bakın bir. Bizim sinsice yaptıklarımızı açıkça yapıyor onlar. Sözgelimi* (bu noktada, megafondaki ses, güncel, gevşek bir söyleşi havasına girdi.) *Mr M.'nin bungalovu. Koydunuzsa bulun bir daha oradaki manzarayı. Cinayettir bu düpedüz... Ya da Mrs E.'nin dudak boyasını alalım, kankırmızı tırnaklarını... Unutmayın bir zorbanın yarı yarıya köle olduğunu. Yazar Mr H.'nin beş paralık şöhret uğruna tezekte eşinirken burnunu bir karış havada tutması da kaçmasın gözünüzden, dikkat! Peki ya malikânenin halksever sahibesi - üst sınıf zarafetinin ta kendisi. Bu arada borsada hisse alım,satımı... Hepimiz aynıyız aslında. Beni alalım şimdi de. Size söverek ağız dolusu, sinerek çalıların arkasına, yapraklar arasına, kaytarıyor muyum yani, günahımın bedelinden? Bakmayın bu karşı çıkışlara, kurban arayışlara, kafiye*

oturtuşumdan belli ki, ben de okumuş biriyim sizin gibi... Kendimize bakalım, bayanlar baylar! Sonra da şu duvara ve soralım, adını uygarlık koyduğumuz ya da koyamadığımız şu koca duvarı (aynalar kıpırdandı, ışık saçtı) *bizler gibi kılık kırtık parçacıklar mı kuracak?*

Yine de şu anda (tabii kafiye adına) *daha üst bir düzeye geçiyorum - neyin nesi, kedilere duyduğumuz sevgi, "Karısının sevgili kocası," diyor bugünkü gazete ilanı, dikkat, ya bizi geceyarısı pencereye -tabii kimse görmezken- dışarıyı kolaçan etmeye sürükleyen dürtü ne? Ya da toplumdışı, sivilceli, hırpani bir oğlanın ruhunu satmamakta direnmesi neyin nesi? Oluyor böyle şeyler - savunamazsınız aksini. Ne dediniz? Kaldırmıyor mu içiniz? Kılık kırtık hurda parçacıklar değil mi kendinizden görüp görebildiğiniz? Bakın gramofon da destekliyor sizi...*

O sırada bir duraksama oldu. Plaklar karışmıştı. Fokstrot, Lavanta çiçeği, Yuva, Biricik Yuva, Rule Britannia hepsi birbirine girmişti, müzik sorumlusu Jimmy, kan ter içinde onları ayırıp doğru olanı koydu - Bach mıydı, Handel mi, Beethoven mi, Mozart mı yoksa sahipsiz, geleneksel bir ezgi mi? Allahtan, megafonun tüyleri diken diken eden cehennemsi böğürtüsünden sonra bir insan sesi duyuluyordu.

Ve cıvanın kayış hızıyla boşluklar doldu, dağılan parçalar aynı odağa çekildi. Müzik başladı; ilk nota, ikincinin habercisiydi; ikinci, üçüncünün. Sonra alttan alta karşıt bir güç doğdu, derken ikincisi. Değişik düzlemlerde başlarını alıp gittiler! Değişik düzlemlerdeki bizler, öne çıktı; kimi yüzeyde çiçek derleyerek; kimi derine inip anlamla boğuşarak; ama hepsi bir yerinden yakalayarak; hepsi hazır. İnsan zihninin ölçülmez derinliğinde barınan ne varsa, kim varsa, akın akın üşüştü yüzeye; sahipsizi, çulsuzu; tan ağardı; mavilik bastırdı; keşmekeşten, şamatadan doğan uyum; ama yalnızca yüzeydeki ezgi denetlemiyordu onu; birbirleriyle kıyasıya savaşan sorguçlu savaşçıların dalaşının da payı var-

dı. Ayrılmak mı? Asla. Bu çağrıya uyarak ufkun ötelerinden, dipsiz uçurumların kıyısından dönüp çarpıştılar; çözüldüler; birleştiler. Kiminin parmakları gevşedi; kiminin bacakları.

O ses bizler mi demekti? Kılık kırtık hurda parçacıklar da bizler miydik aynı zamanda? Ses uzaklaştı.

Dalgaların çekilişiyle, sisin kalkışıyla bir şey nasıl açığa çıkarsa, gözlerini sahneye diktiklerinde (Mrs Manresa'nın gözleri yaşlıydı, gözyaşları bir an, pudrasına bulaştı) suların çekilişiyle bir serserinin kumsalda kalmış postalını keşfedercesine, papaz yakalığı takmış bir adamın, çaktırmadan bir sabun kasasına çıktığını gördüler.

"Saygıdeğer Papaz G.W. Streatfield," diye not aldı gazeteci kalemini tükürükledikten sonra, "söze şöyle girdi..."

Hepsi bakakaldılar. Ezilip büzülüp incir çekirdeğini doldurmak buna denirdi işte! Bir din adamının, papaz giysisiyle ortaya çıkıp oyunu bağlaması, sürüp giden saçmalığa tüy dikiyordu. Papaz ağzını açtı. Tanrım, bozguncu sözcüklerden esirge bizleri, murdar sözcüklerden koru! Anımsamak için sözcüklere ne gerek? Ben âşık siz maşuk musunuz yani?

Kimsecikler görmeden, kocaman çıplak bir dala bir ekin kargası sıçramıştı sanki uluorta; onun yakalığına dokundu, söylevini gak guklamayı sürdürdü. İçe su serpen bir şey varsa, o da bir din adamı havasında kaldırdığı işaret parmağının tütünden sararmış olmasıydı. O kadar da kötü bir adam değildi canım saygıdeğer G.W. Streatfield, geleneksel kilise döşemesinin bir parçasıydı; bir köşe dolabı ya da bir kapı kirişi, köy marangozlarının yıllar yılı, kuşaklar boyu, artık -zamanın sislerine- karışıp yitmiş bir antikaya benzeterek yaptıkları bir parça.

Önce seyircilere, sonra göğe baktı papaz. Hepsi, soylular ve olmayanlar, hem onun adına utandılar, hem kendi adlarına. Karşılarında temsilcileri, sözcüleri duruyordu işte;

simgeleri; kendileri; aynaların alay ettiği, ineklerin gülüp geçtiği bir salak; göksel manzarayı olanca görkemleriyle yeni yeni düzenlemelere değiştiren bulutların hışmına uğramış bir şapşal; yaz suskunu dünyanın akışında ve görkeminde hiçbir yeri olmayan çatallı bir kazık.

Papazın ilk sözcükleri (rüzgâr çıkmıştı; yapraklar hışırdıyordu) duyulmadı. Sonra "Ne gibi" dediği duyuldu. Bu soruya 'mesaj'ı ekledi; böylelikle bütün bir tümce çıktı ortaya; tam anlaşılmasa da, diyelim işitilebilir bir tümce. Anlaşılan, "Ne gibi bir mesajı iletmek istiyor seyirlik oyun?" sorusunu getiriyordu.

Seyirciler, kilisede oturur gibi ellerini geleneksel biçimde önlerine kavuşturdular.

"Kendime sorup durdum gösteri sırasında," - iki kere söyledi bu tümceyi, "bu oyunun bize iletmek istediği düşünce ya da mesaj ne?"

Kendisi saygıdeğer bir kilise üyesi, ayrıca yüksek lisans yapmış biri olarak anlamamışsa, kim anlayabilirdi ki?

"Sıradan bir seyirci kimliğiyle," diye sürdürdü (sözleri bir anlam kazanmıştı şimdi) "sizlere dilim döndüğünce, çünkü ne de olsa eleştirmen değilim," - boynunu sıkan katı yakaya sararmış işaret parmağını değdirdi - "kendi yorumunu sunacağım. Yoo, yorum çok iddialı bir sözcük. Yetenekli bayan yazar..." Bakındı, Miss La Trobe görünmüyordu ortalıkta. Sürdürdü konuşmasını: "Sıradan bir seyirci kimliğiyle, itiraf etmeliyim ki kafam karıştı. Neden acaba, diye sordum kendime, bu sahneler neden seyrettirildi bize? Doğruya doğru. Bu ikindi, kısıtlı olanaklardan yola çıkmıştık. Yine de değişik kümeler izledik. Bize gösterilmek istenen, yanlış anlamıyorsam tabii, aynı çabanın yenilenmesiydi. Seçkinler birkaç kişiydi, çoğunluk geri planda kalıyordu. Bu, kesin, gözümüzle gördük. Yine de, asıl kavramamız istenen - yoksa çok mu ileri gidiyorum? Bir soytarı olarak ayak basma-

mam gereken bölgeye, meleklerin adımlarıyla mı dalıyorum? Ben, en azından bizlerin birbirimizin bir parçası olduğu mesajını aldım. Her birimiz bir bütünün parçalarıyız. Evet, sizlerle birlikte seyirciler arasında otururken bunu düşündüm. Mr Hardcastle'ı (parmağını ona uzattı) bir zamanların Viking'i olarak görmedim mi? Lady Külyutmaz, -özür dilerim adları karıştırıyorsam- Canterbury hacılarından biri değil miydi? Evet, rollerimiz değişik, ama aslında hepimiz aynıyız. Bunu düşünmeyi size bırakıyorum. Sonra, yani oyun ya da temsil ilerledikçe, dikkatim dağıldı. Belki bu da yönetmenin amacının bir parçasıydı, değil mi? Doğanın kendi sözünü söylediği gibi bir izlenime kapıldım. Ne hakla, diye düşündüm içimden, kendimizle sınırlayabiliriz hayatı? Neden esinlendirici, kapsayıcı bir ruh olduğunu varsaymayalım, öyle bir ruh ki bütün..." (kırlangıçlar çevresinde döneniyorlardı. Ne demek istediğini kavramışlardı sanki. Sonra, bir kanat çırpışıyla, uzaklaştılar.) Bunu düşünmeyi size bırakıyorum. Açıklamak bana düşmez. Bana böyle bir görev verilmedi. Ben yalnızca seyircilerden biri sıfatıyla, içimizden biri sıfatıyla konuşuyorum. Kendimi fazlaca yansıtılmış gördüm aynada, sık sık evdeki aynada da yakaladığım üzere..." (kahkahalar) Kılık kırtık hurda parçacıklar! Aramızda birleşmeliyiz mutlaka, değil mi?

"Yine de ben," ("yine de", satırbaşıydı) "başka bir sıfatla da konuşuyorum ayrıca. Vakfın veznedarı olarak. Bu sıfatla" (elindeki kâğıda göz attı) "bu ikindi düzenlenen şenlik sayesinde otuz altı paund, on şilin, sekiz penilik bir meblağın toplandığını sizlere iletmekten onur duyuyorum: Vakfımızın amacı doğrultusunda, yani sevgili eski kilisemizin elektriğe kavuşması."

"Alkışlar," diye not aldı not tutucu.

Mr Streatfield duraladı. Kulak verdi. Uzaktan bir ezgi mi duyuyordu?

Sürdürdü sözünü: "Yine de, hâlâ" (kâğıdına baktı) "yüz yetmiş beş paundluk bir açığımız var. Demek ki bu gösteriyi beğenen herkesin elinde henüz bir fır..." Sözcük ortadan bölünmüştü. Bir vınıltıyla. Vahşi ördekleri andıran uçuş düzeniyle bir düzine uçaklık bir filo, tepedeydi. O'ydu müzik. Seyirciler, şaşkınlıktan donakalmışlardı, seyircilerin gözleri iri iri açılmıştı. Sonra vınıltı, uğultuya dönüştü. Uçaklar geçip gitmişlerdi.

"...sat," diye sürdürdü Mr Streatfield, "var bağış yapmak için." Elini salladığı anda bağış kutuları, an sektirmeden çıktı ortaya. Aynaların arkasındaki pusularından fırladılar. Bakır bozukluklar tangırdadı. Gümüşler şıngırdadı. Ama oyun, bu kadar iç kanırtıcı olmasaydı olmaz mıydı yani! Işte köyün delisi Albert, bağış kutusunu şangırdatıp duruyor - alüminyum bir tava ve kapaksız. Kolay kolay geri çeviremezsiniz onu, zavallıcık. Bozukluklar tavaya atıldı. Albert dil döküyor, kıs kıs gülüyor, ağzına geleni söylüyordu. Mrs Parker, bağışını kutuya atarken, -yarım crown'luk bir bağıştı topu topu- Mr Streatfield'e bu şeytanı kovmasını, herkesi papaz cüppesinin koruyuculuğu altına almasını rica etti.

İyi yürekli papaz, sevecen bakışlarla süzüyordu deliyi. Inancında bu zavallıyı sığdıracak bir köşe vardı elbette. Bakışlarıyla, o da bizim bir parçamız, diyordu sanki Mr. Streatfield. Yine de, dedi Mrs Springett içinden, altı penisini kutuya atarken, benimsemek istemeyeceğimiz bir parçamız.

Deliye bakarken, Mr Streatfield sözü nereye bağlayacağını unutup gitmişti. Sözcüklere eskisi gibi söz geçiremiyordu artık. Asılı haçla oynadı. Sonra eli, pantolonunun cebine gitti. Çaktırmadan, küçük gümüş bir kutu çıkardı. Besbelli, doğal insanın doğal tutkusu ağır basıyordu artık. Sözcüklerle alıp vereceği kalmamıştı.

"Şimdi de," dedi pipo çakmağını avcuna bastırarak, "görevimin en hoş bölümüne gelmiş bulunuyorum. Yetenekli

kadın yazar için alkış istiyorum sizlerden..." Bu tanıma uygun bir nesne arandı gözleri. Yoktu öyle bir şey. "...anlaşılan, bayanımız kendini gizlemekten yana." Duraksadı. "Böylece..." Yine duraksadı.

Zor bir andı doğrusu. Sözünü nasıl bitirseydi? Kime teşekkür etseydi? Doğadaki her ses kulak tırmalayıcıydı şu anda: Ağaçların hışırtısı, bir ineğin tıksırığı, hatta çimenlerde seken kırlangıçların pıtırtısı bile duyuluyordu. Gelgelelim kimse ağzını açmadı. Sorumluluğu kime yükleyebilirlerdi? Bu eğlenti için kime teşekkür borçluydular? Hiç kimse yok muydu ortalıkta?

Derken çalıların arasında bir itişme oldu, sonra da belirgin, uyarıcı bir cızırtı duyuldu. Bir iğnenin plağı çizişi ve çuf çuf çuf, neden sonra doğru dürüst dönmeye başlayan plaktan ilk tümcenin habercisi titrek, telaşlı bir uğultu: *Tanrı...* (hepsi ayağa kalktı) *Kralı Korusun.*

Seyirciler ayakta, oyuncularla yüz yüzeydiler; oyuncular da bağış kutularını kıpırdatmadan, aynalarını arkalarına gizleyerek, hazıroldan yer yer kaskatı kesilmiş giysileriyle dikiliyorlardı.

Hep mutlu, hep görkemli,
Hep başımızda olsun
Tanrı Kralı Korusun

Notalar yavaşça eridi.

Oyunun sonu muydu bu? Oyuncular, gitmeye hevesli görünmüyorlardı pek. Oyalanıyor, aralarında kaynaşıyorlardı. Polis Budge, ihtiyar Kraliçe Bess'le konuşuyordu. Akıl çağı, eşeğin ön ayaklarını kurcalıyordu. Mrs Hardcastle'sa tel çemberli eteğinin kıvrımlarını düzeltiyordu. Küçük İngiltere, kız çocukluğundan kurtulamamış, çantasından çıkardığı nane şekerini yiyordu. Her biri giysilerinin bağışladığı, içinde oynanmadan kalmış rolü oynamayı sürdürüyordu hâlâ.

Üstlerine güzellik sinmişti. Güzellik, içlerindekini açığa vuruyordu. Yoksa ışık mıydı nedeni? Suların derinliğini aralayan, kırmızı tuğla kulübeyi bile ışıl ışıl kılan o sevecen, solgun, soruşturucu değil araştırıcı akşam ışığı mı?

"Bakın, bakın," diye fısıldaştı seyirciler. "Bakın..." Sonra bir alkış daha tuttular, oyuncular da el ele tutuşup selam verdiler.

İhtiyar Mrs Lynn Jones, çantasına davranırken içini çekti. "Hay Allah üstlerini hemen değişmeleri şart mı?"

Ama artık toparlanıp yola koyulma zamanı gelmişti.

"Haydin sayın baylar, eve; haydin sayın bayanlar, toparlanıp yola koyulma zamanı geldi," diye ıslık çalıyordu gazeteci not defterinin lastiğini geçirerek. Mrs Parker yere eğilmiş, bakınıyordu.

"Eldivenimin tekini düşürmüşüm hay aksi? Size zahmet. Şurada, koltukların arasında olacak..."

Gramofon, ayrılıkların kesinlikle hayırlı olmadığını doğruluyordu. *Darmadağınığız hepimiz; burada toplanan bizler.* Yine de diye altını çiziyordu, *şu uyumu neye borçluysak, onu elden bırakmasak bari.*

Bari onu diye yinelediler seyirciler içlerinden (bir yandan eğilip bakınırken, aranırken) bırakmasak, hep kaynaşsak böyle. Bir arada olmanın keyfine paha biçilmiyor.

Gramofon bir kere daha, *Darmadağınığız* dedi.

Ve arkalarını sahneye dönen seyirciler, konağın her biri güneşin altın ışığıyla yanan pencerelerini görüp mırıldandılar: "Eve, sayın bayanlar, tatlı hanımlar..."; yine de duraksadılar bir an, ola ki o göz kamaştırıcı parıltının arasından kazandaki çatlağı seçtiler; ya da halıdaki deliği; ya da her gün kapının altından atılan günlük faturanın hışırtısını duydular.

Gramofon, *Darmadağınığız,* diye bildiriyordu. Uğurluyordu onları. Böyleçe, üst başlarına son bir kere çekidüzen verip her biri ayrı bir şeye yapışarak şapka mı, baston mu,

bir çift süet eldiven mi, artık neyse-Budge ile Kraliçe Bess'i, ağaçları, bembeyaz yolu, Bolney Manastırı'nı, Hogben'in Fantezisi'ni alkışladılar son bir kere. Vedalaştıktan sonra dağıldılar, çimen tarhlarından geçip patikalardan inip konağın önünden dosdoğru otomobillerin, bisikletlerin, motosikletlerin yığıldığı çakıl döşeli, yarımay şeklindeki park yerine üşüştüler.

Birbirlerini selamlıyorlardı yolda.

"Bence," diyordu biri. "Şu Bayan Adı neyse, sahneye kendi çıkmalıydı, papaza bırakmamalıydı bu görevi... Ne de olsa yazar kendisi... Bence çok zekice kaleme alınmış... Yok şekerim, bence zırvalık. Peki *siz* ne demek istediğini anladınız mı? Papazın dediğine göre, hepimizin rol yaptığını söylemek istemiş yazar... Ayrıca, yine papazın dediğini yanlış anlamamışsam, Doğa da sözünü söylüyormuş... Bir de köyün delisi vardı... Ayrıca, kocam haklı, konu tarihse, ordu neden yok? Üstelik, her şeye can veren bir tek ruh varsa, uçaklar ne demeye geliyor?.. Sen de kılı kırk yarıyorsun doğrusu. Unutma ki ne de olsa bir seyirlik oyun bu... Bana sorarsan, ev sahiplerine topluca teşekkür edilmeliydi. Bizim oradaki gösteriden sonra çimenler sonbahara kadar iflah olmamıştı... Çadırlar kurmuştuk... İşte şu, Cobbs Corner'dan Cobbet, bütün yarışmalarda bütün ödülleri toplayan adam. Bana sorarsan, ödül almış çiçekleri de sevmem, ödül kazanmış köpekleri de..."

Gramofon, *Darmadağınığız* diyerek yükseltiyordu utku dolu sesini, yine de *Darmadağınığız* diye içlenerek...

"Ama unutmayın ki," diye laflıyorlardı aralarında eski dostlar, "işi ucuza getirmek zorundaymışlar. Yılın bu mevsimi kime prova yaptıracaksın. Sinemayı bir yana bırakırsak bile, ekin biçme zamanı. Tek eksiğimiz, bir odak noktası. Bizi birleştirecek bir şey... Brooke'lar her şeyi göze alıp İtalya'ya gittiler. Gözükaralık değilse ne?.. Diyelim başımıza en

kötüsü geldi -umarım gelmez ya- bir uçak tutarlarmış öyle dediler... Ben en çok Streatfield'in tütün kesesini yoklayışına bayıldım. Doğal insanları severim ben, diken üstünde oturanları değil... Şey de vardı, çalılıktan gelen sesler... Kâhinler mi yani? Yunanlılar mı demek istiyorsun? O kehanetler, çizmeyi aşmak istemem, ama bizim dinin doğacağını mı müjdeliyordu? Yani ne mi? Lastik tabanlı pabuçlar mı? Ama akıllıca bir buluş, kesinlikle... Hem de daha çok dayanıyor hem de ayakları koruyor... Ben ne diyordum? Ha, Hıristiyan inancı yeniliğe uyarlanabilir mi? Böyle zor dönemlerde... Larting'de hiç kimse yok kiliseye giden... Köpekler, sinemalar derken... Bilimin de, şuradan buradan kulağıma çalındığı kadarıyla, (bir anlamda) ruhsal yanı abartması garibime gidiyor... Duyduğuma göre son görüş, hiçbir şeyin som olmadığını savunuyormuş... Şuradan bakarsan, ağaçların arasındaki kiliseyi seçebilirsin...

Mrs Umphelby! Sizi görmek ne güzel burada! Bir akşam, yemeğe gelsenize bize... Ah ne yazık ki yarın kente dönüyoruz. Meclis toplanıyor... Demin onlara Brooke'ların İtalya yolculuğundan söz ediyordum. Yanardağı görmüşler. Çok etkileyiciymiş dediklerine göre, lav püskürtürken. Haklısınız, kıtanın durumu her zamankinden de beter görünüyor. Burayı işgal etmek hevesindeyseler, kanal neye yarar aslında? Söylemek istemezdim, ama uçakları görünce insan ister istemez... Hayır, bence iler tutar tarafı yoktu... Deliyi ele alırsak. Örtülü kalmış bir şeyi, şimdilerde bilinçaltı dediklerini mi kastediyordu yazar? Ama işin içine neden cinselliği katmalı ille de... Hepimizin temelde hâlâ barbar olduğumuz görüşünde, açık konuşmak gerekirse, doğruluk payı var. Kırmızı tırnaklı kadınlar... o kılıklar da neydi? Çan da çalıyor. Dan, dan. Hantal, çatlak bir çan... Hele o aynalar! Yüzünüze tutulan... Kabalık. İnsan hazırlıksız yakalanınca kendini budala hissediyor... Bak, Mr Streatfield geçiyor, akşam duasına

herhalde... Acele etmesi şart, yoksa üstünü değişecek zamanı kalmayacak... Yazar, hepimiz rol yapıyoruz diyor, demek istedi papaz ama kimin rolünü? İşte, asıl soru! Ayrıca sonunda kafamıza birtakım sorular takılı kalmışsa, oyunun başarısızlığını göstermez mi bu? Doğrusunu söyleyeyim, tiyatroya gittiğimde, oyunun anlamını tam tamına kavradığımdan emin olmak isterim ben... Yoksa bu muydu yazarın kafasında yatan... Dan, dan... yani acele kararlar vermeden önce ayrı ayrı düşünürsek, siz ayrı, ben ayrı, gün gelir, değişik düşüncelerdeyken aynı sonuca varacağımızı mı?

"İşte sevgili dost Mr. Carfax... Sizi arabayla bırakalım mı, bulmacaya varsanız... Oyun hakkında bazı sorular soruyorduk da birbirimize, Mr Carfax. Sözgelimi, şu aynalar, düşüncenin düş, müziğinse -Bach mı, Hendel mi, yoksa sıradan biri miydi- asıl gerçek olduğunu mu kastediyorlardı? Yoksa tam tersi mi?

Üstüme sağlık bu ne keşmekeş! Kimse kendi arabasını bulamıyor! Ben o yüzden ufak bir maskot astım benimkine, bir maymun. Yine de göremiyorum ortalıkta. Hazır şurada beklerken söyleyin bana, sağanak boşaldığında birinin hepimiz için gözyaşı döktüğü duygusuna kapıldınız mı? Bir şiir vardır, hani *Gözyaşları... gözyaşları... gözyaşları...* diye başlar. Ve o zaman *zincirlerinden boşalmış okyanus* diye sürer... Gerisi aklımda kalmamış.

"Mr Streatfield, her şeye can veren ruhtan söz ederken, uçaklar girdi araya. Açıkhavada temsil vermenin en kötü yanı da bu... Tabii yazarın asıl demek istediği buysa, başka... Öff buradaki araba parkı yeterli değil... Ama bu kadar çok Hispano-Seiza göreceğimi de sanmazdım doğrusu... Şuradaki Rolls... Şu Bentley... Şu da Ford'un yeni modeli olmalı... Yine oyuna dönersek. Makineler, şeytanın simgesi miydi yoksa yalnızca kargaşayı mı körüklüyorlar?.. Dan, dan, dan... Hah, maymun maskotlu araba şuracıkta... Hadi,

atlayın... Hoşça kalın Mrs Parker... Bir telefon etseniz artık. Gelecek buluşmada unutmayın da... Gelecek sefere... Gelecek sefere..."

Tekerlekler çakılların üstünde gıcırdadı. Arabalar uzaklaştı.

Gramofon, *Bütünleşme-Dağılmışlık* diye gurulduyordu? Bir kere daha *Bütün... dağıl* diye guruldadı... Sustu.

Öğle yemeğinde bir araya gelen üç-beş kişi, taraçada baş başa kaldılar. Hacılar, geçtikleri yoldaki çimenleri ezmişlerdi. Çiçek tarhını da yeniden düzenlemek gerekecekti. Yarın, telefon boyuna çalardı artık: "Çantamı sizde mi unutmuşum?.. Kılıfı kırmızı deriden bir gözlük?.. Eski bir iğne? Kimse yüzüne bakmaz da benim için özel bir..." Telefon boyuna çalardı yarın.

O sırada Mr Oliver, "Azizem," diyerek Mrs Manresa'nın eldivenli elini avcunda tuttu. "Şu anda, az önce verdiğiniz armağanı geri alıyorsunuz benden," dercesine. Keşke biraz daha, sırım gibi Ralph Manresa'nın serüvencilik günlerinde kazıp çıkardığı şu değerli taşlara değebilseydi. Ne yazık ki, güneş ışığı, Mrs Manresa'nın makyajına dostça davranmamıştı, iyice yedirilmemiş boyalarla, metal bir levha gibi parlıyordu yüzü. Mr Oliver, onun elini bıraktı; o da gözlerinde çapkın bir bakışla ihtiyara tam şey diyecekti ki... tümcenin sonu gelmedi. Birden arkasına döndü, döner dönmez de Giles'ı karşısında buldu; hava tahmin raporunun önceden bildirdiği esinti, eteklerini dalgalandırdı; peşinde birbirlerine çiçeklerle prangalanmış tutsaklar ordusuyla bir Tanrıça gibi bereket ve mutluluk saçarak, süzülüp gitti.

Herkes vedalaşıyor, izin istiyor, dağılıyordu. Mr Oliver soğumuş küller arasında kalmıştı tek başına, kütükte en ufak bir kor yok. Manresa, Giles'ın eşliğinde uzaklaşırken, ne albenili bir kadın, dedi, tepeden tırnağa bir duyum yu-

mağı; onun kanını hızlandırışından, yüreğindeki bez bebeği söküp kıtıkları dışarı boşaltmasından doğan çöküntüyü hangi sözcük anlatabilirdi ki?

İhtiyar, hırıltılı bir sesle sağına döndü. Aksaya tökezleye yürüdü, dans bitmişti artık. Tek başına ağaçların arasından geçti. Daha o sabah erken saatlerde tam burada karartmıştı küçük oğlanın dünyasını. Çalıların arasından gazetesiyle fırlamıştı, oğlancık çığlığı basmıştı.

Nilüferli havuzun az ötesinde çukurlaşan düzlükte oyuncular soyunuyorlardı. Dikenli çalıların arasından görebiliyordu onları. Yelekli, pantolonlu; kopçalarını çözüşlerini, düğmelerini ilikleyişlerini; dört ayak üstünde, ucuz evrak çantalarına giysi parçaları tıkıştırışlarını; çimenlere yaldızlı kılıçlar saçılmış, takma sakallar, zümrütler. Miss La Trobe, etek-ceket giymiş -eteği fazla kısa, bacakları kalın- tel çemberli bir etekliğin büzgülerini düzeltmeye savaşıyor. Geleneklere saygı göstermeli. O yüzden havuzun kıyısından öteye gitmedi. Çamuru kaplayan su bozbulanıktı.

Tam o sırada, arkadan yetişen Lucy, sordu: "Ona teşekkür etmemiz gerekmez mi?" İhtiyarın kolunu hafifçe patpatladı.

İnanç, nasıl bağlamıştı gözlerini bu kadının! O tütsünün buğuları insan ruhunu perdeliyordu. Yüzeyde sekmekten, dipte çamurda süren hır gürü göremiyordu. Miss La Trobe bir yandan papazın yorumundan, öte yandan oyuncuların taktığı çelmelerden bunca yara almışken... "Bizim teşekkürlerimizi beklemiyordur, Lucy," dedi sert bir sesle. O istese istese tıpkı şu havuzdaki sazan gibi (suda bir kıpırtı oldu) bataklığın karanlığını isterdi; barda bir viski soda; suları sürfeler gibi yarıp dibe çöken kabasaba sözcükler.

"Yazara değil oyunculara teşekkür et sen," dedi. "Ya da biz seyircilere."

Omzunun üstünden geriye bir göz attı. Uşak, tarih öncesinden kalma yaratığı, özgün ihtiyarı, tekerlekli iskemlesin-

de sürüyüp götürüyordu. Kemerin altından geçtiler. Çimenlik bomboştu artık. Çatı çizgisi, uzun bacalar, akşamın maviliğinde dimdik, kıpkırmızıydılar. Konak belirginleşiyordu iyice, unutulmuş olan ev. Nasıl seviniyordu bu işin bittiğine - o koşuşturmanın, o itiş kakışın, dudak boyasıyla yüzüklerin. Eğildi, taçyaprakları dökülmüş bir şakayık aldı yerden. Huzura kavuşmuştu yeniden. Sağduyuya da, lamba ışığındaki gazeteye de: Yalnız, köpeği neredeydi? Bir kulübeye mi bağlamışlardı yoksa? Şakaklarındaki küçük damarlar öfkeyle seğirdi. Islık çaldı. O anda Candish'in salıverdiği köpek, burun deliğinde bir köpük kabarcığıyla soluk soluğa çalılıktan geçip geldi.

Lucy, hâlâ dalgın dalgın, havuza bakıyordu. "Hepsi gitti," diye mırıldandı, "yaprakların altına." Havuzbaşından gelip geçen karaltılardan ürken balıklar, dibe kaçışmışlardı. Lucy, suya baktı. Boynundaki haça gitti eli. Gözleriyle suyu tarıyor, balık arıyordu. Nilüferler usulca kapanıyorlardı, kırmızısı, beyazı, her biri kendi geniş yaprak çanağında. Tepede rüzgârın basıncı, altta suyun kıpırtısı. Lucy, bu iki akışkanlık arasında haçını okşayarak durdu. İnancı, tan ağarırken saatlerce diz çökmesini gerektiriyordu. O arada, ortalığa göz atmanın kışkırtıcılığına da kapıldığı olurdu sık sık, bir güneş ışınına sözgelimi, düşen bir gölgeye. Bu anda da, köşede duran çentikli yaprak, kenar çizgileriyle Avrupa'yı çağrıştırıyordu işte. Başka yapraklar da başka yerleri. Suyun yüzeyini gözden geçirip yapraklara Hindistan, Afrika, Amerika adlarını yakıştırdı. Işıltılı, kalın dokulu güvence adacıkları.

"Bart..." İhtiyara sesleniyordu. Yusufçuğu soracaktı ona - o mavi iplikçiği önümüze her çıktığında yok ediyorsak, barınacak bir yer bulamaz mı? Ama ağabeyi eve gitmişti.

O sırada suda bir şey kıpırdadı -en sevdiği balık- yelpaze kuyruklu. Ardından altın orfe. Sonra gümüşlü bir şey - iri

sazan, o, su yüzüne binde bir çıkardı. Hepsi, bitki saplarının arasından kayarak yol alıyorlardı, gümüşlüsü, pembesi, altını, alacalısı, harelisi, beneklisi.

"Bizler işte," diye mırıldandı Lucy. Sonra bulanık suda bir inanç çakımı yakalamışçasına, mantığın yardımını pek aramaksızın umutla balıkları gözledi: O imgede bizlerdeki güzelliği, gücü ve görkemi bularak.

"Balıkların inancı tamdır," diye akıl yürüttü. "Bize güvenirler, çünkü onları yakalamaya asla kalkışmadık." Ağabeyi orada olsa, "Buna tamah derler," diye kestirip atardı. O da, "Hayır, güzellikleri yüzünden!" diye karşı çıkardı. "Cinsellik diye bir şey vardır!" derdi ağabeyi. O da "Peki, cinselliği güzelliğe duyarlı kılan kim?" diye karşılık verirdi. Kimmiş? diye omuz silkerdi ağabeyi. Nedenmiş o? Ağabeyinden ağzının payını alınca, kendi özel imgesine döndü; iyilik demek olan güzelliğe, bizleri sularında yüzdüren denize. Çoğu zaman sapasağlamdı bindikleri gemi ama her tekne ara sıra su almaz mı?

Ağabeyi, aklın tuttuğu meşaleyi, mağaranın karanlığında sönünceye kadar taşımakta diretirdi. Kendisiyse, her sabah diz çökerek koruyordu hayalini. Her gece pencereyi açıp göğe karşı yaprakları seyrediyordu. Sonra uyurdu. Sonra da kuş seslerinin rastgele çakışmasıyla uyanırdı.

Balıklar su yüzeyine çıkmışlardı. Onlara vereceği hiçbir şey yoktu, bir ekmek kırıntısı bile. "Bekleyin canlarım, bir dakika," dedi. Eve koşup Mrs Sands'den bisküvi isteyecekti. Derken bir gölge düştü suya. Balıkların hepsi birden kaçıştılar. Ne sinir bozucu! Kimdi gelen? Hay Allah, adını unuttuğu şu genç adam, Jones değil, Hodge da değil...

Dodge, Mrs Manresa'nın yanından çarçabuk ayrılmıştı. Bahçeyi kıyı köşe dolaşıp Mrs Swithin'i aramıştı. Şimdi bulmuştu ama Mrs Swithin onun adını unutmuştu.

"Ben, William," dedi. Bu söz üstüne Mrs Swithin, bir

bahçede, güllerin arasında, beyazlar içinde onu karşılamaya koşan bir genç kız oluverdi birden - oynanmamış bir rol.

"Bir bisküvi alacaktım da içerden, yoo - yani aslında oyunculara teşekkür etmeye gidiyordum," diye kekeledi, eline el değmemiş bir genç kız gibi kızararak. Sonra ağabeyini anımsadı. "Ağabeyim," diye ekledi, "yazara, Miss La Trobe'a teşekkür etmemiz gerekmediğini söylüyor."

Nilüfer havuzunun derinliklerinden yükselen, her zaman "benim ağabeyim... ağabeyim"di.

Oyunculara gelince, Hammond favorilerini çıkarmış, ceketini ilikliyordu. Düğmelerin arasına kösteği astı mı, işi tamamdı.

Yalnızca Miss La Trobe kalmıştı geride, çimenlerde duran bir şeyin üstüne eğilmişti.

"Oyun sona erdi," dedi William. "Oyuncular gittiler."

"Ağabeyim, yazara teşekkür etmemiz gerekmez, diyor," diye yineledi Mrs Swithin, Miss La Trobe'a doğru bir bakış atarak.

"Ben de size teşekkür ediyorum zaten," dedi Dodge. Onun elini tutup sıktı. Olasılıklar tartıldığında, bir daha nerede karşılaşacaklardı ki.

Kilise çanlarının her susuşunda bir soru kalırdı geriye: Bir nota daha yok mu? Isa, tarhın ortasında kulak verdi... Dan, dan, dan... Hayır arkası gelmeyecekti. Kilisedeki halk, diz çökmüş. Ayin başlamak üzereydi. Oyun bitmişti; deminki sahnede kırlangıçlar çimenlerde sekiyorlardı.

İşte Dodge, dudak-okuma-ustası, Isa'nın benzeri, suçortağı, onun gibi gizli yüzler araştırıcısı. Önden yürüyen Mrs Manresa ile Giles'a - "çocuklarımın babası," diye mırıldandı - yetişmeye çalışıyordu telaşla. Teninin basıncını duydu; kızgın, tel tel gerilmiş bir cisim gibi bir yanıp bir sönen bedeninin. Zehirli okun pas tutmuş irinini akıtmak için, bü-

tün gün kalabalıkta aradığı yüzü aradı yine. Sırtların arasından, omuzların üstünden kaçamak bakışlar atarak, renk vermeyerek hep onu aramıştı. O erkek bir keresinde, bir tenis partisinde, bir fincan çay tutuşturmuştu eline bir de raket. Hepsi bu. Öyleyken yaşlar süzülüyordu gözlerinden, keşke alabalık, gümüş bir çubuk gibi fırlamadan önce karşılaşsaydık diye yanıyordu... Keşke. Oğlu, ambarda kalabalığı yararak yanına geldiğinde de, "Keşke onun oğlu olsaydı," demişti kendi kendine. Bu arada, -her nasılsa- çocuk odasının penceresi dibinde biten zehir zıkkım yaprağı soydu. Ballıbaba. Sözcükler yerine tomurcuğu lime lime ederek, ne sözcükler serpilirdi orada çünkü; ne de güller, suçortağının, benzerinin, yanından hızla geçti, "Venüs gibi," diye düşündü Dodge, kabataslak bir çeviriyle "avının peşinde..." sonra Isa'nın ardı sıra yürüdü.

Köşeyi döndüğünde, Mrs Manresa'dan kopamayan Giles'ı gördü. Mrs Manresa arabasının kapısında duruyordu. Giles dış basamağa dayamıştı ayağını. Yüreklerine saplandı-saplanacak okların farkında mıydılar?

"Atlasana Bill."

Tekerlekler, çakıllarda gıcırdadı, araba uzaklaştı.

Neden sonra, Miss La Trobe, iki büklüm durmaktan silkinip doğruldu. Kimsenin dikkatini çekmemek için uzatmıştı bu sıkıntıyı. İşte çanlar susmuştu, seyirciler gitmişti, oyuncular da. Sırtını dik tutabilirdi artık. Kollarını iki yana açabilirdi rahatça. Dünyaya seslenebilirdi gururla: İşte, size verdiğim armağanı aldınız! İçini bir utku duygusu kapladı bir anlığına. Çünkü aslında ne vermişti ki onlara? Ufuktaki öbür uzak bulutlara karışıp eriyen bir bulut, o kadar. Utku, armağanı vermekten kaynaklanıyordu. Ama hafifliyordu gitgide. Armağanın kendisininse hiçbir anlamı yoktu. Ne demek istediğini anlasalardı, kendilerine hangi rollerin bi-

çildiğini kavrasalardı; inciler hakiki, olanaklar sınırsız olsaydı - daha iyi bir armağan sayılırdı. Bu durumda öteki armağanların arasında kaynamıştı.

"Fiyasko," diye homurdandı, yere eğilip plakları toplamaya koyuldu.

Birdenbire sığırcıklar, arkasına gizlendiği ağaca karşı bir saldırıya geçtiler. Kanatlanmış taç perileri gibi art arda taş yağmuruna tuttular ağacı. Her kuş ayrı bir tele dokunmuşçasına, ağaç, tepeden tırnağa vınıltı kesildi. Kuş cızırtılı, kuş kararmışı ağaçtan bir vızıltı, bir cızırtıdır yükseldi. Ağaç bir rapsodi, çınıltılı bir yaygara; cızırtılı, bol titreşimli bir coşkuydu artık; dalları, yaprakları, kuşları, hiçbir uyum gözetmeksizin, ara vermeksizin aralarında, hayat, hayat, hayat diye yaygaralarla hecelere bölerek yutuyorlardı ağacı. Sonra ansızın tamam! Yol göründü!

Ne girmişti araya? Çimenlerin arasında elinde bir demet çiçekle -pembeleri belirgin- kocasının mezarı başındaki çanağa doğru usulca ilerleyen ihtiyar Mrs Chalmers'dı. Kışın ya çobanpüskülü getirirdi ya âşık merdiveni. Yazın, taze çiçekler. Sığırcıkları o ürkütmüştü. Uçup gittiler.

Miss La Trobe, ağır plak kutusunu kilitledikten sonra yüklendi. Taraçadan geçti, sığırcıkların üşüştüğü ağacın yanı başında duraladı. Utku, aşağılanma, haz, umutsuzluk gibi karmaşık duyguların verdiği acıyı burada çekmişti, üstelik boş yere. Eşinen topuklarıyla çimenlere bir çukur oymuştu.

Hava kararıyordu. Göğün pürüzsüzlüğünü bozan bulutlar olmadığından mavi daha mavi, yeşil daha yeşildi. Manzara da seçilmiyordu artık ne Holby'nin Fantezisi, ne Bolney Manastırı'nın kulesi. Yalnızca göz alabildiğine toprak, adsız bir toprak parçası. Valizini yere bırakarak duraladı, önünde uzanan toprak parçasına baktı. O anda, bir şey vurdu yüzeye.

"Aslında seyircileri buraya yerleştirsem," diye mırıldandı, "şuracığa." Geceyarısı bir kayanın girintisinde kalan iki karaltı açığa çıkarken perde kalksa. İlk sözcükler ne olurdu peki? Sözcükleri bulamadı.

Ağır valizi yine sırtlandı. Çimenliği geçti boydan boya. Ev, uykuya dalmıştı; ince bir duman şeridi ağaçlara vurup kalınlaşıyordu. Ne tuhaftı dünyanın bütün bu ışıltılı yumuşacık çiçekleriyle - nilüferler, güller, öbek öbek beyaz zambaklar, hardal yeşili sazlar - hâlâ bu kadar ağır gelmesi. Topraktan fışkıran yeşil sular, boğazına kadar yükseldi sanki...

Kıyıya yaptığı yolculuktan saparak elini kaldırdı, demir bahçe kapısının mandalını yokladı.

Valizini mutfak penceresinden içeri attıktan sonra hana gidecekti. Yatağını ve parasını paylaştığı kadın oyuncuyla aralarında çıkan çıngardan sonra içki susuzluğu gitgide artmıştı. Yalnızlığın verdiği ürpertiyle ürkü de. Şu günlerde tepesi bir atarsa-atarsa şu köylü toplumunun hangi kuralını çiğneyecekti sahi? Ölçülülüğü mü? Namusluluğu mu? Yoksa aslında sahip olmadığı bir şeye mi el atacaktı?

Köşede, mezarlıktan dönen ihtiyar Mrs Chalmers'la karşılaştı. İhtiyar, elindeki ölü çiçeklere bakıp onu görmezden geldi. Kırmızı sardunyalı köy evinde oturan ihtiyar hanım, ne zaman karşılaşsalar, böyle yapardı. Evet, toplum dışı biriydi kendisi. Doğa ne yapmışsa yapmış, onu türdeşlerinden ayrı bir yere koymuştu. Oysa oyun metninin kıyısına, "Seyircilerimin kulu kölesiyim ben," diye yazmamış mıydı?

Kiler penceresinden fırlattı valizi, yürümeyi sürdürdü. Bir köşe ileride, bar penceresinin kırmızı perdesini görünceye kadar. Orada bir sığınak vardı en azından; sesler, unutuş. İçkievi kapısının tokmağını çevirdi. Bayat bira kokusu buyur etti onu, konuşan insan sesleri. Birden sustular. Onun hakkında konuşuyorlardı besbelli. - Patroniçe demeleri umurunda değildi. İçkisini söyledi, duman bulutunun ara-

sından cama boyanmış kaba saba bir resme, ahırdaki inek resmine baktı; bir horozla bir tavuk da vardı. Kadehini dudaklarına götürdü. İçti. Kulak kesildi. Tek hecelik sözcükler, çamurun dibine çöktü. Uyuşmuş başını salladı ağır ağır. Çamur, bitekleşti birden. Sözcükler, bataklıkta debelenen, aşırı içki yüklü budala öküzlerin arasından sıyrıldı, yükseldi. Anlamsız sözcükler - harika sözcükler.

Ucuz duvar saatinin tik takları duyuluyordu, duman bulutu resmi bulandırıyordu. Damağında bir katran tadı bırakmıştı duman. Duman, haki ceketleri bulanıklaştırmıştı. Onları görmüyordu artık, yine de kollarını kavuşturmuş, önünde içki bardağıyla otururken kendisinden desteklerini esirgemediklerini biliyordu. İşte geceyarısının uç noktası, şuracıkta deminki kaya ve belli belirsiz seçilen karartılar. Birdenbire ağaca sığırcıkların üşüşmesi. Kadehini bıraktı elinden. İlk sözcükleri duydu.

Çukur arazide, ağaçların altında kalan Pointz Konağı'nda, yemek odasındaki sofra toplanıyordu. Candish, kıvrık el fırçasıyla ekmek kırıntılarını süpürmüş, çiçeklerden dökülen taçyapraklara elini sürmemiş, sonunda tatlı servisini yapıp baş başa bırakmıştı aileyi. Oyun bitmişti, yabancılar gitmişti artık baş başaydılar.

Yine de kafalarında asılı kalmıştı oyun - gittikçe uzaklaşsa, ufalsa da oradaydı hâlâ. Ahududusunu pudra şekerine batıran Mrs Swithin oyunu gözden geçirdi. Ahududuyu ağzına atarken, "Ne anlatmak istiyordu?" diye sordu. "Köylüler, krallar, soytarılar ve" (lokmasını yutarak) bizler mi yani?"

Hepsi oyunu gözden geçiriyordu, Isa, Giles, Mr Oliver. Tabii her birinin gördüğü farklıydı. Birazdan ufkun ötesinde güneşi batacak, öbür oyunların arasına karışacaktı. Mr Oliver, purosunu sallayarak, "Çok hırslı bir kadın," dedi.

Puroyu yaktıktan sonra ekledi: "Hele elindeki olanaklar hesaba katıldığında."

Evet oyun bütün öbür oyunların arasına gömülmek üzere gitgide uzaklaşıyordu; görünmezleşiyordu. Dumanın arasından Isa'nın gördüğü, oyun değildi, seyircilerin dağılışıydı. Kimi araba sürüyordu, kimi bisikletliydi. Bir bahçe kapısı, ardına kadar açıldı. Buğday tarlalarındaki kırmızı villaya giden yolu hızla aştı bir otomobil. Akasyanın sarkan dalları, arabanın çatısını süpürüyordu, öyle ki eve yanaşırken akasyalarla donanmış oluyordu.

"Aynalar, çalılıktan erişen sesler," diye mırıldandı. "Ne demek istiyordu yazar sizce?"

"Mr Streatfield açıklamasını rica ettiğinde, olmaz dedi," Mrs Swithin.

O anda Giles, kabuğu dörde soyulmuş, içinden ucu görünen bir muz uzattı karısına. Isa almadı. Giles, kibritini tabağına attı. Kibrit, ahududu suyuna değince hafifçe cızırdayarak söndü.

Peçetesini katlarken, "Aslında şükretmeliyiz ya," dedi Mrs Swithin, "havaya tabii, nefisti, küçük bir sağanak, o kadar."

Ayağa kalktı. Isa da onun arkasından kalktı, sofadan geçip salona yürüdü.

Ortalık iyice kararana kadar perdeleri asla çekmezler, hava iyice soğuyana kadar pencereleri örtmezlerdi asla. Gün daha bitmemişse, son ışıklarını neden engelleyelim? Çiçekler hâlâ ışıl ışıldı, kuşlar hâlâ cıvıldaşıyordu. Dikkatini dağıtacak bir şey çıkmazsa, akşamüstü daha iyi görürdü göz; balık ısmarlamak, telefona cevap vermek yokken. Mrs Swithin, kocaman bir Venedik manzarası önünde duraladı - Canaletto Okulu. Gondolun çıkıntısı altında kalmış bir kuytuda küçük bir karaltı seçiliyordu galiba, yüzünü peçeyle örtmüş bir kadın mı, yoksa bir erkek mi?

Isa, dikişini masasının üstünden alıp pencerenin yanındaki koltuğa çöktü, ayağını altına aldı. Odanın kozamsı kabuğundan dışarıdaki yaz gecesine baktı. Lucy de resmin içine yaptığı yolculuktan döndü, çıt çıkarmadan durdu öylece. Güneşin kızılı, gözlük camlarına vuruyordu. Siyah şalının simleri parlıyordu. Bir an, başka bir oyundan çıkagelmiş trajik bir oyun kişisi gibiydi.

Sonra olağan bir sesle, "Papazın dediğine göre," dedi "bu yıl daha çok bağış toplamışız geçen yıla kıyasla. Ama geçen yıl, yağmur yağmıştı."

"Bu yıl, geçen yıl, gelecek yıl, ama asla..." diye mırıldandı Isa. Pencere pervazındaki eli güneşten yanmıştı. Mrs Swithin, örgüsünü masanın üstünden aldı.

"Papazın sözleri iliklerine işledi mi?" diye sordu. "Değişik roller oynuyoruz ama hepimiz aynıyız aslında deyişi?"

"Evet," dedi Isa. "Hayır," dedi ardından. Evet'ti. Hayır. Evet, evet, diyen gelgit kollarını açarak geldi. Hayır, hayır, hayır, diyerek geri çekildi. Kıyıdaki çakıllarda, o eski postal göründü yine.

"Bölük pörçük, kılık kırtık hurda parçalar," diye mırıldandı, anısı silikleşen oyundan aklında kalanları.

Lucy, tam ağzını açmış ona bir şey söyleyecekti, bir yandan boynundaki haçı usulca okşuyordu ki erkekler içeri girdiler. Her zamanki küçük kuş cıvıltılarıyla karşıladı onları. Ayaklarını toplayarak yer açmaya çalıştı. Aslına bakılırsa, bol bol yer vardı, ayrıca koltuklar kocamandı.

Erkekler, batan güneşin soyluluğuna bürünerek koltuklarına gömüldüler. İkisi de kılık değiştirmişti. Giles'ın üstünde profesyonel işadamlarına özgü siyah ceketle beyaz boyunbağı vardı şimdi, tek eksiği - Isa, kocasının ayaklarına baktı, bağcıksız rugan pabuçlardı. "Bizim temsilcimiz, sözcümüz," diye güldü alayla. Yine de kocası olağanüstü yakışıklıydı. "Çocuklarımın babası, hem âşık olduğum hem

nefret ettiğim erkek." Şu aşk ve nefret ikilemi nasıl paramparça ediyordu kişiliğini. Birinin yepyeni bir olay örgüsü keşfetmesinin ya da yazarın çalılıklarda gizlendiği yerden çıkmasının zamanı gelmiş geçiyordu artık...

O anda Candish girdi içeri. Gümüş bir tepside ikindi postasından çıkanları getirdi. Mektuplar vardı, faturalar, bir de sabah gazetesi - dünü silip yok eden. Bartholomew, bir bisküvi kırıntısını kapmak için su yüzeyine çıkan bir balık telaşıyla kaptı gazeteyi. Giles, içinde iş evrağı bulunduğu anlaşılan bir zarfı açtı. Lucy, Scarborough'daki bir arkadaşının gönderdiği bulmacalı mektubu okumaya başladı. Isa'ya düşen, faturalardı yalnızca.

Günlük seslerin titreşimleri sızıyordu kozaya: Sands'in ateş yakışı, Candish'in ocağa kömür atışı. Isa faturaları gözden geçirmişti. Odanın güvenli kozasında, oyunun silinip yok oluşunu izledi. Çiçekler, kapanmadan önce ışıldadılar bir daha. Isa, onların son ışımalarını izledi.

Gazete hışırdadı. Saniye ibresi ilerliyordu. M. Daladier frankı sabit tutmuştu. Kızcağız, askerlerle gönül eğlendiriyordu. Bir çığlık koparıp adamın yüzüne bir tokat indirmişti... Ya sonrası?

Isa bir daha baktığında, çiçekler kapanmıştı.

Bartholomew, salondaki okuma lambasının düğmesini açtı. Yazılı - kâğıta düşkün okur çevresi aydınlandı. Şuracıkta güneşle kavrulmuş tarlanın kuytusunda çekirge, karınca, börtü böcek bir araya toplanmış, parıltılı anızlıktan güneş kavruğu toprak misketleri yuvarlıyorlardı dışarı. Güneş kavruğu tarlanın günlük güneşlik bir köşesinde Giles ile Lucy kırıntıları gagalarıyla parçalıyor, cilalıyorlardı. Isa gözledi onları.

Derken, gazete yere düştü.

"Bitti mi işi?" dedi Giles, gazeteyi babasının elinden alarak.

İhtiyar, gazetesinden vazgeçti. Kendini koyverdi. Bir eliy-

le ensesindeki köpek derisi kalınlığındaki kat kat buruşukları sıvazlayarak.

Saatin tik takı sürüyordu. Ev, çok kırılgan, çok gevrekmiş gibi çıtırtılar çıkarıyordu. Isa'nın pencerede duran eli üşüdü birden. Bahçeyi gölgeler kaplamıştı. Güller, gece uykusuna çekilmişlerdi.

Mrs Swithin, mektubunu katlayarak, "İçeri baktım da," dedi, "çocuklar, yapma güller altında mis gibi uyuyorlar."

"Taç Giyme Töreninden kalma güller," diye homurdandı Bartholomew yarı uykuda.

"Yine de süslemeler uğruna bu kadar zahmete girmemiz gerekmezmiş," diye ekledi Lucy, "Bu yıl yağmur yağmadı."

"Bu yıl, gelecek yıl, geçen yıl, asla," diye mırıldandı Isa.

"Usta, terzi, asker, denizci," diye değiştirdi nakaratı Bartholomew. Uykusunda konuşuyordu.

Lucy, mektubu zarfına koydu. Artık, *Tarihin Anahatları*'nı okuma zamanı gelmişti. Ama nerede kaldığını unutmuştu. Resimlere bakarak çevirdi sayfaları - mamutlar, mamutumsu filler, tarih öncesi kuşlar. Aradığı sayfayı buldu.

Karanlık koyulaştı. Rüzgâr dolandı odada. Mrs Swithin, hafifçe ürpererek, simli şalını omuzlarına aldı. Pencerenin kapatılmasını rica etmeyecek kadar dalmıştı okuduğu öyküye. "Ingiltere o zamanlar, bir bataklıktı," diye okuyordu. "Ülke, balta girmez ormanlarla kaplıydı. Onların iç içe geçmiş dallarının üstünde kuşlar şakırdı..."

Açık pencerenin geniş dörtgeninden yalnızca gökyüzü görünüyordu şimdi. Işığı çekilmişti, katıydı, taş gibi soğuktu. İçeri gölgeler düşüyordu. Gölgeler, Bartholomew'nun geniş alnına tırmandılar koca burnunu aşıp. Bartholomew'nun canı çekilmişti, hayalete benziyordu, koltuğuysa sanki bir anıtın altlığıydı. Korkudan tüyleri ürperen bir köpeğin derisi gibi seğiriyordu teni. Ayağa kalktı, silkindi, hiçbir şeye bakmadan ağır adımlarla odadan çıktı. Arkasın-

dan giden köpeğin halıya gömülen patilerini duydular.

Lucy, hızla çevirdi sayfayı, okuduğu bölümü bitirmeden yatağına yatması emredilecek bir çocuğun suçluluğuyla.

"Tarih öncesi adam," diye okudu, "yarı insan, yarı maymundu, yarı çömelik durumundan doğruldu ve koca koca kayaları oynattı yerinden."

Scarborough'dan gelen mektubu sayfaların arasına, bölümün bittiği yere sıkıştırarak kalktı, gülümsedi, parmak uçlarını basarak çıktı odadan.

İhtiyarlar yatmışlardı. Giles, gazeteyi buruşturdu, ışığa yaktı. Isa'yla gün boyu ilk kere baş başa kaldıklarından, konuşmadılar. Yalnızken, düşmanlık çıkıyordu ortaya, ama aşk da çıkıyordu. Uyumadan önce kavga şart, kavga ettikten sonra birbirlerine sarılacaklardı. O sarılışmadan bir başka hayat doğabilirdi. Ama önce kavga şart, tıpkı dişisiyle kapışan yırtıcı erkek tilki gibi, karanlığın yüreğinde, gecenin tarlalarında.

Isa, dikişini elinden bıraktı. Kocaman koltuklar daha da kocamanlaşmışlardı. Giles da. Pencerenin başında duran Isa da. Pencere renksiz bir gök kesilmişti tepeden tırnağa. Evin korunması kalmamıştı. Yolların ya da evlerin yapılışından bir önceki geceydi bu. Mağara insanlarının, kayaların tepesinde bir yerden seyrettikleri geceydi.

Sonra perde kalktı. Konuştular.

VIRGINIA WOOLF

PERDE ARASI

Virginia Woolf önce *Önümüzdeki Savaş*, sonra *Pointz Konağı*, en sonunda da *Perde Arası* başlıklarını alan bu romanı 1934'te tasarlamaya başlamış. 1941'de tamamlamış. Nedir *Perde Arası?* Seyirlik bir oyunu izleyen kapalı bir çevrede yaşayan taşralı seyircilerin perde arasında kendi acıklı/gülünç yaşamlarını sürdürmeleri mi? Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın arasındaki süre mi? Yoksa birbirlerine nefret ve sevgi bağlarıyla kenetlenmiş Giles Oliver'ların bir ikindi boyu kendilerine tanıdıkları mola mı? Galiba üçü de.

Sonra perde kalktı: Konuştular.

Virginia Woolf, son romanında bütün dünyadaki edebiyatseverlere sesleniyor: toplumsal yaşamın baskılarıyla bireysel yaşamın acılarına katlanabilenlere.

Tom[illegible] Lyon

İLETİŞİM 966
ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI 189

9 789750 502